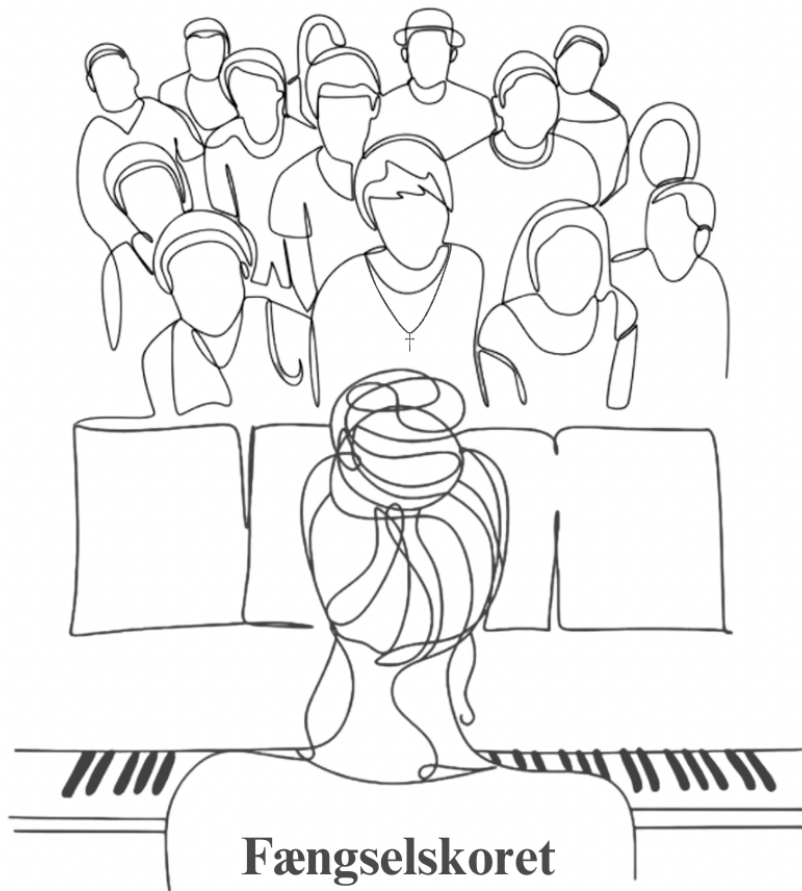

Fængselskoret

som bro mellem fortidens fejl og fremtidens muligheder

Kandidatuddannelse i Socialt Arbejde
ved Aalborg Universitet, København

Anslag 220.720

Asgerbo Persson 20220198
Christine Baadsgaard Mortensen 20221526
Karina West Sørensen 20220211
Laura Leonora Henriksen 20220223

Vejleder: Annick Prieur

Forord

At skrive speciale er en særlig oplevelse.

Det markerer ikke blot afslutningen på en lang studietid, men også overgangen til en ny fase i livet. Førrend vi kunne afslutte denne fase, skulle vi igennem specialeskrivningen – et krævende projekt, der både har kostet blod, sved, tårer og heldigvis uendeligt mange grin. Efter et besøg inden for fængslets mure, en tur til Grækenland og adskillige kopper kaffe senere, står vi med et færdigt produkt og vi kan, for en stund, sænke vores skuldre.

En særlig, kærlig tak skal især lyde til Louise Adrian, der åbnede døren og lod os træde ind i hendes verden og hverdag med koret. Uden Louise havde vi ikke haft muligheden for at få indblik i det, der bedst kan beskrives som hendes hjertebarn – og det aftryk, hun sætter hos dem, hun møder på sin vej. Foruden hende, skal der lyde en stor tak til Louise Tuxen, der rådede os til at tage kontakt til Louise Adrian.

Der skal også lyde en hjertens tak til de kormedlemmer, vi stiftede bekendtskab med under indsamlingen af specialets empiri. Vi fik en følelse af at være en del af fællesskabet og vi ser frem til at synge med koret igen.

Derudover vil vi gerne takke Hans og ”Lisbeth” for at tage sig tid til at snakke med os og gøre os klogere på alt mellem himmel og jord – i hvert fald hvad angår korets størrelse og resocialisering.

Vi vil desuden takke vores vejleder, Annick Prieur, for vejledning og sparring ift. udformningen af specialet.

Endeligt skal der lyde det største tak til vores respektive partnere samt familie og venner for at holde os ud – selv når bølgerne blev store og overskuddet lille.

Tak...

Asgerbo Persson, Christine Baadsgaard Mortensen,
Karina West Sørensen og Laura Leonora Henriksen

Kandidatstuderende i Socialt Arbejde ved Aalborg Universitet, København, 2024

Læsevejledning

Læsevejledningen er udarbejdet mhp. at fremme specialets læsevenlighed. Der vil her redegøres for termer, der ikke uddybes yderligere i specialet.

I specialet vil vi referere til os selv ved eget navn eller som gruppe, med betegnelsen *vi* eller *os*.

Informanterne i specialet er delvist anonymiserede – dette på baggrund af individuelle aftaler. Som overordnet gruppe henviser vi til; *deltagerne, medlemmerne eller kormedlemmerne, informanterne*. Derudover anvendes pseudonymer ved gengivelse af enkeltpersoner.

Som referencesystem anvendes Harvard og kilderne fremgår med forfatternavn samt årstal og evt. sidetal, eks. (Clausen, 2017, s. 43).

Projektets afsnit er struktureret ud fra overskrifter med tilhørende underoverskrifter.

Der vil endvidere anvendes forkortelser som., f.eks., bl.a., Ift., mhp., og mht.

Der anvendes citater i projektet. Disse fremstår redigerede, således gentagende ord er slettede, og anvises ved (X, red.) og (...).

I teksten, hvor der henvises til bilag, vil dette fremgå ved f.eks. (*Bilag 1*).

God læselyst

Abstract

Title: *Prison Choir as bridge between past offenses and future opportunities*

Over the past 30 years, the choir has seemingly played a pivotal role for its members, both within and beyond the prison walls. Today, the choir stands as an integral part of the Danish Prison and Probation Service's offer to inmates but is also linked to the voluntary initiative Café Exit, which focuses on aiding former inmates reintegrate into society. For the first time, civil society has been explicitly included in the political agenda for the resocialization efforts of the Prison and Probation Service. International studies suggest that voluntary initiatives such as prison choirs can contribute positively to the resocialization process. However, in the Danish context, there is a lack of empirically grounded research in this area, which highlights the relevance of investigating the potential of the Danish prison choir in relation to reintegration into society. The purpose of this thesis is therefore to examine *how participation in the Prison Choir can influence inmates' self-identity, sense of belonging, and potential development, and what significance this may have for the resocialization process.*

Methodologically, a qualitative approach is employed with an emphasis on action hermeneutics. The empirical data has been collected through non-standardized and semi-structured interviews, participant observation, and focus group interviews. These empirical findings are analyzed on the basis a range of theoretical and practical perspectives to understand the choir's position and role as a potential social and resocializing environment within the prison. The practical perspectives are reflected through the Prison and Probation Service's preferred method, the *Risk-Need-Responsivity* model, and the alternative *The Good Lives Model*.

The study reveals that participation in the choir can have a positive impact on inmates' identity, sense of belonging, and personal development, particularly rooted in the relational, community-oriented aspects. The choir acts as an institution within the prison that challenges the structural constraints of the prison environment and creates a space where inmates can momentarily free themselves from their stigmatized positions. However, the choir as a community-building entity is also fragile, as it relies on the mutual engagement and contributions of both the choir leader and its members. As a civil society initiative, the choir can complement the standardized programs of the Prison and Probation Service, raising the question of the future role civil society should play in resocialization efforts.

Keywords: Reintegration, prison choir, social work, civil society, Correctional Service

Indholdsfortegnelse

FORORD	2
LÆSEVEJLEDNING	3
ABSTRACT	4
INDLEDNING OG MOTIVATION	8
PROBLEMFELT	10
RECIDIV – ET TILBAGEVENDENDE PROBLEM	11
FÆNGSELSVÆSNET – ET HISTORISKE PERSPEKTIV	12
DEN NUVÆRENDE POLITISKE RAMME FOR RESOCIALISERING	16
<i>“Uniformeret personale og bedre arbejdsmiljø”</i>	16
<i>“Bedre forudsætninger for et liv uden kriminalitet”</i>	17
CAFÉ EXIT	20
KORET SOM GENSTANDSFELT	21
EKSISTERENDE FORSKNING	22
<i>Relevansen for den videre undersøgelsesproces</i>	26
PROBLEMFORMULERING	27
ARBEJDSPØRGSMÅL	27
BEGREBSAFKLARING	27
VIDENSKABSTEORETISK STÅSTED	28
ONTOLOGISK OG EPISTEMOLOGISK STÅSTED	28
HERMENEUTIKKEN	29
DEN HERMENEUTISKE CIRKEL OG HORISONTSAMMENSMELTNING	31
FORHOLDET MELLEM EMPIRI OG TEORI	32
METODE	33
METODISKE OVERVEJELSER IFT. INDSAMLING AF EMPIRI	33
INDSAMLING AF EMPIRI	34
<i>Enkeltinterviews</i>	34
<i>Det ikke-standardiserede interview</i>	34
<i>Semistruktureret interview</i>	34

DELTAGEROBSERVATION.....	35
<i>Observationsguiden</i>	36
FOKUSGRUPPEINTERVIEW	38
FELTNOTER.....	39
PRÆSENTATION AF INFORMANTER	39
<i>Louise</i>	39
<i>Informanterne i deltagerobservationen</i>	40
<i>Hans fra Café Exit</i>	40
<i>Forebyggelseskoordinator i Kriminalforsorgen</i>	40
TRANSSKRIBERINGSMETODE	41
FORSKNINGSETISKE OVERVEJELSER	42
RETSFØLELSE VS. RESOCIALISERING.....	42
ANONYMISERING	42
SAMTYKKE	43
OPBEVARING AF DATA.....	43
KVALITETSKRITERIER.....	44
<i>Forskningsbias og neutralitet</i>	44
<i>Reliabiliteten</i>	44
<i>Validiteten</i>	45
TEORETISK UDGANGSPUNKT	46
FÆNGSLET SOM INSTITUTION.....	46
IDENTITET OG LÆRING I PRAKSISFÆLLESSKABER.....	47
RITUELLE FÆLLESSKABER	47
TILGIVELSE.....	48
INTERNT SAMMENHOLD OG BROBYGNING.....	48
RESOCIALISERING.....	49
<i>RNR-modellen</i>	49
<i>The Good Lives Model</i>	50
ANALYSESTRATEGI.....	50
ANALYSE	52
FØRSTE DELANALYSE.....	52
EN INSTITUTION I TOTALINSTITUTIONEN	52
KØRET – ET FRIRUM.....	56
DET MELLEMMENNESKELIGE MØDE.....	60

DET FRIVILLIGE MØDE	62
<i>Første delkonklusion</i>	65
ANDEN DELANALYSE	66
FÆLLESSKABER	66
TILGIVELSE.....	72
BROBYGNING OG SAMMENHOLD.....	75
ILDSJÆLEN LOUISE	79
MULIG OPPOSITION TIL KRIMINALFORSORGEN	83
<i>Anden delkonklusion</i>	85
TREDJE DELANALYSE	86
RELATIONER OG TILHØRSFORHOLD	87
IDENTITET.....	89
AUTONOMI – RETTEN TIL MENING OG BEHOV.....	92
RESOCIALISERING – DUALISME ELLER SAMSPIL?	95
KONKLUSION	99
PERSPEKTIVERING	101
REFERENCELISTE	102

Indledning og motivation

“Jeg holder sgu stadig fast i koret, selvom jeg har været løsladt i nogle år. Det er et fedt sammenhold, vi har. Og så er det nok også det tætteste, mange af os kommer på en succesoplevelse” - Klarinet Keld (Øhrstrøm, 2012 s. 15).

Ovenstående citat er fra bogen *Fangekoret*, hvor en journalist fulgte en gruppe indsatte på kirketurné med koret. En bog, der fangede vores opmærksomhed og gjorde os nysgerrige på, hvad koret var for en størrelse og om det potentielt rummede mere end hyggelig fællessang.

Citatet afbilleder måske et usædvanligt, men fængslende eksempel på, hvordan kreativitet og sammenhold kan trænge ind i de ellers trange og ofte barske rammer i et fængsel. I hver enkelt kormedlems fortid ligger en historie præget af fejltagelser og konsekvenser. Men i koret findes der også, ifølge de personlige fortællinger, en fælles platform, hvor fortidens byrder midlertidigt kan lægges på hylden til fordel for musikken og fællesskabet.

Under vores diskussioner dukkede følgende spørgsmål op; hvad betyder koret for de indsatte? Er det blot en fritidsforøjelse eller et afbræk i en ellers stereotyp hverdag bag fængslets mure? Er koret i kirken med til at skabe et rum for soning? Er det et sted, hvor man kan oparbejde noget meningsfuldt trods meningsløshed? Hvad er korets position i fængslet? Hvilken rolle spiller korlederen Louise – og hvor meget fylder det religiøse islæt egentlig?

“Koret og kirken har givet mig så meget (...) systemet glemmer aldrig. Folk som mig vil altid være stemplet som forbrydere, og det kan være endnu mere svært at tilgive mig selv (...)” (Øhrstrøm, 2012 s. 129).

Ovenstående citat bidrog yderligere til vores refleksioner om, hvorvidt koret også kan være med til at bygge bro mellem de personlige fortællinger og mere generelle tematikker, der optager de politiske paradigmer og praktiske diskurser i det sociale arbejde. På et mellem menneskeligt plan åbnes der for perspektiver om tro og håb samt hvordan man kan gøre op med et systemisk stigma, der hviler på de indsattes skuldre efter endt afsoning. Citatet gav os anledning til at reflektere over det komplekse samspil mellem individets selvforståelse, samfundets dømmekraft og den personlige

tro, som også, måske i mindre grad, fylder i diskussionen om resocialisering af indsatte i de danske fængsler. Dette fik os endvidere til at overveje, hvorvidt koret evt. spiller en uerkendt rolle ift. resocialisering eller *tilbagevenden til samfundet*, der beskrives som en del af kerelopgaven i Kriminalforsorgens indsatser (Kriminalforsorgen, u.d.).

Der synes en mulighed for, at koret i fængslet har udviklet sig til mere, end hvad det begyndte som, heriblandt et *fælle-skabende* frirum, som det bliver beskrevet i Café Exits strategiplan 2024-2026. Dette indebærer at hjælpe mennesker, der gennem fængsling har været ekskluderet af samfundet, til at blive en del af et fællesskab igen (Café Exit, 2024). Café Exit er bl.a. opstartet på Louises initiativ og i hendes bog *Mit Liv Med Fangekoret*, beskrives hendes engagement ift. det sociale arbejde. Dette fik os til at invitere os selv ind i Café Exit til en snak med hende om korets størrelse:

“Jeg ved godt, at der er nogle i koret, der sidder inde for alvorlige forbrydelser. Men i stedet for at tænke på deres baggrund, arbejder jeg med deres muligheder og fremtid” – Louise Adrian (Larsen, 2010).

Louise antyder altså en tilgang, der ikke udelukkende er præget af blikket på indsatte som kriminelle, men også som mennesker hvis opgave det er at støtte og motivere til et meningsfuldt liv uden kriminalitet. Koret har altså tilsyneladende et dybere formål, i al fald for Louise, end bare fællessang. Dette motiverede os til en dybere undersøgelse af, hvorvidt koret i sig selv også rummer elementer af socialt arbejde. Dansk Socialrådgiverforening beskriver *International Federation of Social Workers* definition på socialt arbejde således:

“Socialt arbejde er en praksisbaseret profession og en akademisk disciplin, der fremmer social forandring og udvikling, social samhørighed, empowerment og frigørelse af mennesker. Principper om social retfærdighed, menneskerettigheder, kollektivt ansvar og respekt for forskelligheder er centrale for socialt arbejde (...)” (Dansk Socialrådgiverforening, 2014).

Socionom og Cand. Polit, Gunn Hutchinson samt Professor og Ph.d. Siv Oltedal opererer med den mere simple fortolkning af det sociale arbejde, som *“forbedring af livskvaliteten og at skabe mening for det enkelte individ”* (Hutchinson, et al., 2019 s. 14). Marianne Skytte, lektor på kandidatuddannelsen i socialt arbejde, Aalborg Universitet, tilføjer endnu et perspektiv på det

sociale arbejde ”*som en praksis, der netop muliggør deltagelse i samfundet*” (Skytte, 2017 s. 13). Denne deltagelse i samfundet, kan sættes i direkte relation til Kriminalforsorgens forpligtelser ift. den resocialiserende indsats, som i sin simpelhed handler om at ”*hjælpe en straffet person tilbage til en normal tilværelse i samfundet*” (Kriminalforsorgen, u.d.).

Banalt set handler socialt arbejde, altså i sin essens om et forsøg på at løse, eller i al fald afhjælpe, sociale problemer. Ift. de indsatte i koret er problemet, at de har begået kriminalitet – og at op til to tredjedele af dem, statistisk set, vil recidivere inden for to år efter endt afsoning (Danmarks Statistik, 2023). Det er Kriminalforsorgens opgave at forsøge at løse dette problem. For at undersøge hvorvidt, og i så fald på hvilken måde, koret kan bidrage med elementer til at afhjælpe eller støtte op om denne problemstilling, er vi nødt til at se på, hvordan Kriminalforsorgen opererer ift. de politiske rammer, de er underlagt.

Problemfelt

Kriminalforsorgen indebærer en dualitet af opgaver, hvori den ene omhandler sikker opbevaring af straffedømte og den anden fokuserer på at resocialisere indsatte for at forhindre tilbagefald til kriminalitet (Kriminalforsorgen, u.d.). I dette speciale fokuserer vi på den anden del af Kriminalforsorgens arbejde med indsatte; resocialisering. Koret er ikke en officiel del af Kriminalforsorgens resocialiseringsprotokol, men Louise er ansat af Kriminalforsorgen. Spørgsmålet er, om koret ubevidst eller subtilt alligevel har en rolle at spille i resocialiseringsprocessen. For at stille skarpt på korets potentielle position i det resocialiserende arbejde og hvilke omkringliggende faktorer, som kan have indvirkning på koret, vil vi i dette afsnit skitsere de omkringliggende rammer. Vi vil ikke gå i dybden med de konkrete resocialiseringsindsatser og tiltag, som findes på området, men nærmere afdække den overordnede politiske ramme. Afsnittet vil præsentere statistik over recidiv, den politiske ramme for Kriminalforsorgens arbejde, Kriminalforsorgens samarbejde med civilsamfundet samt civilsamfundets rolle i resocialiseringsprocessen, herunder koret som omdrejningspunkt for dette speciale.

Foruden dette, vil den eksisterende forskning på området blive afdækket mhp. at forstå koret som genstands- og forskningsfelt. Dette for at undersøge, om der er en videnskløft, der kan understøtte

belægget for at iværksætte en videnskabelig undersøgelse af det danske fængselskor og dets mulige supplement til resocialisering.

Recidiv – et tilbagevendende problem

Resocialisering giver kun mening i konteksten af, at lovbrud samt tilbagefald til kriminel adfærd, det såkaldte recidiv, ses som et samfundsmæssigt problem. Recidiv defineres, ifølge Kriminalforsorgens Statistikberetning fra 2022, som *”tilbagefald til ny ubetinget dom eller ny betinget dom med tilsyn, herunder samfundstjenestedom”*. Den nye dom defineres, som den første dom, der falder i observationsperioden efter løsladelsen fra fængslet eller påbegyndelsen af en tilsynsforanstaltning. Denne observationsperiode er på to år (Kriminalforsorgen, 2022).

Blandt de 157.596 personer, der blev løsladt fra afsoning i et fængsel eller blev fundet skyldige i en lovovertrædelse i 2019, var tilbagefaldsprocenten i perioden 2019 til 2021 ifølge Danmarks Statistik, højest blandt dem, der blev løsladt fra afsoning i fængslet. 66 pct. af denne gruppe begik en ny lovovertrædelse i løbet af de følgende to år. Blandt dem begik 39 pct. en ny lovovertrædelse inden for de første seks måneder efter løsladelsen og yderligere 14 pct. begik en lovovertrædelse i løbet af de næste seks måneder. I modsætning hertil var gruppen af personer, hvis foranstaltningsdom blev afsluttet eller ophævet i 2019, den gruppe med den laveste tilbagefaldsprocent på 24. Foranstaltningsdomme kan tildeles personer, der på gerningstidspunktet blev anset for utilregnelige og derfor ikke kunne straffes. Disse foranstaltninger kan omfatte tilsyn, psykiatrisk behandling, afvænningsbehandling mv. (Danmarks Statistik, 2023). Det er altså de fængselsdømte, som udgør den største risiko for tilbagefald, hvilket også er den gruppe, vi i dette speciale har fokus på.

At folk fortsætter deres kriminelle løbebane efter endt afsoning i fængsel, er en vedvarende samfundsmæssig problemstilling, der optager både befolkningen, politikere samt ikke mindst de faggrupper, der arbejder med at ændre denne tendens. Kriminalitet skaber utryghed i et samfund og “lov og orden” prioriteres generelt højt i befolkningen. I 2017 var der således, ifølge Den Danske Værdiundersøgelse 52 pct. af befolkningen, der anså “lov og orden” som den vigtigste politiske prioritet (Andersen, et al., 2023). Kriminalitet er ofte behæftet med store personlige konsekvenser samt ikke mindst substantielle samfundsøkonomiske omkostninger. Alene opbevaringen af en

enkelt indsat, koster 1.878 kroner pr. døgn, hvilket løber op i mere end 680.000 kroner om året pr. indsat (Det Kriminalpræventive Råd, 2017).

I rapporten beskrives det, at hvis en person, der er løsladt fra fængslet, afholder sig fra at begå ny kriminalitet inden for to år efter løsladelsen, vil samfundet opnå en økonomisk gevinst på ca. 505.000 kroner pr. person over en periode på 10 år. Hvis den pågældende person undgår at begå såkaldt alvorlig kriminalitet i samme periode, vil den økonomiske gevinst være endnu større, nemlig mere end 764.000 kroner pr. person over 10 år (Justitsministeriets Forskningskontor, 2021).

Historisk, har der altid været konsensus om, at kriminalitet er et samfundsproblem, der skal løses, men løsningsmodellerne har gennem tiden været både mangfoldige og divergerende. Om end man ikke altid er enige om, hverken årsager til kriminalitet, metoderne til at undgå kriminalitet samt tilbagefald til denne løbebane, giver det altså mening at investere i det kriminalitetsforbyggende arbejde. Selvom det nuværende strafferetlige paradigme adskiller sig på afgørende områder fra tidligere, har det stadig rod i en historisk udvikling, der trækker tråde tilbage til især tiden omkring 1800-tallets strafferetlige reformprocesser (Schmidt, 2002).

Fængselsvæsenet – et historiske perspektiv

Resocialisering, rehabilitering, forbedring - og det nye skud på stammen *tilbage til samfundet og ud af kriminalitet*. Kært barn har mange navne - også når barnet er uartigt og skal korrekteres og dets adfærd korrigeres. Resocialisering hænger uløseligt sammen med samfundets skiftende opfattelser af, hvorfor vi straffer lovovertrædelser og hvordan vi i så fald eksekverer disse. For at forstå det nutidige syn på fængslet, som ikke kun værende opbevaringsanstalt for lovovertrædere, men også spille en forpligtende rolle ift. resocialisering, finder vi det hensigtsmæssigt at se på det danske fængselsvæsen i et historisk perspektiv.

Peter Scharff Schmidt, professor ved Institut for Kriminologi og Retssociologi i Oslo, er én af dem, der beskæftiger sig indgående med dette, hvorfor det primært er gennem hans arbejde, vi opridser dette. Scharff identificerer fire forskellige tilgange til fængselspraksis, der overordnet historisk har været brugt, og stadig anvendes, i varierende og kombinerende grad: *Den rettighedsbaserede tankegang, hårdt mod hårdt filosofien, rehabiliteringsprincippet samt udpresningsmetoden* (Schmidt, 2009 s. 90). Sidstnævnte dækker i bund og grund over tortur som middel til oplysninger

og tilståelser, hvilket trods alt ikke er relevant for denne opgaves problemstilling. Vi kommer heller ikke til at beskæftiges os indgående med hårdt mod hårdt-filosofien. Vi forholder os dog senere til denne tilgang gennem Scharffs kritiske linse, hvor han problematiserer den nuværende populistiske retspolitik, som han mener er styret af hævnfulde følelser om straf, i stedet for at fokusere på de indsattes muligheder for at vende tilbage til samfundet som bidragende medborgere (Schmidt, 2002).

Netop dette forhold mellem befolkningens, og deraf ofte politikernes, retsfølelse, hvori den udmålte straf skal opleves hård nok til at gøre op for forbrydelsen, kan ses som skelnen mellem utilitaristiske teorier og hævnorienterede teorier (Schmidt, 2009 s. 92). Sidstnævnte omhandler en bred række af divergerende opfattelser, med det til fælles, at man som udgangspunkt ikke har tiltro til eller vægter de indsattes forandringsprocesser særlig højt – i hvert fald ikke ift. resocialisering.

Sagt på en anden måde, er hævnteoriene tilbageskuende. Den har ikke et direkte fremtidsformål ift. at den indsatte på et tidspunkt, skal tilbage til samfundet igen. Visse tilhængere af denne straffende tilgang mener dog, at straf i sig selv, kan have en afskrækkende virkning. Ifølge Scharff, beskriver Émile Durkheim straf som en følelsesladet hævnaktion, der hverken har resocialiserende eller afskrækkende virkning, men derimod har til formål at genoprette en moralsk ubalance i samfundet (Schmidt, 2009 s. 93). Det skal dog retfærdigvis siges, at Durkheim også var optaget af forholdet mellem retfærdighed og retsfølelse. Durkheim så nemlig på strafferetlige sanktioner som et vigtigt middel til at kommunikere samfundets normer og derigennem styrke fællesskabet (Durkheim, 1984 s. 29).

Omvendt mener en gren af utilitaristerne, at straffen, udover en vis grad af retsfølelse, skal rumme en nytteværdi - et mål om at ændre lovovertræderens adfærd (Schmidt, 2009 s. 93). Metoderne til denne resocialisering er der til gengæld til stadighed ikke enighed om. I det hele taget er opfattelsen af fængslet som andet end opbevaringsanstalt for asociale, normbrydende individer uden rettigheder, et relativt nyere fænomen (Schmidt, 2009 s. 94).

Indtil slutningen af 1700-tallet var sanktioner mod kriminelle handlinger hovedsageligt baseret på enten fysisk afstraffelse alene, eller i mere eller mindre grad samme korporlige afstraffelse i tugthuse. Inspireret af de oprørske tilstande i Europa generelt, ikke mindst afskrækket af den Franske Revolution samt af en række optøjer i Danmark, var der op gennem 1800-tallet en omfattende samfundsdebat af hele straffesystemets indretning (Schmidt, 2002 s. 114). Dette

kulminerede i 1840, hvor Christian 8. oprettede en fængselskommission, der skulle vise sig at blive et centralt forvaltningsorgan for Danmarks Fængsels- og Arrestvæsen. Her blev der nedfældet et straffeteoretisk udgangspunkt for det strafferetlige udviklingsarbejde. Formålet var at gøre fængslingen, ikke alene afskrækkende, men tillige bidrage til forbryderens moralske forbedring. Det beskrives desuden, at man i højere grad ønskede at have fokus på de opdragelsesmuligheder frihedsstraffen angiveligt gav (Schmidt, 2002 s. 116).

Dette skulle vise sig at være første spadestik til den todeling af Kriminalforsorgens hovedopgaver, som vi kender dem i dag; *fuldbyrdelse af den udmålte straf* samt *fokus på individets muligheder for tilbagevenden til samfundet*. I kommissionen var der udbredt konsensus om, at det danske fængselsvæsen var forældet, hvilket dokumenteredes med tal fra landets straffeanstalter, med en recidivprocent på omtrent 50 (Schmidt, 2002 s. 116).

En af kommissionens vigtigste opgaver var at tage stilling til de to amerikanske fængselssystemer, Auburn og Pennsylvania. Den basale metodik i både Auburn og Pennsylvaniamodellerne, beroede på tanken om, at udstrakt anvendelse af isolation var en nødvendig forudsætning for at efterkomme kravene om moralsk forbedring (Schmidt, 2002 s. 118). I Auburn-modellen kunne selv noget så simpelt som øjenkontakt, fangerne imellem, resultere i fysisk afstraffelse. Fangerne arbejdede dog i fællesskab om dagen, hvorefter de blev opbevaret i total isolation (Schmidt, 2002 s. 118). Denne model dannede senere fundament for Horsens Statsfængsel. Nogle i kommissionen mente dog, at denne, kun delvise isolation, var for lemfældig til at have en mærkbar moralsk effekt på fangerne. Dette åbnede døren til den mere isolationsstringente Pennsylvaniamodel - i Danmark også benævnt Philadelphiamodellen. Hovedprincippet her var det absolutte afsondringssystem baseret på total isolation (Schmidt, 2002 s. 128).

Fangerne skulle opholde sig i deres respektive celler 24 timer i døgnet. Igennem denne totale ensomhed, ville de indsætte så møde Gud og angre deres forbrydelser. Når fangerne skulle overføres fra afdelingerne imellem, bar de masker for at eliminere enhver kontakt med andre. Selvom dette kan lyde inhumant ift. den nuværende tilgang til straffesystemet, var hensigten i virkeligheden den samme, som i dag – netop at forvandle den kriminelle til en retskaffen samfundsborger (Schmidt, 2002 s. 105). Allerede dengang udtrykte en række medlemmer af Fængselskommissionen dog skepsis mod isolationsprincippet, idet man mente at sindssygdom kunne være et resultat af denne

afsondring. Forbrydelse blev dog stadig set som en personlig abnormitet og kognitiv dysfunktion, der kunne og skulle helbredes eller resocialiseres (Schmidt, 2002 s. 105).

Det var først med vedtagelsen af Straffeloven fra 1930 (effektueret i 1933), at man for alvor gik væk fra afsondringstanken. Det er dog værd at bemærke at isolationsfængsel i Danmark, trods evidens for skadelige virkninger, stadig er udbredt (DIGNITY, 2020). Den nye straffelov afløste den gamle borgerlige straffelov af 1866. Udover at afskaffe dødsstraffen, erstattede man også de såkaldte forbedrings- og tugthuse med tidsbestemte straffe som hæfte eller fængsel. Til gengæld indførte man helt, eller delvis, tidsubestemte sanktioner rettet mod særlige persongrupper som f.eks. unge, hvor straffen skulle supplere undervisning og uddannelse. De ældre vaneforbrydere, der ikke ansås som særligt farlige, anbragtes i arbejdshuse med fysisk krævende arbejde i fri luft, som en form for resocialisering. Der blev endvidere oprettet *drankeranstalter* og *psykopatforvaring* (Olesen, et al., 2021).

Denne særforanstaltningstanke, mod særlige typer af individer, kan anskues som et tilbageslag for *legalitetsprincippet*, som ellers siden 1866 beroede på, at den enkelte borger i princippet, bør behandles lige for loven. Tanken om behandling af definerede asociale grupper som kriminalprævention, fortsatte op til 1970'erne, hvor kriminaliteten i stigende grad blev forbundet med stor stigning i arbejdsløshed og deraf social ulighed (Olesen, et al., 2021). Troen på resocialisering blev afløst af rehabiliterende mismod – symboliseret ved omskrivningen af overskriften *What Works* til *Nothing Works*, i Robert Martinsons offentliggøres af en metaundersøgelse, af virkningen af behandlingstiltag (Olesen, et al., 2021 s. 830).

Disse nye politiske strømninger var medvirkende til, at man i 1973 indførte *rettighedsprincippet*, hvor indsatte i princippet har samme rettigheder som andre borgere, fraset de begrænsninger selve straffen giver. Modsat indførte man i samme periode en lang række stramninger af straffeloven - måske med tanke på, at hvis intet virker, kan man i det mindste straffe forbryderne. Denne balance mellem såkaldt *Penal Populism* og så forbedringstanken, har altid bølget frem og tilbage. I 1994 og 1997 kom stramningerne ved voldspakkerne, som igen blev skærpet i 2002 og 2004. Sideløbende genopstod dog troen på resocialisering, nu igen med fokus på kognitiv adfærdsprogrammering, ud fra devisen om det evidensbaserede *what works*. Dette førte til udviklingen af de såkaldte *Risk-Need-Responsivity principper (RNR)*, hvor kriminelle handlinger ses, som uhensigtsmæssige

tankegange og manglende sociale færdigheder, der søges løst via risikovurderinger og dertilhørende programmer (Schmidt, 2009 s. 106).

Dette bringer os frem til det kriminalpræventive arbejde i dag. Kriminalforsorgen har stadig ansvaret for både sikkerhedsmæssig opbevaring af dømte samt ansvaret for at iværksætte konkrete tiltag, der øger indsattes mulighed for en hensigtsmæssig tilbagevenden til samfundet. En tilgang, der i fængslerne, metodemæssigt, er baseret på principperne bag RNR.

Den nuværende politiske ramme for resocialisering

Danmark, og dermed vores strafferetlige system, er underlagt FN's konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder. Heraf fremgår det i artikel 10 stk. 3 at; *"straffesystemet skal omfatte en fangebehandling, hvis vigtigste formål skal være fangernes forbedring og resocialisering"* (Institut for menneskerettigheder, 1976).

Regeringen, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti og Det Konservative Folkeparti har indgået en flerårsaftale for Kriminalforsorgens økonomi i perioden 2022-2025, hvor Kriminalforsorgens overordnede arbejde bliver beskrevet samt hvilke områder der skal forbedres. Aftalen har til hensigt at adressere udfordringerne ved den høje belægning i fængslerne, ved at højne kapaciteten i form af nye fængselspladser og arresthuse. Herunder bliver særligt manglen på fængselsbetjente beskrevet som bekymrende, i og med at antallet af fængselsbetjente er faldet med ca. 23 pct. over de seneste 10 år (Justitsministeriet, 2021 s. 1).

På baggrund af de beskrevne udfordringer, udmunder flerårsaftalen sig i fire overordnede temaer: *Flere fængsels- og arrestpladser, mere uniformeret personale og bedre arbejdsmiljø, styrket sikkerhed og mere konsekvens over for udfordrende indsatte og bedre forudsætninger for et liv uden kriminalitet* (Justitsministeriet, 2021 s. 4). Ift. den resocialiserende indsats finder vi særligt de to sidstnævnte temaer relevante.

"Uniformeret personale og bedre arbejdsmiljø"

Dette tema omhandler primært rekruttering og fastholdelse af fængselsbetjente. Dette adresseres ved bl.a. at kigge på øgede uddannelsesmuligheder og mere fokus på trivsel i form af supervision. Heri beskrives også centrale dele af fængselsbetjentenes arbejde, som flerårsaftalen særligt har

fokus på. Punktet *“Mere tid til kerneopgaven – mindre administrativt arbejde”*, indledes med følgende;

“Fængselsbetjente uddannes bl.a. til at kunne arbejde relationelt med de indsatte og motivere og støtte dem til et liv uden kriminalitet (...) På kort sigt er det ikke muligt at løse udfordringen alene ved at ansatte flere fængselsbetjente. I stedet skal det sikres, at fængselsbetjentene får mere tid til at udføre deres kerneopgave frem for at bruge tiden på f.eks. administrativt arbejde”

(Justitsministeriet, 2021 s. 14).

Spørgsmålet er, hvad der menes med kerneopgave ift. at bringe deres faglige skøn i spil og benytte deres kendskab til de indsatte. Konkret i aftalen henvises til øget autonomi i form af brug af håndjern og andre disciplinære sanktioner overfor de indsatte. Herunder bliver foretagelse af urinprøver beskrevet indgående. Det kan forekomme bemærkelsesværdigt, at der kun beskrives den ene del af kerneopgaven, der handler om sikkerhed og kontrol. Til gengæld beskrives det ikke i detaljer, hvordan den relationelle indsats i kerneopgaven, skal tilgås (Justitsministeriet, 2021 s. 14).

“Bedre forudsætninger for et liv uden kriminalitet”

Her indledes med præmissen for at indsatte kan vende tilbage til samfundet, efter endt afsoning, som indbefatter at man; *“gør sin pligt, tager ansvar og viser vilje til at forandre sig”*

(Justitsministeriet, 2021 s. 24). Herunder lægges der vægt på rådgivning ift. gæld således at den dømte efter endt afsoning, ikke bliver tyngt af en væsentlig gæld til det offentlige. Herudover sættes der fokus på bedre forhold for kommunikationen og besøgsfaciliteter for de indsattes børn, samt styrkelse af Kriminalforsorgens deling af oplysninger med kommunerne i forbindelse med koordinering af handleplaner for den indsatte (Justitsministeriet, 2021 s. 24-30).

Kriminalforsorgen beskriver det konkrete arbejde med resocialiserende tiltag gennem struktureret og vurderingsbaserede principper. Herunder tilhører RNR-principperne, som overordnet indebærer en kortlægning af risikoen for recidiv, samt afdækning af dertilhørende behov for hjælp og støtte. Princippet er, ifølge Kriminalforsorgen, at i jo højere grad principperne følges, desto mere effektivt kan man forebygge yderligere lovovertrædelser hos en tidligere dømt person (Clausen, 2017).

Desuden præsenterer flerårsaftalen en ny strategi for *styrket samarbejde med civilsamfundet og pulje til civilsamfundstiltag*. Der beskrives, at ved samarbejdet med civilsamfundet, åbner Kriminalforsorgen sig mod omverdenen, og der bygges bro mellem livet inden for og uden for murene. Således skal civilsamfundets aktører bidrage med, at indsatte får mulighed for hjælp og vejledning, indenfor bl.a. gældsrådgivning, samt overgangen til beskæftigelse og netværksskabelse i livet efter afsoning (Justitsministeriet, 2021 s. 28). Imidlertid mangler der en konkret beskrivelse af, hvordan denne bro til samfundet iværksættes og opretholdes, især når opbygningen af netværk først betragtes som essentiel efter endt afsoning.

I flerårsaftalen for Kriminalforsorgens økonomi fremstår resocialisering og broen til samfundet som centrale målsætninger, dog med et overvejende individuelt fokus. Aftalen sigter primært mod at forbedre den enkelte indsatte adgang til uddannelse, jobmuligheder og familiære relationer efter endt afsoning. Dette fokus på individuelle faktorer rejser spørgsmålet om, hvorvidt tilbagevenden til samfundet er en isoleret øvelse eller kræver en dybere og mere relationel indsats for at lykkes. Flerårsaftalen skitserer, at det relationelle aspekt skal tilbage i fængselsbetjentenes arbejde, som en af grundstenene i kerneopgaven. Det fremgår tydeligt, at Kriminalforsorgen har rettet et særligt fokus mod at øge kapaciteten og forbedre arbejdsforholdene for fængselsbetjentene - også for at kunne opfylde intentionen om at fremme og understøtte positive relationer mellem indsatte og personale. Overordnet er Kriminalforsorgens hovedopgave, som nævnt i indledningen af problemfeltet, todelt. Håndhævelsen af straffen ved at kontrollere, visitere og reagere disciplinært på den ene side. På den anden side, gennem personlig, social samt arbejds- og uddannelsesmæssig udvikling at støtte og motivere de indsatte til at leve en kriminalitetsfri tilværelse efter endt afsoning (Kriminalforsorgen, 2022 s. 2).

Ifølge Scharff, er balancen mellem de to opgaver altafgørende for et velfungerende fængselssystem. Dette fremhæver han i et interview i Fængselsforbundets Fagblad. Det er ikke blot afgørende for vellykket resocialisering, men også for at skabe et trygt miljø for personale og indsatte imellem - nærmere betegnet *dynamisk sikkerhed*. Scharff stiller sig kritisk overfor det nuværende politiske fokus på afsoning som sikker opbevaring og advarer mod politikernes ensidige fokusering på straf:

“Vi skal værne om den måde, vi har indrettet fængslerne på i Danmark, hvor fængselsbetjentene både står for sikkerhed og relationsarbejde” (Fængselsforbundet, 2017).

Ifølge Scharff er der indenfor kriminologien generelt enighed om, at straffepolitik i vid udtrækning baseres på en populistisk og forsimplet opfattelse af borgernes såkaldte retsfølelse - uden tanke på de mere langsigtede samfundsmæssige konsekvenser af denne (Schmidt, 2009 s. 98). Også Thorkild Fogde, forhenværende direktør i Kriminalforsorgen, er tilsyneladende opmærksom på denne komplekse navigation mellem retsfølelse og resocialisering:

“Det er vores opgave at balancere retsfølelse og resocialisering. Vi skal navigere mellem det, befolkningen føler, er retfærdigt, og det vi rationelt ved, fører til mindre kriminalitet. Begge hensyn er helt legitime og gensidigt afhængige. Der skal både være fasthed og forståelse” (Sindberg, 2017).

Hvor politikerne både er forpligtet af politisk bindende aftaler og befolkningens skiftende holdninger samt ikke mindst velvilje, er de frivillige civilsamfundsorganisationer måske mere fritstillede ift. sociale indsatser. Samtidig er der en lang tradition for, at samfundsmæssige og sociale problemer netop overlades til private organisationer. Også i dag er der politisk opbakning til at inddrage civilsamfundet, når det kommer til resocialisering (Kriminalforsorgen, 2022 s. 2).

Kriminalforsorgen og deres samarbejde med civilsamfundet

Ifølge Kriminalforsorgens Civilsamfundsstrategi fra 2022, har civilsamfundsorganisationerne særligt gode forudsætninger ift. at bygge bro mellem livet indenfor og udenfor fængelsmurene ved at tilbyde prosociale fællesskaber og støtte den enkelte under kritiske faser, under og efter fængslingen (Kriminalforsorgen, 2022 s. 2).

Betegnelsen resocialisering figurerer ikke længere i flerårsaftalen, dog er det første gang, at civilsamfundet er skrevet direkte ind i en politisk flerårsaftale for Kriminalforsorgens arbejde. Initiativet for at skabe en ny strategi for et styrket samarbejde med civilsamfundet bliver beskrevet under temaet *”Bedre forudsætninger for et liv uden kriminalitet”* (Justitsministeriet, 2021 s. 4). Aftalepartierne erkender, at Kriminalforsorgen ikke selv kan varetage det fulde ansvar for den resocialisering, som dømte kriminelle er berettiget til i løbet af deres afsoning. De er i den forbindelse blevet enige om, at kommunerne og civilsamfundsorganisationerne i højere grad skal indtænkes som et vigtigt led i det kriminalitetsforebyggende arbejde. Flerårsaftalen fastsætter på

den baggrund retningslinjer for et mere samarbejdsorienteret forhold mellem Kriminalforsorgen og civilsamfundet. Det beskrives, at der vil blive udarbejdet en strategi for det forløbende samarbejde, som Kriminalforsorgen skal indgå i med civilsamfundet, således at der bliver fastsat ramme for, hvordan de i fællesskab udnytter deres kompetencer bedst muligt (Justitsministeriet, 2021 s. 28).

Der er flere frivillige organisationer, der bidrager til det resocialiserende arbejde i

Kriminalforsorgens institutioner. Antallet af organisationer er ikke præcist dokumenteret.

Der beskrives dog, i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, en række organisationer, der spiller en væsentlig rolle ift. at bygge bro fra fængslet og tilbage til samfundet.

Artiklen *”Frivillige organisationers resocialiserende arbejde i Kriminalforsorgens institutioner”*, nævner bl.a. Røde Kors’ besøgs- og mentorordning og Den Sociale Retshjælps Fonds gældsrådgivning som værende af betydelig karakter. Derudover nævnes Café Exit og SAVN. Også den katolske kirke og Frelsens Hær, nævnes som aktører ift. forskellige sociale indsatser (Olesen, et al., 2021 s. 63-64).

De resocialiserende tiltag, som disse frivillige organisationer tilbyder, omfatter en bred vifte af aktiviteter såsom sociale besøg, mentorordninger, uddannelses- og beskæftigelsesstøtte, retshjælp, økonomisk rådgivning og kreative aktiviteter. Nogle organisationer tilbyder flere programmer, mens andre fokuserer på enkelte aspekter (Olesen, et al., 2021 s. 63-64).

Det er altså ikke fordi, der ikke er velvillige civilsamfundslige indsatser, men der mangler tilsyneladende et systematisk overblik over, hvilke organisationer der er involverede, hvilke indsatser de tilbyder samt kvaliteten af disse (Justitsministeriet, 2021 s. 28).

Café Exit

Café Exit er en af de frivillige organisationer, som spiller en rolle i det resocialiserende arbejde for indsatte under og efter afsoning og som står centralt i denne undersøgelse. Café Exit er i sit grundlag *”et kirkelig socialt arbejde, som formidler muligheder og giver nyt håb til indsatte og ex-indsatte”* (Café Exit s. 1). Café Exits tilbud er bygget på en forståelse af *”at ethvert menneske er skabt i Guds billede, og derfor er værdifuldt”* (Café Exit s. 1). Louise oprettede projektet Café Exit i 2006 i samarbejde med fængselspræsterne Peter Walin og Erik Adrian samt sogne- og indvandrerpræsten i Apostelkirken i København, Niels Nymann Eriksen. Café Exit opstod på baggrund af koret, hvor der gennem flere års korsang var skabt et netværk, som de indsatte manglede efter løsladelsen. Ud fra dette tog Louise initiativet til at skabe et netværksgivende tilbud

til de tidligere indsatte. Café Exit har vokset sig større gennem årene og har siden 2020, været på Finansloven (Social-, Bolig- og Ældreministeriet, 2020).

I 2008 kom en stor bevilling fra Arbejdsmarkedsstyrelsen, hvormed de første fuldtidsmedarbejdere blev ansat. Efter en række projekter er Café Exit i 2012 oppe på 19 lønnede og 50 frivillige medarbejdere og er på nuværende tidspunkt repræsenteret i storbyerne København, Odense og Aarhus. Dertil samarbejder de med Kriminalforsorgen om projekter inde bag fængelsmurene, i henholdsvis Vestre Fængsel, Horserød Fængsel, Jyderup Fængsel og Storstrøm Fængsel (Café Exit).

Café Exits forhenværende leder, Ann Skov Sørensen, udtaler i deres beretning "*Indsat til værdsat*": "*Vi skal rumme dem, de andre ikke kan rumme*" (Sørensen, 2012. 5). Dette gøres gennem Exits forskellige tilbud, som omfatter både praktisk hjælp og støtte. Heri tilbydes bl.a. rådgivning vedrørende gæld, beskæftigelse og uddannelse samt samtaler hos terapeuter og støtte til den indsatte pårørende. Foruden dette, tilbydes der mulighed for adgangsgivende fællesskaber til sociale og kulturelle aktiviteter som bl.a. madklub, kultureftermiddage, brætspilscafé, sang og musik. Herudover har de en godkendelse fra Direktoratet for Kriminalforsorgen om, at indsatte kan få mulighed for udgang til at deltage i nogle af de nævnte aktiviteter samt møde med jobkonsulent (Café Exit).

Koret som genstandsfelt

Koret, som vi kender det i sin nuværende form, startede i 1994, da Louise Adrian etablerer koret i fængslet som et projekt i det daværende Vridsløselille Statsfængsel. Formålet var ikke direkte socialt arbejde, men at tilbyde de indsatte en platform til musikalsk udtryk samt etablering af et fællesskab inden for fængelsmurene. Gennem årene voksede koret og blev etableret som en fast del af fængselssystemet. Da Vridsløselille Statsfængslet blev lukket i 2015, blev koret flyttet ud i fire andre fængsler, hvor Louise i dag afholder korøvere efter skemalagte dage (Hansen, u.d.). I de første 10 år opererede koret inde for fængelsmurene, med udgangspunkt i korøvere. De efterfølgende 12 år var udgangspunktet fortsat de interne korøvere, men her begyndte de at få udgang til at kunne synge koncerter, sammen med tidligere indsatte, udenfor murene. På nuværende tidspunkt er *Fangekoret* defineret som det kor, der optræder udenfor fængelsmurene, mens koret som synger indenfor murene, bliver betegnet som fængelskoret eller koret (Adrian, 2020 s. 7).

Eksisterende forskning

I dette afsnit afdækkes den eksisterende forskning, der har haft indflydelse på specialet. Louises bog *Mit liv med fangekoret*, gødede denne interesse for et potentielt akademisk undersøgelsesfelt. *Fællesskab, sammenhold, forandring, tilgivelse og anerkendelse* gik igen og ansporede os til at undersøge, om der udover sympatiske, skønlitterære partsindlæg, fandtes mere faglødige litteratur, der kunne belyse korets mulige bidragende potentiale i konteksten af socialt arbejde. I forbindelse med udarbejdelsen af specialets problemfelt, er der gjort brug af systematisk søgning. Især Aalborg Universitets Bibliotek, SagePub samt Research Gate har været benyttet til at fremsøge relevant litteratur og forskning. I søgestrategien har vi anvendt *Population Intervention Comparison Outcome Context Model* (PICOC) for at skabe overblik og struktur samt sikre, at relevante aspekter af problemstillingen blev inddraget (Danneris, et al., 2018 s. 70).

Grundet mængden af forskning på området, valgte vi at nedskalere vores søgestrategi til fire ud af de fem aspekter af PICOC; *population, intervention, outcome* og *context*. På Aalborg Universitetsbiblioteks database er der f.eks. søgt på følgende: *Inmates* (P), *Prison Choir* (I), *Social work* (C) og *Reintegration* eller *Rehabilitation* (O). Indledningsvis afsøgte vi forskningsfeltet i dansk kontekst, hvilket overraskende ikke gav nogle resultater, lige meget hvilke kombinationer af resocialiseringstermer vi parrede med *fængsels-* eller *fangekor*. Ordet *fangekor* gav alene 2 hits – begge uden nutidig relevans til hverken socialt arbejde generelt eller resocialiserende indsatser specifikt. Kombinationen *resocialisering* og *fange-* og/eller *fængselskor*, gav ingen hits – og så fremdeles. Det var først da vi søgte på *Prison Choir* i variable kombinationer med resocialiseringsbegreber, at vi fik brugbare resultater. Udfordringen her var at finde de korrekte engelske termer synonymt med de danske. Udover de ofte brugte ord *rehabilitation* og *reintegration*, faldt vi over ordet *desistance*. *Desistance* kan i den sammenhæng oversættes til *ud af kriminalitet*, som er den term, der synes at have erstattet resocialisering i det kriminalpolitiske sprog i Danmark. Selve begrebet *desistance*, skulle vise sig at være af mere kompleks karakter, da det ligeledes også dækker over forskellige teoretiske standpunkter, som vi kommer til at gøre brug af. Begrebet viste sig særligt i gennemgangen af Associate Professor of Music Education fra University of Iowa, Mary L. Cohens forskningsartikler.

Desistance er ikke begrebsliggjort af Cohen selv, men er i stedet teoretisk begrebsliggjort af bl.a. professor i kriminologi Shadd Maruna og professor i psykologi Tony Ward. Deres videnskabelige arbejde med rehabilitering, som er deres betegnelse for resocialisering, fandt vi særligt inspirerende og relevant. Maruna bruger dog også desistance, som en forklaringsmodel eller metode, til at forklare, hvad der støtter indsatte i at afholde sig fra at recidivere.

Der eksisterer altså tilsyneladende ikke, eller i al fald ikke umiddelbart tilgængelig dansk forskning, der beskæftiger sig med fangekor i konteksten af resocialisering. Forskningen, der præsenteres i følgende afsnit, er derfor af udenlandsk oprindelse. Dette har til dels at gøre med teoriudviklinger inden for desistancebegrebet ud fra Cohen og Marunas opfattelser og dels med empiriske undersøgelser af musikbeskæftigelse og korsang for indsatte, som en specifik og kompleks social målgruppe.

Empiriske undersøgelser relateret til korsang i fængselsregi

Selvom der er begrænset forskning på fængselskor og “musikbeskæftigelse” i relation til resocialiseringsbegrebet ud fra et sociologisk perspektiv, findes der alligevel studier, som viser effekten af musik og sang blandt indsatte i fængsler. I nordisk sammenhæng er det relevant at fremhæve projektet *Musikk i fengsel og frihet* tilknyttet et kvindefængsel i Oslo. I projektet, udført af socialantropolog og forsker, Nora Gotaas, påpeges det at koret; ”*skaper en arena, både på øvinger og ved opptredener, hvor deltakerne viser frem talenter og engasjement som samhandlingssituasjonerne mellom fanger og betjentene ellers i liten grad genererer*”. Det relationelle aspekt fremhæves også som værende af vigtig og afgørende karakter i resocialiseringsprocessen, hvorfor det aspekt kunne være et betydningsfuldt pejlemærke i det tematiske arbejde med vores kommende empiri (Gotaas, 2006 s. 71).

Zetta Kougiali, m.fl. præsenterer i *Rhizomatic affective spaces and the therapeutic potential of music in prison: a qualitative meta-synthesis* fund, der tyder på, at indsatte, som frivilligt deltager i musikaktiviteter i fængslet, oplever fordele såsom øget præstation, empowerment og tilfredsstillelse. Disse begreber anvendes til at beskrive mulige betydningsfulde vendepunkter relateret til at opbygge en ny identitet og finde alternative veje for deres liv, hvilket kan styrke deres motivation til at undgå kriminalitet i fremtiden (Kougiali, et al., 2017 s. 18). Kougiali hævder desuden, at musiktilbuddene kan udligne den traditionelle magtbalance, som ofte findes mellem

indsatte og fængselsbetjente. Musikken og koret beskrives som værende et sted for mestring, modsat den tvangsprægede personlige udvikling iværksat eller styret af fængselsinstitutionens handleplaner. Alene brobygningen ansatte og indsatte imellem, menes at have en positiv effekt på samskabelse af accepterede normer, som er vigtige ift. at vende tilbage til samfundet. Det giver samtidig mulighed for at udvide identiteten som kriminel, som kan være svær at komme ud af (Kougiali, et al., 2017 s. 18-20).

Laya Silber (Silber, 2007) har i *Bars behind bars: the impact of a women's prison choir on social harmony*, undersøgt hvilken betydning musikdeltagelsen har for de indsatte i et israelsk kvindefængsel. Koret beskrives som et beskyttet sted, hvor deltagerne kan udforske nye roller og væremåder, der bl.a. bidrager til at styrke et positivt selvbillede (Silber, 2007). Undersøgelsen peger også på, at deltagelsen i koret har terapeutiske effekter for de indsatte og øger deres evne til at indgå i sociale relationer med autoriteter og andre mennesker. Her belyses også brobygning som essentiel – både med vægt på brobygningen de indsatte imellem og til det samfund, de skal indgå i efter endt afsoning. Silber foreslår og understreger, at koret kan ses som et alternativt fællesskab for de indsatte. Artiklen kommer dog også ind på begrænsningerne ved et sådant korprojekt som en terapeutisk intervention, bl.a. praktisk adgang til koret, mangel på kontinuitet samt de sikkerhedsmæssige regulativer, der påvirkes negativt ved manglen på personale (Silber, 2007).

De positive fund fra Silbers undersøgelse synes kollaborerende med Catherine Romas, Professor of Music ved Wilmington College, konklusioner i sin undersøgelse af kormedlemmer i et mandekor i et fængsel i Ohio. Ifølge Romas artikel *Re-sounding: Refuge and reprise in a prison choral community*, har koret et transformativt potentiale og kan være med til at skabe en følelse af at høre til et fællesskab. Koret beskrives som en meningsfuld aktivitet for de indsatte i en ellers stereotyp hverdag. Deltagelsen bidrager ifølge undersøgelsen til både følelsesmæssig og spirituel udvikling, ligesom den understøtter samarbejdsevner og fællesskabsfølelse (Roma, 2010).

Andre empiriske undersøgelser har også rettet fokus mod anvendelsen af musik og sang i fængselsmiljøer, især mhp. deltagelse i fængselskor og de mulige positive virkninger for de indsatte samt samfundets forsonende opfattelse af dem. Cohens forskning synes særlig interessant, da hun i høj grad har udforsket betydningen af deltagelse af kor i fængslet. Fælles for Cohens forskning er, at der gennem kvalitative forskningsdesign, er særligt fokus på casestudier og personlige

beretninger fra indsatte og deltagere i korene. Disse beretninger og observationer illustrerer betydningen af korsang som et middel til tilbagevenden til samfundet uden kriminalitet.

I artiklen *Explorations of inmate and volunteer choral experiences in a prison-based choir*, analyseres deltagernes oplevelser i et fængselskor. Herigennem engagementets indvirkning på deres overordnede trivsel samt deres tilbagevenden til samfundet uden kriminalitet (Cohen, 2007). Her lægges der særlig vægt på desistance. Som et supplerende bidrag hertil har vi inddraget Cohens studie *Harmony within the Walls: Perceptions of Worthiness and Competence in a Community Prison Choir*, hvor ændringer i samfundets holdninger til kordeltagerne vurderes mhp. deres opfattelse af egne sociale kompetencer via deltagelse i et fængselskorprogram. Disse studier bidrager til vores akademiske forståelse af musikkens og fængselskorets rolle i fængselsmiljøet samt dens potentielle betydning for resocialisering (Cohen, 2012).

Sammenlignet med de to førstnævnte forskningsartikler af Cohen, fokuserer artiklen, *Choral Singing in Prisons: Evidence-Based Activities to Support Returning Citizens*, på virkningen af korsang hos de indsatte og deres forbindelser til samfundet (Cohen, 2019). I artiklen stifter vi bekendtskab med begreberne *bridging* og *bonding*, oprindeligt beskrevet af Robert Putnam i bogen *Bowling alone: The collapse and revival of American community* (Putnam, 2000). *Bonding* omhandler relationen korsangerne imellem, mens *Bridging* beskrives som broen til samfundet. Mens de førstnævnte artikler udforsker og dykker ned i de indsatte individuelle oplevelser og transformation, undersøger denne artikel ændringer i opfattelsen af indsatte i en større samfundskontekst (Cohen, 2019).

I artiklen fremhæves desuden Shadd Maruna, som essentiel ift. forståelsen af sammenhængen mellem korets indvirkning på de indsatte ift. desistance. Marunas perspektiv på desistance, bidrager ifølge artiklen til forståelsen af, hvordan positive ritualer, herunder korsang i fængsler, kan fremme resocialiseringen. I Marunas arbejde med udviklingen af desistance som begreb, understreger han behovet for at ritualisere positive reintegrationserfaringer og skabe sociale rum, der fremmer følelsen af tilhørsforhold. Derfor spiller hans teorier og forskning en central rolle i at forstå dynamikken mellem korets aktiviteter og afståelse af kriminalitet (Cohen, 2019).

Vi finder det derfor relevant at åbne for Marunas perspektiv og blik på desistance i relation til dette speciales genstandsfeltet. Vi finder det væsentligt at nævne artiklen *Desistance from Crime: A Theoretical Reformulation* af Shadd Maruna og Stephen Farrall. Maruna og Farrall udvikler deres egen teoretiske tilgang til desistance-processen. Ved at gøre dette bidrager artiklen til at løfte desistance fra kriminalitet fra en primært deskriptiv tilgang til en mere teoretisk og analytisk diskussion inden for kriminologien (Maruna, et al., 2004). Netop forståelsen af desistance som mere end bare afståelse fra kriminalitet, vil vi udfolde gennem *The Good Lives Model*, som vi beskriver i afsnittet *Teoretisk udgangspunkt*.

Relevansen for den videre undersøgelsesproces

Den eksisterende forskning generelt, og i særdeleshed Mary Cohen og Shadd Maruna, giver en forståelse af, hvordan kor i fængsler potentielt kan fremme tilbagevenden til samfundet. Især Marunas perspektiv hjælper os til at belyse de sociale og identitetsmæssige aspekter af tilbagevenden til samfundet og antyder et teoretisk fundament ift. at analysere det danske kors rolle og ramme i disse processer. Det er vigtigt at understrege, at der ikke påvises en decideret kausalitet ift. koret og desistance eller modsat recidiv. Dog tyder artiklernes empiriske fund på, at fængselskor både umiddelbart og på længere sigt, kan have en positiv indvirkning på tilbagevenden til samfundet.

Sammenholdt med de to bøger, *Fangekoret*, og *Mit Liv Med Fangekoret*, er det vores indtryk, at der er belæg for, at de relationelle dynamikker i kor kan spille en rolle for den resocialiserende proces, som vi ønsker at afdække. Der eksisterer ikke dansk forskning på området, der kan be- eller afkræfte hvorvidt en frivillig indsats, som koret repræsenterer, har en betydning for bedre tilbagevenden til samfundet efter endt afsoning og i så fald hvilken betydning. Ovennævnte undersøgelsesfelt, sammenholdt med en manglende dansk empiri, animerer derfor til refleksion over hvorvidt lignende elementer og processer ville være at finde i et dansk fængselskor.

Vi lader os inspirere af de empiriske fund, men vi er opmærksomme på, at vi ikke blindt kan sammenligne den danske praksis med f.eks. amerikanske forhold - både hvad angår retspraksis og hvordan Kriminalforsorgen opererer. Målet er ikke at opstille en komparativ undersøgelse, men at søge inspiration gennem eksisterende forskning, til at forstå de interaktionistiske og relationelle aspekter, der muligvis spiller ind i det kriminalitetsforebyggende arbejde i dansk kontekst – med koret som genstandsfelt.

Problemformulering

Hvordan kan deltagelse i Fængselskoret, påvirke de indsattes identitet, tilhørsforhold og udvikling og hvilken betydning kan dette have for resocialiseringsprocessen?

Arbejdsspørgsmål

For at besvare ovenstående problemformulering er følgende arbejdsspørgsmål blevet udarbejdet:

Hvilke umiddelbare rammer og sociale interaktionsmønstre ses under vores besøg i fængslet og under korets øver?

Hvordan kan deltagelse i frivillige aktiviteter, som koret repræsenterer, påvirke den indsattes udvikling ift. identitet, relationer og netværk på lang sigt, især med henblik på tilbagevenden til samfundet?

På hvilke måder kan koret relateres til The Good Lives Model, hvordan adskiller dette sig fra Kriminalforsorgens tilgang til resocialisering og hvilke perspektiver åbner dette for resocialiseringsarbejdet generelt?

Begrebsafklaring

For at sikre klarhed og gennemgående sammenhæng i specialet definerer vi her begreber og betegnelser, der fremstår som væsentlige i vores problemformulering og dertilhørende arbejdsspørgsmål.

Fængselskoret eller *koret* refererer til den gruppe af indsatte, der deltager i koraktiviteter i fængslet. *Fangekoret* refererer til det kor, der har udgang og afholder koncerter udenfor fængslet. Vi har udelukkende tilknytning og adgang til *fængselskoret*.

Sociale interaktionsmønstre refererer i denne sammenhæng til de dynamikker og relationer, der udspiller sig mellem deltagerne i fængselskoret. Det inkluderer de møder, kommunikative udvekslinger, samarbejde og de sociale bånd, der skabes gennem fælles aktiviteter.

Traditionelle resocialiseringsmetoder henviser til de standardiserede og institutionelle tilgange samt handleplaner, der anvendes af Kriminalforsorgen for at resocialisere indsatte *tilbage til samfundet*. Disse metoder inkluderer bl.a. RNR-principperne samt interventioner, der dækker over uddannelse, beskæftigelse og adfærdsregulerende tiltag.

Umiddelbare rammer refererer til de fysiske, sociale og institutionelle aspekter, der omgiver fængselskoret og dets aktiviteter under vores besøg. Dette inkluderer også fængslets infrastruktur, regler og procedurer samt de sociale normer og forventninger, som har indflydelse på koret og dets medlemmer.

Videnskabsteoretisk ståsted

Ontologisk og epistemologisk ståsted

Når man bedriver videnskab indenfor socialt arbejde, kan man gå til felten på forskellige måder, med forskellige opfattelser. Både ift. hvad et socialt problem er samt hvordan man forskningsmæssigt tilegner sig viden om det pågældende problem. Derfor er en overvejelse omkring det ontologiske og epistemologiske ståsted nødvendig (Olesen, et al., 2018 s. 10).

Ontologien omhandler det grundlæggende virkelighedssyn og kan ses som den eksistentielle ramme for forskningsperspektivet. Denne basale opfattelse af verden har indflydelse på, om en undersøgelses forskningsresultater fortolkes og præsenteres som en objektiv, ekstern virkelighed eller modsat en virkelighed, der synes konstrueret gennem subjektive oplevelser. Gennemsigtighed ift. det ontologiske ståsted øger også muligheden for at validere forskningskvaliteten og undersøgelsens pålidelighed. Samtidig indikerer den ontologiske orientering den epistemologiske tilgang - altså den betydning vi, som undersøgere, tillægger forskellige vidensdiskurser (Olesen, et al., 2018 s. 12-14).

Ud fra specialets konkrete problemformulering, mener vi at befinde os indenfor den metodologiske situationisme (Olesen, et al., 2018 s. 12-14). Det betyder, at vi undersøger koret, som en konkret konstellation, i den situation, det sted og den tid vi befinder os i. Vi er bevidste om, at vi dermed fravælger en række andre vinkler, der også ville kunne bidrage med viden. Vi betragter derfor ikke vores undersøgelse, som en endegyldig, universel sandhed, men som et særligt udsnit af en virkelighed, der udspiller sig i koret. Fænomenologien kunne have været en mulig og interessant tilgang til vores undersøgelse. Herigennem kunne der blive faciliteret et rum til at lære de indsatte at kende gennem deres individuelle narrativer, opfattelser og erfaringer med fængselsvæsnet og koret.

Dette fænomenologiske perspektiv åbnede sig særligt ved gennemlæsningen af bogen *Fangekoret*, hvor deres personlige historier bliver fortalt. Det er svært ikke at blive draget af, og nysgerrig på, hvad det er for skæbnehistorier, de bærer med sig og hvad der motiverer den enkelte, til et nyt og mere hensigtsmæssigt narrativ. Denne tilgang til genstandsfeltet krævede imidlertid, at vi som minimum, kunne sætte os selv i såkaldt parentes jf. den fænomenologiske overbevisning (Jacobsen, et al., 2020 s. 296). Dette strider dog imod den præmis, der var os givet af Louise ift. vores plads i undersøgelsesfeltet, da vi skulle indsamle vores empiri i fængslet. Her var det ganske enkelt ikke en mulighed, at vi kunne holde os selv udenfor genstandsfeltet rent fysisk. Men vi mente heller ikke, at vi kunne se bort fra vores personlige holdninger og forforståelser, når vi skulle interagere med de indsatte (Jacobsen, et al., 2020 s. 296).

Præmissen for at undersøge koret var altså, at vi tog del i det felt, vi ønskede at undersøge. Derigennem blev vi en direkte del af deltagerobservationen og de ”subjektive oplevelser”. Derudover er det vigtigt at understrege, at kor generelt, i sin essens og som institution, er af relationel karakter. Det, man opererer med i koret, er altså relationelt betinget – dette både ift. Louise, som korleder, relationen til hinanden indbyrdes, relationen til os som besøgende.

Vi kan altså ikke stille os udenfor felten og vælger derfor at forkaste den fænomenologiske tilgang til fordel for den hermeneutiske, der i højere grad bakker op om det perspektiv, vi ønsker at anskue koret ud fra.

Hermeneutikken

Måden vi naturligt gik til felten på, hvad angår vores verdens- og vidensopfattelse, var altså i højere grad funderet i den hermeneutiske videnskabsteoretiske overbevisning – både mht. *væren* og *viden*.

Denne tilgang blev særligt tydelig, da vi begyndte at arbejde indgående med undersøgelsesfeltet. Hermeneutikkens ontologi indebærer, at virkeligheden skal forstås ud fra de sociale aktører og deres fortællinger eller handlinger. Det er disse aktører, der kan give os indsigt i deres sociale virkelighed, som kan betragtes som konstrueret af den enkelte. Den hermeneutiske tilgang tilbyder dermed en måde at anskue koret på, hvor fokus ligger på fortolkning og forståelse af de subjektive oplevelser og meningsdannelser, der opstår gennem interaktionerne (Monrad, 2018 s. 114). Vi er dog også interesserede i det, der foregår *mellem* de mennesker, der indgår i den sociale virkelighed. Vi ønsker endvidere at se på hvad interaktionerne og handlingerne gør, hvordan de udspiller sig og hvilken betydning det har for koret som samlingspunkt for deltagerne.

I den hermeneutiske tilgang er man optaget af hvilke forforståelser og fordomme, der eksisterer og hvilken betydning det har for vidensproduktionen. Det beskrives, at mennesket altid går gennem livet med en forforståelse, da vi allerede har en forståelse som hele tiden udvikler sig ud fra en samfundsmæssig og historisk kontekst. Disse forforståelser er endvidere formet og påvirket af livserfaringer og lignende fænomener. I hermeneutikken beskrives forforståelsen desuden som et grundvilkår, der er afgørende for, at der kan opstå nye forståelser og viden, som bidrager til den allerede eksisterende forståelse (Monrad, 2018 s. 114).

Hans Georg Gadamer understreger dog, at man som forsker ikke kan være fuldkommen fri for fordomme, meninger og værdier til genstandsfeltet, heller ikke under udformningen af ens undersøgelse. Denne forforståelse skal i stedet bringes aktivt i spil, så den kan blive kvalificeret og udvidet i den analytiske proces. Vi vil i undersøgelsen forsøge at eksplicitere vores egen forforståelse, fordomme og interesser i relation til fænomenet. Dette øger *gennemsigtigheden* og dermed *validiteten* i undersøgelsen (Olesen, et al., 2018 s. 299).

I vores konkrete tilfælde er det tydeligt, at vi gik til felten med den forforståelse, at koret automatisk var et fællesskab eller i hvert fald dannede en ramme, der muliggjorde et fællesskab. Derudover havde vi en forståelse af, at Louise som facilitator, spillede en særlig og væsentlig rolle. Hvordan denne rolle i praksis ville komme til udtryk, var dog stadig at erfare.

Vi havde endvidere en forestilling om, at der var en risiko for, at vi ville blive positioneret anderledes af de øvrige medlemmer i koret - alene af den årsag, at vi ikke var indsatte.

Det er også væsentligt at påpege, at vi som kandidatstuderende i socialt arbejde, har en agenda og ønske om at belyse uudforskede områder af det sociale arbejdes potentiale i forskellige

samfundsmæssige kontekster - i relation til forskellige problemstillinger, der vedrører det sociale arbejdes felt. Vi tilgår endvidere felten med en baggrundsviden, der er farvet og præget af vores individuelle uddannelsesmæssige baggrunde, som hhv. socialrådgivere, ergoterapeut og professionsbachelor i sundhedskommunikation.

Den hermeneutiske cirkel og horisontsammensmeltning

Gadamer fremhæver den hermeneutiske cirkel som et centralt ontologisk princip, hvor menneskelig erkendelse udfolder sig. I denne tilgang ses antagelser, forforståelser og fordomme som værdifulde ressourcer snarere end hindringer. De bidrager til at forme vores bevidsthed omkring en given problemstilling. Som undersøgere bliver vi en integreret del af denne cirkulære proces, hvor vi konstant navigerer mellem de forskellige elementer og helheden af det, vi undersøger. Dette indebærer en vedvarende skift mellem at analysere individuelle oplevelser og handlinger, både i koret og under vores interviews, samt de overordnede sociale dynamikker, der præger det undersøgte miljø. Vi tolker således både de enkelte udsagn og handlinger i lyset af korets samlede kontekst og vice versa. Denne iterative tilgang hjælper os med at opnå en dybere forståelse af, hvordan kormedlemmerne erfarer og forstår deres deltagelse, samt hvilken potentiel betydning det kan have, både på et mikrosociologisk niveau og på et bredere samfundsmæssigt plan. At vi positionerer os således, har igen indflydelse på vores overordnede metodevalg ift. forskningsdesign og dataindsamling samt det efterfølgende analysearbejde og fortolkning af resultaterne (Olesen, et al., 2018 s. 12-14).

Inden for den hermeneutiske videnskabsteori beskrives endvidere tre former for hermeneutik. Disse kategoriseres som henholdsvis *dobbelt hermeneutik*, *filosofisk hermeneutik* og *handlingshermeneutik*. I dette projekt vil handlingshermeneutikken være den mest passende tilgang ift. at studere de interaktioner, relationer og sociale mekanismer, der udspiller sig i koret. Dette da den fokuserer på fortolkningen af handlinger i deres sociale kontekst og kan give indsigt i de komplekse meningsdannelsesprocesser, der finder sted (Gilje, 2017 s. 134). Foruden den hermeneutiske tilgang, vil vi samtidig være inspireret af den symbolske interaktionisme som led i vores empiriske analyse.

Hermeneutikken som videnskabsteoretisk tilgang kombineret med elementer og anskuelser fra den symbolsk interaktionistiske teori, tilbyder et relevant perspektiv. Tilgangen giver os mulighed for at

analysere og forstå, hvordan interaktioner i koret udspiller sig samt hvilke betydninger det kan have for positive forandringsprocesser ift. at vende tilbage til samfundet.

Som beskrevet ovenfor understregede Louise vigtigheden af, at vi skulle indgå i felten på lige fod med de øvrige medlemmer af koret – og vi var derfor, med andre ord, nødt til at interagere og se på interaktionerne i undersøgelsens felt. Ifølge Goffman er *den fulde deltagelse* en vigtig kilde til viden, da man altså erfarer gennem sine sanser (Goffman, 1959 s. 8). Dette modsætter sig positivismens ideal om en *ren* observatørrolle. Vi bekender os til, at viden opstår i spændingsfeltet mellem praksis og teoretisering af en modificeret realisme, hvori koret indgår som indiskutabelt omdrejningspunkt. Set i det perspektiv opfatter vi koret som et både konstituerende og korresponderende meningsskabende fænomen. En videnskilde, hvori alle involverede aktører, inkl. enkeltpersoner udenfor koret samt os som undersøgere, bliver empirisk bidragsydende til undersøgelsens fund og resultater.

Forholdet mellem empiri og teori

I en arbejdsproces, der er deduktivt styret, tages der udgangspunkt i det teoretiske ståsted, som man søger at understøtte eller forkaste ved indsamlingen af empirisk data. Den induktive arbejdsproces er omvendt kendetegnet ved, at de empiriske fund bliver anvendt til at formulere en teori eller dele af en teori. Det vil altså sige, at der generaliseres på baggrund af de empiriske data (Boolsen, 2020 s. 309-310). Herimellem positioneres abduktionen, der fremhæver det dualistiske samspil mellem teori og empiri. Abduktion som tilgang kan udføres på forskellig vis. Dog er pointen at den empiriske analyse er i centrum ift. udviklingen af anskuelser, perspektiver, ideer og meninger. Dertil bidrager undersøgerens teoretiske position med perspektiver til forståelsen af empirien og dets komplekse omfang (Thagaard, 2004 s. 181).

I specialets undersøgelse er vi overvejende induktive, idet vi ved projektets begyndelse, har taget udgangspunkt i genstandsfeltet, koret, uden nogen form for forudindtaget teoretisk forståelse. Den fortløbende empiriske proces, giver selvfølgelig anledning til teoretiske overvejelser, men disse er netop farvet af empirien og dets indhold. På den måde er empirien styrende for teorien, der anvendes i undersøgelsen. Det er også tydeligt, at jo længere vi kommer i bearbejdningen af empirien, jo mere abduktive oplever vi at blive. Netop fordi at empirien i sig selv, uden teori, er irrelevant. Det betyder også, at vi er frie til at vælge teorier, fortløbende, i det omfang det giver mening ift. at besvare den problemstilling, vi undersøger.

Metode

Metodiske overvejelser ift. indsamling af empiri

Specialets teoretiske ramme og den symbolsk interaktionistiske tilgang, lægger op til anvendelsen af kvalitative metoder. Vi fravælger altså kvantitative tilgange, der i højere grad fokuserer på kvantificerbare data, til fordel for kvalitative metoder, der giver mulighed for en nuanceret forståelse af menneskers oplevelser af og perspektiver på koret som genstandsfelt (Brinkmann, et al., 2020 s. 15-16).

I vores undersøgelse fungerer feltarbejdet som den overordnede kvalitative metode, der danner ramme for vores anvendelse af to deltagerobservationer, et ikke-standardiseret interview, to semistrukturerede interviews samt to fokusgruppeinterviews, til indsamling af empiri. Disse vil blive udfoldet yderligere i de respektive afsnit under indsamling af empirisk materiale. Feltet i dette projekt, er arenaer hvor koret figurerer - hovedsageligt korets øvere i fængslet, men også i Café Exit samt et onlineinterview med en forebyggelseskoordinator fra Kriminalforsorgen.

Feltarbejdet beskrives som en metode til at opnå specifik viden om mennesker og samfundsliv.

Gennem feltarbejdet søger vi at forstå, hvordan almindelige opfattelser og *selvfølgeligheder* opstår, fastholdes eller ændres inden for konkrete fællesskaber (Hastrup, 2020 s. 65-67). Vi søger gennem interaktionen med koret at tilegne os viden om de selvfølgeligheder der eksisterer på baggrund af de sociale relationer, og hvilken betydning det har i henhold til resocialisering. Disse selvfølgeligheder skal i denne kontekst forstås som den kultur og de ritualer, der er indlejret i koret. Dette indebærer også vores løbende overvejelser og konkrete hændelser eller udsagn, som vi hæfter os ved, i interaktionen med felten (Hastrup, 2020 s. 65-67). Mens man søger at forstå sin genstand, ændrer den sig gradvist. Når objektet selv er et subjekt, kræver feltvidenskaben nøje metodiske overvejelser og en solid videnskabsteoretisk forankring. Vi, som indtrædende i felten, må derfor være opmærksomme på de spor vi sætter og efterlader, når vi f.eks. indtræder både som undersøgere og aktive deltagere i koret under deltagerobservationen (Hastrup, 2020 s. 65-67). Vores egen position er altså noget, vi skal forsøge at reflektere over. Dette udfoldes yderligere i afsnittet om vores overvejelser ift. kvalitetskriterier.

Indsamling af empiri

Sociolog Margaretha Järvinen skriver, at “*Produkterne af et interview er et resultat af socialt situerede aktiviteter, hvor både interviewer og interviewpersonen former deres responser gennem rollespil og indtryksstyring*” (Järvinen, 2005 s. 29). Det indsamlede interviewmateriale, kan dermed ikke behandles som ‘*objektive fakta*’, da informanternes udsagn altid vil være forankret i den sociale kontekst samt refleksioner over de specifikke kulturelle strukturer. I den forbindelse definerer vi også vores rolle som interviewer som *medproducent af viden* (Järvinen, 2005 s. 29).

Enkeltinterviews

Det ikke-standardiserede interview

Det *ustrukturerede* eller *ikke-standardiserede interview*, er en metode der indebærer, at der kun er få foruddefinerede procedurer og hvor mange beslutninger træffes spontant under selve interviewet. Formen er således ustruktureret, men fokus er bestemt på forhånd (Brinkmann, et al., 2020 s. 41). Vores fokus var fra start koret, men hvordan vi ville udforske det, havde vi endnu ikke bestemt os for. Derfor besluttede vi os for at tilgå det første interview, med Louise, lederen af koret, uden en egentlig præfabrikeret interviewguide. Denne interviewform gav os mulighed til at forholde os åbent til informantens udsagn og den videre undersøgelsesproces. Dette forventede vi, som indledende indsamling af data, kunne medvirke til at “sætte scenen” for vores videre undersøgelse. Åbenheden over for det, som fremtræder, vil give større sandsynlighed for at få spontane, levende og uventede svar. Samtidig betyder åbenheden, at interviewet ikke kan planlægges fra start til slut, men kan ændre sig undervejs, f.eks. hvis interviewpersonen har nogle uventede eller særligt interessante perspektiver. Svend Brinkmann og Lene Tanggaard beskriver dog også, at intet forskningsinterview er fuldstændigt ustruktureret, idet samtalen altid føres på baggrund af forskerens interesse for at opnå viden om et særligt felt (Brinkmann, et al., 2020 s. 40-41). Selvom vores undersøgelsesform, ikke var helt fastlagt, havde vi altså fra start besluttet os for at undersøge koret og dets mulige potentiale ift. resocialiseringsprocessen.

Semistruktureret interview

Der er i projektet benyttet semistrukturerede interviews, hvor interviewet opfattes som en interaktion mellem de spørgsmål, vi som undersøgere stiller og informanternes perspektiv. På baggrund af den semistrukturerede form, søgte vi at få besvaret de spørgsmål, som blev udarbejdet i

interviewguiden (Bilag 2). Vi var dog varsomme med at interviewe ud fra en allerede fastsat teoretisk ramme, da vi søgte at fastholde den åbne tilgange til felten (Brinkmann, et al., 2020 s. 43-44). Vores interviewguide for de to semistrukturerede interviews, blev udarbejdet på baggrund af vores ikke-standardiserede interview med Louise, samt vores viden fra deltagerobservationen. Vi udformede forskellige temaer for de to forskellige interviews, for at sikre, at vi fik den information vi søgte i henhold til vores problemformulering. Fokus kredsede om samme problemstilling – forskellen var blot, at informanterne hver især kunne bidrage med forskelligartede perspektiver.

Overordnet kom vi frem til følgende temaer for de to semistruktureret interviews:

Deltagerobservation

Deltagerobservation er en forskningsmetode, der giver forskeren mulighed for at integrere sig i de sociale kontekster, der ønskes undersøgt, hvilket ofte resulterer i en mere dybdegående forståelse af de fænomener, der studeres. Ved at kombinere deltagelse og observation kan vi opleve begivenhederne indefra samtidig med, at vi bevarer en vis distance ift. at observere og analysere de interaktioner, der udspiller sig (Sculevicz, 2020 s. 97). Præmissen for observation var, at vi indgik i koret som aktivt deltagende. Hermed ville observationen, blive af mindre objektiv karakter. Til gengæld fik vi mulighed for at indgå i det fællesskab, som koret tilbyder, hvilket gav en direkte interaktionel viden om processerne i koret.

Fra et interaktionistisk perspektiv fokuseres der på sociale interaktioner og symbolsk kommunikation som centrale elementer af *virkeligheden*. Dette perspektiv til deltagerobservationen giver mulighed for at forstå de sociale processer og betydninger, der skabes gennem interaktionerne mellem mennesker (Sculevicz, 2020 s. 97).

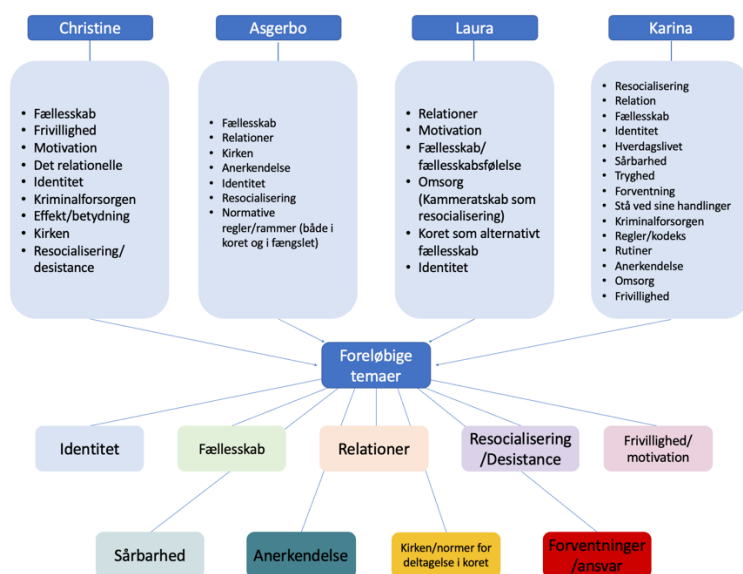
Deltagerobservationen strakte sig over 4 timer, hvor vi deltog i to korøvere, med to forskellige grupper af indsatte. Gennem deltagerobservationen af de to øvere fik vi et kortvarigt indblik i livet inden for fængelsmurene, og hvilke sociale aktiviteter og interaktioner, der finder sted blandt korets

medlemmer. Vores deltagerobservation indbefatter således både vores observerede materiale fra vores deltagelse, samt de uformelle samtaler, der opstod undervejs.

Det kan fremhæves, hvordan deltagerobservation netop kan åbne feltet, på andre måder end mange andre kvalitative metoder. Da vi netop er interesseret i de mere usagte fænomener i koret, som kommer til syne gennem sociale interaktioner og aktiviteter, anser vi deltagerobservationen som vores bærende metode for indsamlingen af data. Derudover anser vi også deltagerobservationen, som en indgang til at stille kontekstrelevante spørgsmål i vores efterfølgende fokusgruppeinterviews, som vi ønskede at afholde i forbindelse med vores besøg i fængslet (Sculevicz, 2020 s. 97).

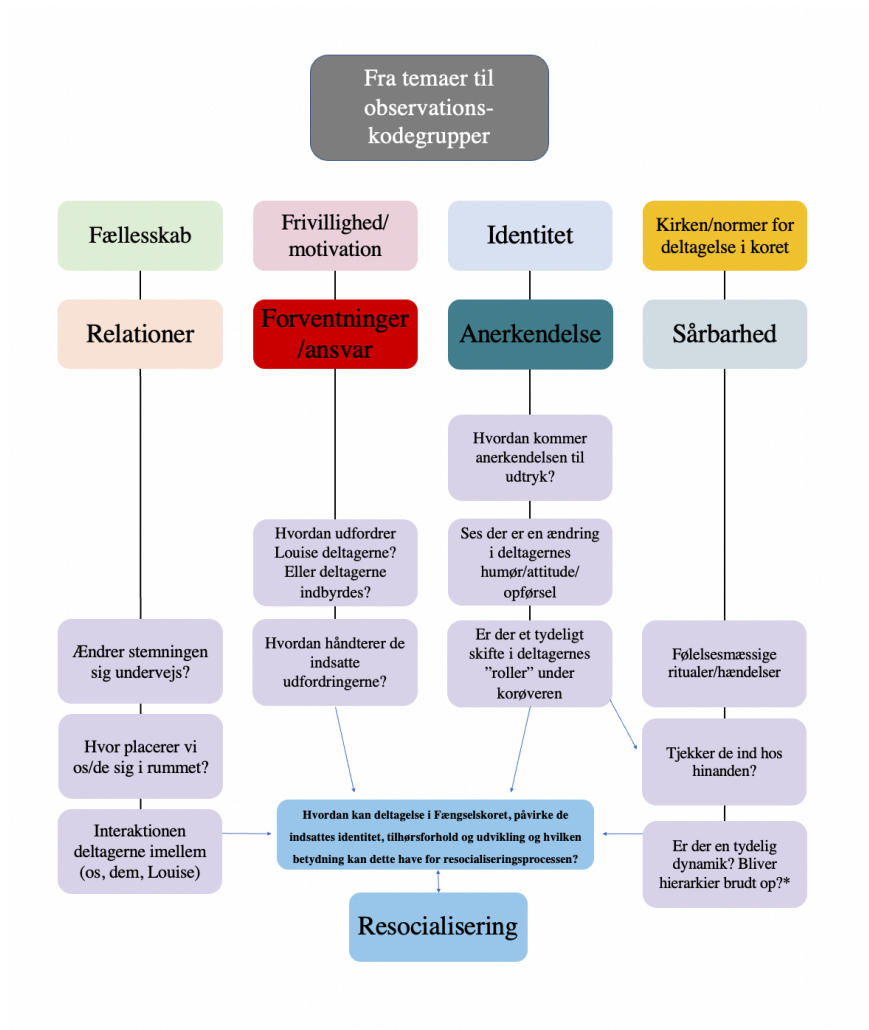
Observationsguiden

Forud for deltagerobservationen udarbejdede vi en observationsguide (Bilag 3). Denne proces har vi forsøgt at visualisere gennem *flowcharts*, for at skabe overblik samt struktur over vores overvejelser i processen (Kvale, et al., 2015 s. 270). Vores observationsguide var inspireret af, og tager udgangspunkt i det ikke-standardiserede interview med Louise, hvor der først lægges vægt på at få skabt et helhedsindtryk af det transskriberede data. Undervejs i gennemlæsningen nedskrev hvert medlem i gruppen forslag til temaer. Disse temaer blev efterfølgende drøftet, sammenlignet og herefter samlet i et flowchart (se figur 1).

Figur 1 Flowchart over første trin i processen til udarbejdelse af observationsguide

I denne proces identificerede og udvalgte vi ni foreløbige, overordnede temaer, der satte rammen for det videre arbejde ift. at udarbejde en observationsguide. Med dette forsøgte vi at lave en uformel guide for vores observation (Kvale, et al., 2015 s. 613-616).

Figur 2 Fra temaer til observationskodegrupper

Næste trin i processen indebærer at få omdannet de overordnede temaer til observationskodegrupper. Som illustreret i det første flowchart, blev flere temaer lagt sammen, idet vi vurderede at disse kunne supplere eller understøtte hinanden. De foreløbige temaer skulle gerne danne grundlag for det, vi ønskede at observere. Dette grundlag så vi som inspiration – hvor der også skulle være plads til nye og uforudsete perspektiver undervejs i deltagerobservationen (Kvale, et al., 2015 s. 613-616). Da vi ikke havde mulighed for at medbringe optageudstyr og kun i begrænset omfang havde

mulighed for at skrive noter undervejs, medbragte vi ovenstående temaer og observationskoder, for at sikre en vis struktur i observationen.

Fokusgruppeinterview

Informanterne i vores fokusgruppeinterviews bestod af deltagere fra koret. Valget af fokusgruppeinterview som metode til dataindsamling, blev primært motiveret af ønsket om at facilitere en diskussion og samtale om emner til specialets analyse. Formålet var ikke at opnå enighed blandt informanterne, men derimod at frembringe og belyse synspunkter ift. medlemmernes oplevelse af at være en del af koret (Engen, 2022 s. 142-143).

Forud for vores besøg i fængslet, havde vi en klar ide om, hvordan vores fokusgruppeinterviews skulle udspille sig, og vi havde fordelt roller for forløbet, således at én agerede facilitator, en anden agerede facilitatorens højre hånd og de resterende to skrev ned undervejs. Grundet den uformelle korkontekst samt de institutionelle rammer, måtte vi gribe situationen anderledes an end forventet. Første fokusgruppeinterview blev pga. de indsattes institutionelle forpligtelser, reduceret til et topersoners interview. Interviewet blev desuden afbrudt efter ti minutter, da kordeltagerne skulle tilbage til deres respektive afdelinger og dermed ikke kunne færdiggøre interviewet. Vi fik heldigvis mulighed for at interviewe to nye deltagere fra koret. Disse uforudsete udfordringer betød, at vi fremover i projektet vil henvise til denne empiri som *dobbeltinterview*.

Det andet fokusgruppeinterview opstod i forlængelse af en afbrydelse i korøveren, hvor halvdelen af deltagerne pludseligt skulle gå. Louise tog herfra kortvarigt rollen som facilitator og indledte fokusgruppeinterviewet med en introduktion af os og formålet med vores besøg. På baggrund af den uforudsete afbrydelse, forløb fokusgruppeinterviewet sig mere uformelt, end hidtil planlagt. Dette gav anledning til en mere afslappet ramme for kormedlemmerne samt at vi som interviewere i højere grad kunne supplere hinanden, fremfor at holde os til de forhenværende aftalte roller.

Fokusgruppeinterviewet kan potentielt fremme en tryk ramme, hvori de enkelte deltagere har mulighed for at spejle sig i hinanden. Modsat kan denne gruppedynamik øge risikoen for, at enkelte deltagere, ved uenighed eller interpersonelle konflikter, afstår fra at dele synspunkter eller oplevelser, hvorved vigtig viden kan gå tabt (Harboe, 2008 s. 49).

Vi kan ikke med sikkerhed vide, om nogle af deltagerne undlod at give frit løb, for deres følelser, oplevelser og holdninger. Det er dog vores opfattelse, at der mere opstod en synergieffekt, hvor

individuelle refleksioner både bidrog til gensidig forståelse, deltagerne imellem, samt generede nye indsigter og perspektiver til specialets genstands- og problemfelt.

Feltnoter

Dataindsamlingen fra henholdsvis deltagerobservationen, fokusgruppeinterviewet og de to dobbeltinterviews blev udført uden mulighed for lydoptagelser, hvilket medførte visse udfordringer. Heriblandt risikoen for misforståelser eller tab af vigtige detaljer pga. af ufuldstændige noter eller subjektive fortolkninger af det fortalte i interviewet. Transskriptionen og analyse af håndskrevne noter var også tidskrævende og krævede ekstra ressourcer. På trods af disse udfordringer gav vores arbejde med feltnoterne os ikke kun en dybere forståelse af deltagerne og deres reaktioner. Det gjorde vores tilstedeværelse mere nærværende, hvilket bidrog til viden om korets potentiale som et meningsfuldt omdrejningspunkt. Desuden muliggjorde involveringen af flere notetagere en bredere dækning og flere perspektiver på interviewet. Fordelen ved at empirien indsamles uden brug af digitale midler eller diktafoner er, at man eliminerer følelsen af at skabe en kunstig situation (Harboe, 2008 s. 115).

Præsentation af informanter

For at opnå reel, dybdegående indsigt og forståelse af undersøgelsens genstandsfelt, var det essentielt, at deltagerne i undersøgelsen hhv. havde enten relation til koret eller besad specifik viden om Kriminalforsorgens arbejde med resocialisering (Henricson, et al., 2019 s. 144). Hertil følger en beskrivelse af de informanter, der har taget del i undersøgelsen.

Louise

Da interessen for koret tog sin begyndelse, virkede det oplagt at få den person i tale, der havde startet det hele, nemlig korleder Louise Adrian. Det var indlysende, at hun om nogen besad den nødvendige viden, både historisk og nutidigt. Vi var fra starten også bevidste om, at Louise sandsynligvis var adgangskortet til det videre empiriske materiale. Louise har både ageret som indledende informant, fysisk adgangsgiver til koret i fængslet samt faciliteret både deltagerobservation og fokusgruppeinterview. Hun har således været gatekeeper for vores adgang til felten. Hun har altså spillet en væsentlig rolle for både denne undersøgelses indhold og form (Monrad, 2018 s. 132-134).

Vi er derfor bevidste om, at Louise som personligt involveret og fagligt engageret, ikke kun har haft indvirkning på den information, hun selv har givet til os, men også den nødvendige adgang til medlemmerne i koret. Som beskrevet i vores videnskabsteoretiske overvejelser, har objektiv vidensproduktion dog aldrig været formålet med denne undersøgelse. Dette indbyggede bias i undersøgelsen kan dog påvirke validiteten af vores resultater, som vil blive udfoldet i afsnittet omhandlende kvalitetskriterier for forskning.

Informanterne i deltagerobservationen

Som nævnt, har det ikke forud for gennemførelse af deltagerobservationen samt fokusgruppeinterviewet, været direkte muligt at selekttere i deltagerne og informanterne. Vi har derfor ikke vidst, på forhånd, hvem og hvor mange fra koret, der var interesserede i at tale med os. Med udgangspunkt i vores interesse for korets potentiale og betydning for de indsatte, har det til gengæld ikke forekommet os relevant at selekttere i valget af informanter, så længe de var en aktiv del af koret.

Hans fra Café Exit

Gennem Louise har vi fået kendskab til civilsamfundsorganisationen, Café Exit, og derigennem kontakt til en anden ansat, ved navn Hans, som vi afholdt et semistruktureret interview med. Vi var af den opfattelse, at han kunne bidrage med viden om Café Exits betydning og rolle i henhold til resocialisering og koret. Hans er tidligere indsat og sidder i bestyrelsen som informationsmedarbejder. Han har gennem sin afsoning, også kendskab til koret og fangekoret, som han har været et integreret medlem af. Det er også på denne baggrund, at han fik dannet en relation til Louise, og dermed begyndte sit arbejde i Café Exit.

Forebyggelseskoordinator i Kriminalforsorgen

Vores andet semistrukturerede interview blev afholdt med en forebyggelseskoordinator i Kriminalforsorgen. Dette mhp. at forstå Kriminalforsorgens arbejde, herunder det resocialiserende aspekt og koblingen til koret. Informanten er tidligere resocialiseringskoordinator, og arbejder nu under titlen forebyggelseskoordinator, i et af de fængsler, hvor koret er etableret. Hun har arbejdet inden for Kriminalforsorgen i 15 år. Informanten ønskede en hvis grad af anonymitet og vil fremadrettet blive omtalt med pseudonymet "Lisbeth".

Transskriberingsmetode

I specialets indsamling af empiri, har vi som nævnt udført enkeltinterviews, dobbeltinterviews, deltagerobservation og fokusgruppeinterview. Begge enkeltinterviews blev lydoptaget og efterfølgende transskriberet ud fra en transskriptionsnøgle, således at det transskriberede indhold kom tæt på ordret af, hvad informanterne sagde (Kvale, et al., 2015 s. 597). Vi har alle lyttet det igennem samt løbende sammenholdt, det transskriberede med lydfilerne.

Feltnoterne blev renskrevet, sammenholdt og diskuteret umiddelbart efter besøget i koret.

Transskriptionsnøgle blev anvendt for at sikre en ensartet behandling af den indsamlede empiri.

Transskriptionsnøgle sikrer, at alle transskriptioner følger samme format, hvilket gør det lettere at analysere og sammenligne data. Nøglen, som vi har benyttet os af, er udformet således:

AB = Asgerbo

LH = Laura

KW = Karina

CB = Christine

Pauser = (...)

Øh, ehm, etc. Transskriberes ordret

Til gengæld, er visse detaljer udeladt – f.eks. host, stammen, gentagelser

Utydelige ord, er tolket i den meningsgivende kontekst

Navne anonymiseres ved f.eks. "X sagde ..."

(red.) indikerer at vi har redigeret i et udsagn. F.eks. hvis, der henvises til en given person, genstand eller situation – uden direkte brug af det konkrete ord.

Forskningsetiske overvejelser

Vi har gennem undersøgelsen løbende haft en række etiske overvejelser. Udover de obligatoriske parametre som anonymisering, samtykke og opbevaring af data, har vi måtte tage stilling til en række spørgsmål, der opstod ved selve resocialiseringsfeltet og fængslet som felt.

Retsfølelse vs. resocialisering

Er resocialisering overhovedet mulig – og er det i så fald samfundets ansvar eller ser man på lovovertrædere i fængslet som uforbederlige kriminelle? Det er der delte meninger om. Vi tilslutter os førstnævnte antagelse. Vi er klar over, at det at indgå i et fællesskab med de indsatte, kan virke provokerende – ikke mindst på ofrene. Formålet med undersøgelsen, er dog ikke at negligere eller bortforklare kriminelle handlinger eller ofrenes lidelser. Undersøgelsens fokus er derimod at fremme en mere social bæredygtig praksis, der i sidste ende både kan komme de indsatte, ansatte, ofrene og samfundet til gode. Vi står over for det faktum, at langt de fleste indsatte på et eller andet tidspunkt vil vende *tilbage til samfundet*. Derfor er vi nødt både at inddrage både de mennesker, der skal ud i samfundet igen og fagpersoner på området.

Det er også vigtigt, i et forskningsetisk øjemed at tage hensyn til de potentielle konsekvenser undersøgelsen kan have for deltagerne. Med konsekvenser menes her både problematiske og fordelagtige konsekvenser som f.eks. offentliggørelse og resultaterne af undersøgelsen kan føre med sig. Det er svært at forudse, om vores undersøgelse vil kunne føre til negative konsekvenser for de medvirkende, og i så fald hvilke. Til gengæld er det vores håb, at offentliggørelsen af specialet, kan bidrage til en debat om det resocialiserende arbejde og indsatsernes relevans.

Anonymisering

Anonymitet er naturligvis afgørende for at beskytte samtlige deltagers privatliv og for at sikre deres komfort og ærlighed under indsamlingen af empirisk materiale. Under besøget i fængslet, havde vi ikke mulighed for såkaldt *intern anonymisering*, da informanterne allerede kendte hinanden. Denne præmis, blev dog fra start italesat overfor alle involverede (Olesen, et al., 2018 s. 262-266). Flere indsatte udtrykte, at vi godt måtte anvende deres fornavn, men vi har valgt, af etiske årsager, kun at nævne dem med bogstaver.

Fuld anonymitet i de enkelte interviews var til gengæld mulig. Det var dog kun informanten fra Kriminalforsorgen, der ønskede dette. Hun var bevidst om og indforstået med, grundet sine udtalelser og position, at hun kunne blive genkendt. Hun ønskede dog ikke at stå frem med citater i offentligheden. I tilfældet med Louise og Hans, er de talspersoner for en sag og ønskede begge, at stå ved deres udtalelser i eget navn som repræsentanter for det arbejde, de udfører.

Samtykke

I de tre interviews uden for fængslet, informerede vi på forhånd deltagerne om undersøgelsens karakter og formål, og modtog mundtligt samtykke i starten af de pågældende interviews til at optage, bearbejde og offentliggøre deres udsagn. De blev også informeret om, at hvis de fortrød, ville vi udelade deres udsagn i undersøgelsen, i det omfang det var muligt (Olesen, et al., 2018 s. 262-266). Dette fremgik også af den udarbejdede samtykkeerklæring (bilag 4)

Alle informanterne accepterede dette mundtligt på lydoptagelse. I fængslet var betingelserne anderledes – godt nok havde vi samtykke fra Louise til at deltage i øveren, men det var stadig op til de enkelte deltagere, hvorvidt de ønskede at deltage i vores undersøgelse eller ej.

Louise har dog på forhånd oplyst os, at medlemmerne i koret ønskede at deltage.

Dette kan man med rette stille sig kritisk overfor, da dette på sin vis kompromitterer selve præmissen for samtykke, nemlig at det skal gives på et informeret, situationelt betinget samt vidende grundlag (Olesen, et al., 2018 s. 264-265). Det kan vi ikke garantere i denne sammenhæng. Vi sørgede til gengæld for samtykke i de to dobbeltinterviews i fængslet. Paradoksalt nok, var det som om vores roller som både forskere, besøgende og aktivt deltagende, mindskede følelsen af det indbyggede dobbelt-asymmetriske magtforhold – forsker/informant og indsat/fri (Olesen, et al., 2018 s. 258). Til tider føltes det mere som en kontinuerlig forhandling af gensidigt samtykke. Dette bakkes op, af de indsattes invitation og opfordring senere, til at deltage i koret på lige fod med dem.

Opbevaring af data

I undersøgelsen følger vi retningslinjerne for *General Data Protection Regulation* (GDPR), både i overensstemmelse med officielle regler og Aalborg Universitets retningslinjer. Denne tilgang skal sikre, at deltagernes rettigheder til beskyttelse af deres personlige oplysninger overholdes (Datatilsynet, 2016).

De fysiske feltnoter blev destrueret efter digital renskrivning og opbevares nu sammen med det transskriberede interviewmateriale, de digitale lydfiler og transskriberingerne fra vores interviews

på Teams, der er sikret af og kun adgangsgivende gennem Aalborg Universitet. Det hele vil blive slettet den 13. juni efter det mundtlige forsvar af specialet.

Kvalitetskriterier

Forskningsbias og neutralitet

Deltagerobservationen, som vores bærende kvalitative metode for vores undersøgelse, har både fordele og ulemper, som vi har været bevidste om, da vi gik til felten. Vores deltagende rolle som en del af feltet, imens der produceres empiri, kan give et unikt indblik i felten, men kan samtidig tilvejebringe blinde vinkler og på sin vis filtrere observationerne. Vi kan altså ikke undgå at påvirke feltet og de vidnesbyrd, der genereres gennem observationerne. På baggrund af vores sociale interaktion med genstandsfeltet er risikoen, at vi overidentificerer os med det undersøgte, hvilket i sidste ende kan kompromittere undersøgelsens kvalitet (Kvale, et al., 2015 s. 98).

Vi kan heller ikke sige os fri for risikoen for en vis *fortolkningsbias*, da vi som undersøgere i projektet, naturligt blev optaget af og personligt engageret i den lokale kontekst i fængslet. Som beskrevet indledningsvis, har vores litteratur kredset om samme felt – fængselskor med resocialisering for øje - men fra forskellige kilder, der fremlægger hver deres perspektiv ift. emnet. Det skal dog understreges, at vores primære litterære kilder samt vores indsamlede empiri, som udgangspunkt ikke har været kritisk indstillet overfor fangekoret. Den valgte analysestrategi samt udvalgt teori anvendt i analyserne, er også overvejende i tråd med de værdier, der harmonerer med særlige tilgange til feltet, resocialisering.

Vi har fra start af tydeliggjort vores ontologiske og epistemologiske ståsted samt gjort os umage for at være transparente igennem hele processen. Vi har været opmærksomme på at være tro mod både empiriske udsagn samt teoretiske tolkninger. Vi anfægter altså ikke, at vi i undersøgelsen ikke fremstår som *objektive*. Vi mener dog, at vi gennem hele undersøgelsen har søgt *bekræftbarhed*, gennem kontinuerlig refleksivitet, interne dialoger i gruppen samt ikke mindst sparring med eksterne fagfæller (Olesen, et al., 2018 s. 303). Ovenstående betragtninger kan også ses i kontekst af *reliabilitet* - altså undersøgelsens pålidelighed.

Reliabiliteten

Reliabiliteten angiver den præcision, hvormed vores undersøgelse er blevet udført. Dette inkluderer overvejelser om, hvorvidt konteksten for dataindsamlingen har været ensartet, om informanterne

har forstået spørgsmålene korrekt og om der har været en systematisk tilgang til kodningen af den indsamlede empiri. Vi har forsøgt at gøre data så mangfoldig og nuanceret som muligt ved at inddrage forskelligartede metoder som deltagerobservation og variable interviewformer – såkaldt triangulering (Olesen, et al., 2018 s. 302-303).

Ift. til vores interviews er det ikke sikkert, at meningen med vores spørgsmål til informanterne blev forstået som vi intenderede, men vi har forsøgt at formulere klare og forståelige spørgsmål. Vi opfordrede også deltagerne til at stille uddybende spørgsmål og var opmærksomme på vendinger, der måske blev for kringlede ift. forståelsen. En enkelt deltager ved vores ene dobbeltinterview i fængslet ønskede at se spørgsmålene forud for sin videre deltagelse i interviewet. Ved at efterkomme dette virkede det som om, at vedkommende slappede mere af og talte mere frit. Det er muligt, at det for informanten indgød tillid og gennemsigtighed ift. os. Dette kan igen være med til at reducere misforståelser. Mange af vores spørgsmål og svar udviklede sig desuden til samtaler snarere end traditionelle interviews. Dette reducerede en del af spørgsmålenes originale betydning, men har samtidig givet en mere nuanceret empiri. Derudover har omstændighederne ift. indsamlingen af empiri i den institutionelle kontekst i fængslet gjort, at vi først efter både fokusgruppeinterview og deltagerobservation har kunne nedfælde vores empiriske materiale. Derfor kan der være dele af empirien, der er farvet af vores hukommelse og personlige oplevelse af den pågældende observation eller udtalelse. For at skabe et mere fuldbyrdet billede har vi dog forsøgt at nedtone subjektiviteten ved at sætte vores nedfældende feltnoter op mod hinanden i kodningsprocessen (Olesen, et al., 2018 s. 302-303).

Validiteten

Validitet fortæller noget om undersøgelsens sandhedsværdi, hvilket vil sige, om vi rent faktisk undersøger det, vi har til hensigt at undersøge. Derudover siger det noget om, hvorvidt de fund og refleksioner vi præsenterer, er troværdige og reelt belyser projektets problemstilling.

Ved at integrere flere kilder og perspektiver i vores analyse koblet med vores åbenhed omkring vores egne forudindtagne holdninger og forståelser, har vi forsøgt at arbejde hen mod en mere nuanceret forståelse af emnet. Vi mener også, at vi gennem den førnævnte triangulering med vidende aktører indenfor feltet, øger både den økologiske og eksterne validitet (Olesen, et al., 2018 s. 300-301). Vi var fra start nysgerrige på, hvordan det opleves at deltage i koret, hvad de faste deltagere i deres egen optik fik ud af det samt ikke mindst at udforske hvorvidt koret rummede

potentiale ift. socialt arbejde. Med disse mangler in mente, mener vi, at undersøgelsen kan bidrage med ny viden, stof til refleksioner samt nye perspektiver, der ikke bare er relevante for samfundet, men også nødvendige for det fremadrettede arbejde med resocialisering.

Teoretisk udgangspunkt

Med dette afsnit forsøger vi at sætte scenen for den teori, vi anvender i vores tre delanalyser, som tager udgangspunkt i de tre arbejdsspørgsmål. Vi søger først at afdække og forstå, de komplekse interaktionelle dynamikker, der udspiller sig i koret og dernæst begrebsliggøre betydningen af disse empirisk begrundede fund. Med denne induktive forankring tager vi altså ikke udgangspunkt i forhåndsudvalgte teorier. I forsøget på at give det empiriske materiale akademisk substans og relevans, gør vi i stedet brug af flersidige teoretiske begreber og perspektiver fra forskellige teoretikere.

Det analytiske omdrejningspunkt bygger på de substantielle temaer, der er fremkommet via en systematisk kodningsproces. På baggrund af disse temaer vil vi i analysen identificere og inddrage teorier og teoretiske begreber, der bidrager til at belyse undersøgelsens problemstilling.

Da både temaer og det teoretiske grundlag, til tider korresponderer og supplerer hinanden, giver nedenstående ikke et komplet billede, men et kondenseret overblik over de teoretiserede temaer, der løbende bliver udfoldet, i takt med analysens progression.

Fængslet som institution

Vi vil i analysen benytte Erving Goffmans teori om *den totale institution* til at karakterisere fængselsinstitutionen, som koret opererer indenfor. Gennem dette perspektiv vil vi undersøge hvordan tilpasningsformer, der udspiller sig inden for fængselsmurene, potentielt har indvirkning på de indsattes identitet. Den canadiske sociolog og socialantropolog, Erving Goffman (1922-1982), fokuserer gennem sin sociale teori, på at afdække det ordinære i hverdagslivets aspekter. I det hele taget trækker vi især i første og anden delanalyse, på centrale dele af Goffmans pointer om betydningen af et institutionaliseret liv bestående af rytmer og regelbunden adfærd. Goffman forskede i såkaldte afvigere – i særdeleshed ift. indsatte og funktionsnedsatte i statslige institutioner. Han studerede dette på et mikrosociologisk niveau, med en udpræget empirisk tilgang, hvor han gennem observationer og feltarbejde studerede “*individer, der er diskvalificeret til fuld social*

accept” (Goffman, 2001). Det er dette perspektiv, vi anlægger, når vi kigger på fænomener som f.eks. identitetsprocesser i koret som fællesskab.

Identitet og læring i praksisfællesskaber

Forståelsen af identitetsprocesser som indlejret i interaktionelle praksisfællesskaber, er et væsentligt element i analysen. Ved at tage udgangspunkt i Goffmans teoretiske forståelse af *teatermetaforen*, vil vi belyse hvordan identitet udvikles og udfordres gennem *performance*, og hvordan forskellige *arenaer* kan have indvirkning på individets identitet (Goffman, 2015). Herudover vil vi benytte hans teori om *stigma*, til at undersøge de indsattes position som *miskrediterede* samt hvilken betydning dette har for deres udvikling og selvforståelse (Goffman, 2009).

Læringsteoretikeren Etienne Wenger (1952) udviklede i samarbejde med socialantropolog Jean Lave (1939), begrebet *praksisfællesskab*. Wenger kombinerer læringsteori med praksisfællesskaber, fordi han ser *læring*, eller forandring, gennem *social deltagelse* og vice versa.

Mening, fællesskab, deltagelse, identitet og udvikling er alle komponenter, som de anser som betydningsfulde begreber for og i den praksis hvori man indgår (Wenger, 2004). Gennem Wengers teori kan vi anlægge et perspektiv på koret som et potentielt praksisfællesskab, hvor forskellige komponenter er i spil, hvilket kan have betydning for deltagernes identitet i kraft af fællesskabet.

Rituelle fællesskaber

Selvom Goffmans beskrivelser af hverdagens ritualer, kunne synes oplagt her, har vi valgt at drage nytte af Émile Durkheim (1858-1917). Durkheim var optaget af de *ekstraordinære og festlige* handlinger, som udspiller sig gennem det, han beskriver som *ritualer*. Durkheim, en af sociologiens pionerer, udgav i 1912 *Det religiøse livs elementære former*, hvor han analyserede religiøse ritualer blandt australske stammefolk. Han betragtede det religiøse liv som et ikke-materielt socialt faktum, der ligesom moral og kollektiv bevidsthed besidder en form for undertvingelse af mennesket (Durkheim, 2012). Ved at kombinere førnævnte begreber fra Goffman med Durkheims perspektiver, får vi et mere nuanceret billede af, hvordan hverdags- og højtidelige ritualer bidrager til identitetsdannelse, tilhørsforhold og fællesskab indenfor koret.

Tilgivelse

Empirien antyder, at vejen til frigørelse går gennem tilgivelse. Her vil vi trække tråde til John Braithwaite (1980), professor i psykologi, der gennem sine studier af, hvordan fordømmelse af handlinger, i stedet for personen samt efterfølgende tilgivelse og inklusion, kan spille en central rolle ift. forebyggelse af uønsket adfærd (Braithwaite, et al., 2005).

Han er særligt kendt for sin teori om *reintegrative shaming*, der tager udgangspunkt i børn, der mobber. Han beskriver, at man gennem arbejdet med mobbernes skam kan nedsætte risikoen for, at denne uhensigtsmæssige adfærd fortsætter. Han argumenterer for, at teorien også kan bruges ift. at hjælpe kriminelle med at genopbygge deres identitet ud fra andet end det gamle narrativ om at være ”mobber”, eller her, ”kriminell”. Han understreger, at arbejdet med skammen ikke i sig selv fører til tilgivelse - men det er omvendt forudsætningen for, at tilgivelsen kan finde sted (Braithwaite, et al., 2005 s. 303-307).

George Herbert Mead (1863-1931), amerikansk filosof og psykolog, trækker, ligesom Erving Goffman og Émile Durkheim, på den symbolske interaktionisme i sin teori om sociale interaktioner. Meads filosofiske syn på selvet danner grundlag for forståelsen af sociale konstellationer, hvor komplekse processer af interaktion og socialisering finder sted (Levin, et al., 2005 s. 121). Meads teori er derfor relevant for vores undersøgelse af koret, da den fokuserer på, hvordan identitet og selvforståelse formes gennem sociale interaktioner og det han omtaler som *Reflexiveness* (Mead, 1934 s. 134). Vi er bevidste om, at Mead ikke direkte opererer med emnet *tilgivelse*, men vil være brugbar ift. at skabe en forståelse af, hvilken betydning det interaktionelle samspil i koret kan have ift. medlemmernes frigørelse fra følelser som skyld og skam, potentielt kan føre med sig.

Internt sammenhold og brobygning

Den indledende litteraturgennemgang og undersøgelsesfase antydede, at deltagelse i et fængselskor kunne fremme følelsen af både internt sammenhold og brobygning til eksterne aktører i form af frivillige indsatser og fællesskaber. Til at afdække, hvorvidt dette også indikeres i koret i vores undersøgelse, bruger vi henholdsvis begreberne *Bonding Social Capital* og *Bridging Social Capital*, beskrevet af den amerikanske samfundsforsker Robert David Putnam (1941) (Putnam, 2000).

Førstnævnte refererer til de tætte bånd, der dannes mellem individer inden for en homogen gruppe – i denne undersøgelse, medlemmerne i koret. Sidstnævnte henviser til forbindelser og relationer,

der strækker sig ud over den homogene gruppe og forbinder forskellige grupper eller samfundslag – repræsenteret ved os som frivillige i koret og de civile frivillige tiltag som Cafe Exit.

Resocialisering

Afdækning af korets mulige potentiale ift. resocialisering ligger implicit gennem alle undersøgelsens faser. Det er dog primært i tredje delanalyse, at vi til fulde udfolder denne diskussion. Det teoretiske omdrejningspunkt, tager afsæt i Tony Ward og Shadd Marunas fælles tankegods *The Good Lives Model*. En desistance-orienteret tilgang, der argumenterer for, at afholdelse fra kriminalitet kræver mere end den standardiserede *Risk-Need-Responsivity Model* (RNR) (Ward, et al., 2007).

RNR-modellen

RNR-modellen, er udarbejdet af de canadiske psykologer Donald A. Andrews (1941) og James Bonta (1946) i 1990'erne og er rygraden i Kriminalforsorgens resocialiserende arbejde. Inspirationen til at indføre principperne i dansk kontekst opstod i forbindelse med det 15. Nordiske Kriminalistmøde i København i 2010, hvor James Bonta holdt et oplæg med titlen *Understanding What Works*. Oplægget tog udgangspunkt i RNR-principperne, som på dansk kan beskrives som *risiko, tilbøjelighed og modtagelighed principperne* (Bonta, 2010).

Risk, risiko-princippet indebærer, at interventionsniveauet skal svare til individets risikoniveau for tilbagefald. Det betyder, at personer med høj risiko bør modtage mere intensive og omfattende interventioner, mens personer med lav risiko bør tilbydes mindre omfattende tiltag for at undgå overbehandling.

Need, som vi forstår som tilbøjeligheds-princippet, fokuserer på at identificere og adressere kriminogene tilbøjeligheder. Det vil sige de dynamiske faktorer, der direkte påvirker individets kriminelle adfærd. Ved at målrette interventioner mod disse behov, såsom antisociale holdninger, stofmisbrug eller manglende beskæftigelse, kan man reducere risikoen for tilbagefald.

Responsivity, modtagelighedsprincippet understreger vigtigheden af at tilpasse behandlingsmetoderne til den enkeltes læringsstil, motivation og evner. Dette skal sikre, at interventionerne er effektive og accepteres af individet, hvilket øger sandsynligheden for succesfuld resocialisering (Clausen, 2017).

The Good Lives Model

Tony Ward og Shadd Maruna argumenterer for *The Good Lives Model (GLM)*, der med rødder i positiv psykologi, fokuserer på det enkelte menneskes fremadskuende håb og drømme. Ved GLM fokuseres der på at fremme menneskelige goder, ift. at reducere risikofaktorerne for tilbagefald til kriminalitet. Nøglen til det meningsfulde liv ligger i både selverkendelse og sociale forbindelser. Denne stræben efter *fulfillment*, skal ses som et helt fundamentalt, menneskeligt behov, der går ud over hedonistisk nydelse og midlertidig glæde og i stedet fokuserer på langvarig, meningsfuld tilfredshed. Et behov for *fuldbyrdelse* af ens potentiale og realisering af personlige mål, indbefatter elementer som at *have formål, gode relationer, personlig vækst*, samt *følelsen af at ens liv er betydningsfuldt og sammenhængende*. Disse interne betydningsfulde faktorer anskues gennem GLM som *primary goods*. Hvis et individ ikke kan opnå disse, via normal livsførelse, kan det øge risikoen for, at det søges fuldbyrdet gennem kriminell adfærd - såkaldt *secondary goods*. Som behandlings- og rehabiliteringsmodel, tager GLM udgangspunkt i udforskningen af det enkelte menneskes værdier, som skal fungere som et grundlag for, i det hele taget, at kunne ændre adfærd. Dette udredes gennem en individuel terapeutisk tilgang (Ward, et al., 2007). GLM tilgangen vil vi i tredje diskuterende delanalyse sætte i relation til RNR modellens retrospektive fokus på fortiden som prædikerende for fremtidige handlemønstre.

Analysestrategi

Der kan ifølge professor i psykologi, Søren Kristiansen, ikke gives en opskrift på, hvordan analyser af datamateriale konkret skal gennemføres i en hermeneutisk analyse. Dog vil der ofte være tale om, at man opbygger en form for organiseringsystem, der kan samle meningsenheder fra empirien. I bearbejdningen af vores empiri anvender vi en kombineret analysestrategi, der involverer både kodning og meningskondensering for at systematisere og analysere vores kvalitative data (Kristiansen, 2020 s. 601-613).

Kodningen er heri en central del af vores datareduktion, som indebærer at vi systematisk opdeler datamaterialet i segmenter og tildeler temaer, der repræsenterer deskriptive eller teoretiske ideer. Dette er gældende for både vores transskriberede interviews og for vores nedfældede feltnoter fra hhv. deltagerobservationen og fokusgruppeinterviewet. På et højere niveau anvender vi kodningen til at skabe fortolkningsbaserede temaer, der går ud over de rent observerbare fakta.

Kodningsprocessen indledtes med individuelle grundige gennemlæsninger, hvori vi hver især nedfældede umiddelbare temaer, der bedst muligt kunne dække over væsentlige betragtninger fra indholdet i empirien. Denne proces er således gennemført for hver af de transskriberede empiriske datasæt (Kristiansen, 2020 s. 604-607).

Hertil indledtes en proces, hvor vi sammenholdt de foreløbige tematikker på tværs i gruppen – dette for at skabe en sammenhængende og nuanceret forståelse af de identificerede meningsbærende enheder og deres relationer indbyrdes. Temaerne har vi ladet opstå organisk fra vores data, uden at have en forudgående teoretisk ramme, der dikterede disse. Temaerne afspejler endvidere den naturlige diversitet og kompleksitet i vores data (Kristiansen, 2020 s. 604-607). Denne iterative proces af kodning, analyse og fortolkning er afgørende for vores speciale. Denne tilgang giver os mulighed for kontinuerligt at justere vores forståelse i lyset af de opdagelser, vi gør undervejs i vores forskningsproces, i overensstemmelse med vores videnskabsteoretiske udgangspunkt.

Første delanalyse vil primært fokusere på et mikrosociologisk perspektiv, hvor vi trækker på følgende tematikker, der udgør analysens overskrifter; *En institution i totalinstitutionen*, *Koret – et frirum*, *Det mellemmenneskelige møde* og *Det frivillige møde*. Det mikrosociologiske perspektiv vil især komme til udtryk gennem de umiddelbare sociale interaktioner, som vi iagttager og oplever i koret. Ved at fokusere på disse interaktioner kan vi belyse, hvordan medlemmerne af koret skaber mening, navigerer i deres sociale verden og udvikler relationer samt hvordan disse processer påvirker deres oplevelse af koret som et frirum og en social institution, der måske på sigt kan bidrage til noget mere end blot fællessang.

I anden delanalyse er målet at hæve den analytiske proces til et mere mesosociologisk niveau ud fra følgende temaer: *Fællesskaber*, *Tilgivelse*, *Brobygning og sammenhold*, *Ildsjælen Louise* samt *Mulig opposition til kriminalforsorgen*. Tanken er her at undersøge, hvordan disse temaer spilles ud ift. hvordan fællesskaber dannes og vedligeholdes inden for koret, og hvordan tilgivelse fungerer som en mekanisme for social reintegration. Brobygning og sammenhold vil blive analyseret for at forstå korets rolle som bindeled deltagerne imellem, inkl. os og til samfundet. Vi vil også se på Louise som central figur, der muligvis kan repræsentere mere end blot det, at være korleder. Endelig vil vi se på, hvordan koret og Louise potentielt udfordrer eller supplerer Kriminalforsorgens traditionelle tilgange til resocialisering.

I tredje delanalyse vil vi forsøge at bevæge os mod et mere makrosociologisk niveau, hvor vi vil stræbe efter at diskutere de to foregående analysers væsentlige pointer. På dette niveau vil vi forsøge at diskutere hvordan vores empiriske fund kan forstås i lyset af bredere samfundsmæssige strukturer og teorier, herunder hvordan vores fund afspejler aspekter af GLM og hvordan disse potentielt kan supplere RNR. Følgende tematikker vil danne grundlag for denne del; *Relationer og tilhørsforhold, identitet, autonomi - retten til mening og behov samt Resocialisering – dualisme eller samspil?*

Analyse

Første delanalyse

I første delanalyse vil vi have fokus på første arbejds spørgsmål:

Hvilke umiddelbare rammer og sociale interaktionsmønstre ses under vores besøg i fængslet og under korets øver?

En institution i totalinstitutionen

*Vi mødes med Louise og hun forklarer, at vi skal lade som om, vi har været igennem proceduren før (ift. sikkerhedstjek, etc.) (Feltnoter). Nødvendigheden af, eller formålet med, denne forstillelse bliver aldrig rigtig klar, men det er til gengæld tydeligt, at vi nu træder ind i en fængselsinstitution, med for os uvante spilleregler. Et fængsel, er i Goffmans optik, indbegrebet af *den totale institution*;*

”Den totale institution kan defineres som et opholds- og arbejdssted, hvor et større antal ligestillede individer sammen fører en indelukket, formelt administreret tilværelse, afskåret fra det udenforliggende samfund i en længere periode” (Goffman, 2001 s. 9).

Dette beskriver Goffman også som et *ufrivilligt medlemskab*, som er karakteriseret ved indbyggede *”barrierer mod socialt samspil eller interaktion med omverdenen og mod det at kunne gå, når man vil”* (Goffman, 2001 s. 10-11). Dette forekommer i variabel grad også i andre institutionelle rammer, f.eks. via ophold på hospitaler, skoler eller i arbejdsmæssige sammenhænge. Forskellen er, at i et fængsel, forekommer denne ufrivillige segregering ift. alle tilværelsens aspekter - på samme

lokation og under samme myndighed. Vi er her trods alt frivilligt og kun for en kort stund, men en anden af totalinstitutionens præmisser opleves alligevel tydeligt; *Vi afleverer alle vores personlige ejendele og får at vide at bøjlebh'er kan være et problem ift. kropsscannere* (Feltnoter). To af gruppens medlemmer har netop en sådan på og tanken om at skulle gå ind i et mandefængsel delvist blottet, giver anledning til ubehag og diskussion om mulige alternative løsninger. Denne oplevelse, kan sættes i relief til Goffmans refleksioner, om totalinstitutionens potentielt krænkende karakter, hvor man som ny træder ind i en *"række ydmygelser, nedværdigelser og krænkelse af personligheden"* (Goffman, 2001 s. 19).

Det er klart, at denne kortvarige oplevelse, nok ikke har de store langsigtede konsekvenser for vores identitet. Måske får vi her en tillempet smagsprøve på de modtagelsesprocedurer, som indsatte oplever - det Goffman beskriver som en slags *lydighedstest*:

"Modtagelsesproceduren kan karakteriseres som det at lægge noget af og tage noget på, og midtpunktet markeres af fysisk nøgenhed. Den første fase omfatter naturligvis en berøvelse af personlige ejendele, hvilket er betydningsfuldt, fordi mennesker følelsesmæssigt lægger noget af sig selv i deres ejendele" (Goffman, 2001 s. 22). Vi fortsætter, *let svedende og nervøse, igennem scanneren, inden vi også manuelt bliver undersøgt* (Feltnoter). Da vi nogenlunde uantastet, er kommet igennem disse ankomstprocedurer, bliver det dog tydeligt, at vi ikke er en del af det institutionelle fællesskab og at den systematiske myndighedsudøvelse fortsætter i vores videre færd mod kirken, placeret inde i fængslet.

Louise får at vide af fængselsbetjente, at vi ikke kan gå den sædvanlige vej, da der er indsatte i gården, som vi ikke må møde. Vi må heller ikke sige noget, hvis dem, der er på ene-gårdtur, snakker til os (Feltnoter).

Der kan være gode grunde til dette, men det bliver ikke forklaret. Det bidrager til oplevelsen af et andet af totalinstitutionens karakteristika ifølge Goffman. Når et individ, frivilligt eller ufrivilligt, indtræder i den pågældende organisation, påtager han sig samtidig en udtalt forpligtelse til at orientere sig og handle korrekt i enhver situation, i overensstemmelse med gældende normer og regler (Goffman, 2001 s. 37). Denne indirekte, men tydelige italesættelse af denne institutions hierarki, tydeliggør også de forskellige roller vi har mulighed for at indtage i denne situation – de ansatte som myndighed, de indsatte som umyndiggjorte og os som midlertidige, indordnende gæster.

På vores videre vej gennem fængslet møder vi de indsatte i forskellige miljøer og aktiviteter, med blandet modtagelse til følge. Nogle steder bliver vi mødt med nysgerrighed og imødekommenhed, andre steder er modtagelsen mere neutral eller indifferent. Da vi når til tømmerværkstedet, møder vi T, der hilser på Louise med et stort kram. T er i færd med at restaurere et modelskib og vi indleder en nysgerrig samtale om hans arbejde og om koret, som han også deltager i. Da vi går videre, bliver Asgerbo stående og italesætter sin nervøsitet over at skulle synge i koret:

T reagerer ved at sige, at han heller ikke kan synge, det er der ikke nogen der kan. "Det vigtigste er at være med". Asgerbo siger derefter, "jeg læner mig op af dig", hvormed T giver Asgerbo et klap på skulderen og bekræfter verbalt, at han nok skal dukke op (Feltnoter).

Louise fortæller efterfølgende, at hun kunne fornemme, at han var i dårligt humør og at vi lige må se an, om han har lyst og overskud til at synge og snakke med os. Det interessante er, at T forpligter sig overfor os til at deltage og bakke op om os udefrakommende. Der er altså en antydning af, at vores kommende, omend kortvarige, deltagelse i koret har en særlig betydning. Måske fordi han gerne vil præsentere en anden identitet end bare indsat. Måske fordi vi giver en mulighed for at ophæve totalinstitutionens førortalte barrierer mod socialt samspil.

Da vi endelig når "kirken", viser den sig at bestå af et aflangt lokale, domineret af et langbord, med stole omkring, et køkkenarrangement i den ene ende og et lille alter og piano i den anden, omkranset af rækker af stole. På den ene side indikerer betegnelsen *kirke*, en selvstændig institution. På den anden side er det tydeligt, at vi er trådt ind i et fængselslokale, nødtørftigt indrettet og spartansk udsmykket sammenlignet med ordinære kirker. Udover et stort kors ved alteret, er det de indsattes miniaturemalerier med budskaber som "*Kærligheden til Gud, Tro, Jeg er vintræet, I er grenene, Frygt ikke, tro kun*", det stærkeste billede på kirkelighed. Det er i denne miljømæssige hybrid, at vi sammen med de indsatte, af egen fri vilje, har valgt at indgå i et kortvarigt vokalt fællesskab. Fællesskab er ifølge Wenger; "*(...) en betegnelse for de sociale konfigurationer, hvor vores handlinger defineres som værd at udføre, og vores deltagelse kan genkendes som kompetence*" (Wenger, 2004 s. 15). Vi ved ikke endnu, hvilket slags fællesskab koret repræsenterer, hverken for os udefrakommende eller de indsatte kormedlemmer. Koret er som udgangspunkt en forsamling af indsatte, der ud fra variable personlige præferencer og muligheder, har valgt at synge

sammen. At det dog ikke er en autonom institution i totalinstitutionen, bliver tydelig under anden korøver:

(...) en halv time inde i øveren kommer der en betjent ind og meddeler at "der er købmand". Dette gør, at halvdelen af gruppen rejser sig og begynder at sige farvel. De skal handle nu – ellers går der en hel uge, inden næste mulighed for at købe ind. De indsatte krammer eller giver high-fives til dem, de kender og siger pænt farvel til os med et håndtryk (Feltnoter).

Koret som frivilligt privilegie er altså til en hver tid underlagt totalinstitutionens regime. Dette kollektivt skematiserede liv, hvor individers daglige fornødenheder, fritid og gøremål tilrettelægges efter totalinstitutionens behov medfører, ifølge Goffman, en udviskning af det normale skel mellem fritid, arbejde og privaten. Dette bidrager til en individuel nedbrydningsproces, hvor; "*dagens rutiner er nøje skemalagt, så det ene gøremål på klokkeslæt afløses af det næste og denne rækkefølge håndhæves oppefra gennem et system af formelle regler og et personale*" (Goffman, 2001 s. 13). Det forventes altså, at de indsatte stiller sig til rådighed for organisationens løbende behov, uagtet modstridende personlige holdninger. Goffman beskriver denne *handlingspligt*, som potentielt influerende på de indsatte *holdningspligt* – hvor man ikke længere sætter spørgsmålstejn ved totalinstitutionens bestemmelser og beslutninger, men bare parerer ordrer og gør som autoriteterne ønsker (Goffman, 2001 s. 131).

Der er ikke én af kormedlemmerne, der harcelerer over, eller modsætter sig, at de bliver frataget en selvvalgt aktivitet, der er venteliste til og som ikke er en del af de programmer, man enten *skal* vælge imellem eller bliver pålagt;

Den samme (manglende) reaktion fremkommer blandt kormedlemmerne under et påbegyndt interview, hvor en fængselsbetjent kommer ind og afbryder seancen, da de tilstedeværende ikke må være i samme lokaler, som de indsatte, der åbenbart er på vej (Feltnoter).

Goffman beskriver, at når den enkelte villigt bidrager med den, for organisationen, ønskede aktivitet - ofte tilskyndet af institutionelle normer, incitament og konsekvenser i form af straf, er der sket en *primær tilpasning*. Man er blevet det "*normale, programmerede*" medlem af organisationen, altså fængslet (Goffman, 2001 s. 138). Det samme kan man sige om os

udefrakommende. Godt nok på lånt medlemskab, men vi assimilerer ligeledes, og spiller de, os tildelte roller som stiltiende tilskuere.

I modsætning til fængselsinstitutionens primære tilpasninger til institutionel identitet, vil en konstruktion som et frivilligt kor, rumme en potentiel mulighed for det, Goffman kalder *sekundære tilpasninger* (Goffman, 2001 s. 139). Sekundære tilpasningsformer giver individet muligheder for at tage afstand fra den rolle og den personlighed, som institutionen tillægger ham – de indsatte som kriminelle og os som besøgende – og i stedet påtage sig en ny, eller i al fald en mere nuanceret, rolle. Det står dog klart, at koret fremstår som en relativ fragil størrelse, der selv hvis det åbenbarer potentiale ift. indsattes selvopfattelser og sammenhold, uløseligt er indlejret i både fængslets fysiske rammer og normative struktur. Spørgsmålet er derfor hvilke dynamikker, der åbenbarer sig, når vi for alvor træder ind på korets scene.

Koret – et frirum

Gennem deltagelse i fængselskorets øver fik vi en fornemmelse af, hvilken betydning koret har for de indsatte i totalinstitutionen, samt hvad koret tilbyder ift. umiddelbar positionering og identitetsforståelse. Under vores besøg i fængslet, afholder vi et dobbeltinterview med to af korets medlemmer. I samtalen omkring koret og dets betydning, nævner én af medlemmerne:

”Der er meget facade oppe på gangene. Men her (i koret, red.) er det noget andet. Der er ikke noget hierarki her” (Feltnoter). Goffman sammenligner den sociale interaktion med en teaterforestilling, og beskriver herigennem hvordan mennesket spiller forskellige roller afhængig af den kontekst vi befinder os i. Goffman benytter sig af begrebet *frontstage*, for at beskrive den arena, hvor individet spiller en rolle, en performance, for at kunne imødekomme de sociale forventninger, der tilhører den bestemte arena, de indgår i (Goffman, 1959 s. 28-40).

Kor medlemmets udtryk antyder en diskrepans mellem de to arenaer; gangene i fængslet og korrummet. Det kunne tyde på, at T oplever, at han i fængslet skal opretholde en særlig facade, som hård, lukket og klar til at forsvare sin plads i hierarkiet. Goffman beskriver, at når vi er *frontstage*, er vi bevidste om, hvad der forventes af vores rolle i den sammenhæng, vi befinder os i.

Kor medlemmets beskrivelse af koret som *”noget andet”*, kan sidestilles med en arena fri fra opretholdelse af totalinstitutionens forventede performance. En arena, hvor den indsatte træder af scenen og ikke længere er til skue for publikum. Dette kan i lyset af Goffman, betegnes som

backstage (Goffman, 1959 s. 114). Den sociale forventning der eksisterer i koret er altså af anden karakter end den, fængslet kræver.

Et andet kormedlem supplerer: ”*Man glemmer lidt at man er i fængsel, indtil vi bliver sendt ned gennem sikkerhedskontrollen igen*” (Feltnoter). Den rolle som forventes at blive spillet frontstage, er ifølge Goffman betinget af de rekvisitter og kulisser vi er omgivet af i den specifikke arena (Goffman, 2015 s. 70-77). Således bliver totalinstitutionens kulisse og rekvisitter, som i dette tilfælde symboliseres som sikkerhedskontrollen, toneangivende for indtrædelsen i frontstage arena og dermed opretholdelsen af rollen som indsat. Kormedlemmets udsagn indikerer, at korets kulisse ikke på samme måde bidrager til en forventning om opretholdelse af en bestemt rolle, men derimod er bidragende til at fængselsrollen, for en kort stund, bliver glemt. Dette underbygges af et andet kormedlem, som udtrykker: ”*I den her time (hvor jeg er til kor, red.), er jeg ikke i fængsel*” (Feltnoter). Kormedlemmernes udsagn giver anledning til en forståelsesramme for koret som et frirum fra totalinstitutionen og den tilhørende performance, der spilles inden for fængslets mure.

Undervejs spørger Asgerbo et af korets medlemmer, om hvordan det egentlig er, at vi (specialegruppen, red.) er med til korøveren. Kormedlemmet svarer ”det er rart at tale om noget normalt, med nogle normale mennesker” (Feltnoter). Kormedlemmets udsagn kan anses som en indikation på den uoverensstemmelse, der opstår mellem den sociale identitet, som de indsatte bærer i fængslet, og deres ønske om at opretholde eller genoprette en mere ”normal” social identitet. Denne uoverensstemmelse illustrerer Goffman i begrebet *miskrediteret*, hvor individets faktiske sociale identitet, som en indsat, ikke svarer til samfundets normative opfattelse af en acceptabel identitet (Goffman, 2009 s. 83-83).

Goffman beskriver, at den stigmatiserede position ofte fører til at føle sig forkert og skamfuld, da den stigmatiserede person internaliserer samfundets forståelse af et normfællesskab (Goffman, 1963). Kormedlemmets udsagn giver anledning til at forstå behovet for at genoprette en følelse af normalitet og tilhørsforhold uden for fængslets rammer. For de indsatte kan deltagelse i koret være en mulighed for midlertidigt at frigøre sig fra deres stigmatiserede identitet som indsat og engagere sig i interaktioner, der er forbundet med oplevelsen af normalitet. Samme kormedlem udtrykker:

”Jeg ved ikke rigtig hvordan jeg skal forklare det. Det er en ren følelse. Det er ligesom – det er rent” (Feltnoter).

Den ”rene følelse” som kormedlemmet beskriver at han oplever, kan antyde en dybere betydning af renelse i en kontekst af totalinstitutionen og positionen som miskrediteret. Renhed kan i denne sammenhæng anskues som en form for symbolsk renelse fra fortidens fejl og synder. Det er ikke nødvendigvis en negation eller fornægtelse af ansvar for tidligere handlinger, men måske snarere en mulighed for at opleve en følelse af uskyld eller fornyelse i det rum, koret repræsenterer. Denne midlertidige frigørelse og oplevelsen af renhed, kan tillade kormedlemmet, for et øjeblik, at føle sig fri fra at blive defineret af sine fejl. Dertil kan kormedlemmet, ved at opleve sig selv som en del af et andet fællesskab, end totalinstitutionens ufrivillige forsamling, åbne for muligheden for at udforme nye identitetspotentialer, der ikke er fuldstændigt defineret af stigmatiseringen.

Under første korøver er et af kormedlemmerne placeret ved siden af Louise, som spiller klaver. Han sidder frontvendt mod os og de andre kormedlemmer, og spiller i samspil med Louise på guitar undervejs. Kormedlemmet og Louise samarbejder om at tælle os og resten af koret ind samt fungerer som toneangivende for sangenes forløb (Feltnoter).

Dette kan sættes i relation til Wenger, som beskriver at der er en dyb sammenhæng mellem identitet og praksis: *”Vores praksisser beskæftiger sig uundgåeligt med det fundamentale spørgsmål om, hvordan man skal være menneske. Dannelsen af et praksisfællesskab er i den forstand også en forhandling af identiteter”* (Wenger, 2004 s. 174). Identitet beskrives som en *forhandlet oplevelse* indenfor praksisfællesskabet. Vi definerer os selv, qua de måder, hvori vi oplever os selv gennem deltagelse såvel som ved de måder, hvorpå vi og andre tingsliggør vores *selv* (Wenger, 2004 s. 174). Medlemmet på guitar får i lyset af dette, en mulighed for at definere sig selv på en ny måde gennem sin position i koret. Hans position giver ham en form for autoritet. Vores første indskydelse var, at han var en kollega eller medspiller til Louise.

Medlemmets position og bidrag under korøveren antyder, at vi i al fald opfatter hans identitet som andet end indsat. Dette sker ifølge Wenger og Goffman i alle fællesskaber og sociale interaktioner af en vis betydning, da individets identitetsforståelse bl.a. kan formes af anerkendelse.

Kormedlemmet bidrager her aktivt til korets fælles virksomhed ved at samarbejde med Louise om

at indlede og styre sangene. Dette engagerede samarbejde er med til at definere hans identitet som ikke bare medlem af koret, men også som ”samskaber”. I lyset af Wenger opnår han altså anerkendelse og kompetence gennem sin deltagelse i praksis: *”Efterhånden som vi møder vores virkninger på verden og udvikler vores relation til andre, skaber disse lag vores identitet som en meget kompleks sammenvævning af participativ erfaring og reifikative projektioner”* (Wenger, 2004 s. 176-177).

I fokusgruppeinterviewet umiddelbart efter anden korøver er der endvidere én deltager, der er særligt aktiv i snakken og ivrig efter at dele sine oplevelser om, hvad koret bidrager med for ham:

“Jeg har været bandemedlem, og jeg skal i hvert fald ikke fortælle dem, at jeg sidder og synger herinde, men jeg synes det er fedt at være med i koret, og der er en fed stemning” (Feltnoter).

Koret fungerer i dette henseende som en backstage arena, hvor medlemmet, har mulighed for at udforske og udvikle nye identitetspotentialer gennem sin position, bidrag og meningsforhandling i praksisfællesskabet (Goffman, 2015 s. 24). En arena, hvor deltageren bliver fritstillet fra facaden, han muligvis møder i andre dele af fængselslivet og måske også i bandemiljøet, hvor en given facade eller performance kræves at blive opretholdt ud fra en bestemt identitet for at passe ind og bevare sin position.

Et andet eksempel på korets indvirkning beskrives af et andet kormedlem:

B fortæller, at han pludselig ikke kun er en indsat, men også er en, der spiller musik og sange når han er med i koret. “Næsten som en ny identitet” (...)“Jeg har helt sikkert fået et nyt syn på mig selv (...) jeg synes det er spændende at finde ud af, hvad der mere gemmer sig under min skal” (Feltnoter).

Ved at engagere sig i koret, synes medlemmerne at udvikle alternative aspekter af sin identitet. Goffman beskriver *identitetsstyring*, som en strategi, hvor individer forsøger at forme eller fremhæve andre identitetsaspekter end miskrediteret, for at kompensere eller modvirke det negative stigma, og opnå en positiv selvopfattelse (Goffman, 2009 s. 170). Wengers teori kan også belyse denne proces, i og med deltagelse i praksisfællesskaber tillader en kontinuerlig forhandling af

identiteter, hvor individuelle identiteter formes og transformeres gennem engagement i fællesskabets aktiviteter (Wenger, 2004 s. 174-179).

Det mellemmenneskelige møde

Vi ”møder” første gang deltagerne på gåturen fra sikkerhedskontrollen, gennem behandlingen, frokoststuen og videre gennem undervisningsbygningen og over til kirken. Vi har kun mulighed for at betragte hinanden på afstand, da vi f.eks. går forbi frokoststuen. Her opleves en klar begrænsning ift. det mellemmenneskelige møde, der naturligt ville udspille sig med håndtryk, småsnak og venlige udvekslinger. Dette interaktionelle møde muliggøres først senere (Feltnoter).

Da vi ankommer til kirken i fængslet, klargøres kaffebordet i fællesskab med Louise - med både brunsviger, småkager, nøddekage samt kaffe og te, inden deltagerne møder op. Denne uformelle ramme skaber umiddelbart en afslappet og behagelig atmosfære idet rummet ikke er farvet af negative associationer eller konnotationer, men mere er formet ud fra et socialt, kollektivt ritual og adskiller sig fra de institutionelle ritualer, de indsatte måske møder i deres hverdag i fængslet (Goffman, 2001 s. 86-87).

Dette giver deltagerne mulighed for at mødes på lige vilkår. Vi er bevidste om, at deltagerne er indsatte – men vi har forud for deltagelsen i koret, ingen viden om, eller interesse i, hvad der ligger til grund for deres afsoning. Man kan med andre ord sige at kaffe og kage-rammen, fungerer som et socialt bindeled, hvor vi som deltagere kan indgå i uformelle samtaler. Dette første møde skulle vise sig at blive toneangivende for det videre forløb under vores besøg.

Forud for første korøver sidder vi og taler med en udvist indsat, som vi kalder J. Samtalen, der foregår på engelsk er af venlig karakter;

Louise og J udveksler både kram, smil og jokes og det virker som om, de har en særlig relation, der har personlig betydning for dem begge. Louise spørger J om ”de lige skal tage en hurtig en” med et stort smil og glimt i øjet. Louise og J harmonerer, og det er tydeligt, at J har til hensigt at synge for os (Feltnoter).

Denne interaktion mellem Louise og J kan ses som endnu et eksempel på indtryksstyring (Goffman, 1959 s. 203). J er her mere end bare en indsat. Han positionerer sig som sanger, endda solosanger.

Han er desuden særligt udvalgt til at komme og tale med os før selve øveren. Udvekslingen af venlige gestus, smil og jokes og den harmoniserende optræden bidrager desuden til at forme et positivt indtryk hos os. Denne tilsyneladende indtryksstyring leder tanken hen på en duo, der optræder for et særligt udvalgt publikum, og ikke en indsat og en ansat i Kriminalforsorgen (Goffman, 2015 s. 24).

(...) Resten af koret kommer, mens vi står og synger sangen "Shackles" med J og Louise. Stemningen fremstår akavet. Alle hilser, giver hånd (enkelte giver en krammer). Vi sætter os og drikker kaffe og spiser kage ved langbordet (Feltnoter).

Denne betragtning taler ind i Goffmans begreb ift. *ydre facader*. Denne ydre facade beskriver Goffman, som et ønske om at gøre et gunstigt indtryk på de mennesker man er omgivet af. Dette afspejler sig i vores møde med kormedlemmerne. Handlinger, som at hilse, give hånd og udveksle kram, afspejler altså en vis form for anstand og respekt i samspillet mellem korets medlemmer og os, de eksterne besøgende. Disse handlinger kan her ses som en del af den kollektive repræsentation af god opførsel og sociale normer, der ofte forventes i en social kontekst (Goffman, 2015 s. 142-143). I lyset af de spilleregler som individet forsøger at tilpasse sig den givne situation, beskriver Goffman *manerer*, som refererer til de stimuli, der på det pågældende tidspunkt tjener til at advare os om, hvilken samhandlingsrolle den optrædende forventer at ville spille i den forestående situation (Goffman, 2015 s. 73). Vi har noteret den interaktion, som foregik ved kormedlemmernes indtrædelse i rummet:

Det virkede til at være vigtigt, da kormedlemmerne ankom, at man hilste ordentligt på alle. Det afspejler noget kulturelt. Og jeg følte mig meget velkommen og "ønsket". Eller måske mere "værdsat". Jeg lægger desuden særligt mærke til små, kærlige, drillerier undervejs i både den uformelle snak omkring bordet og under selve korøveren (Feltnoter).

Disse velkomstritualer er ikke anderledes end i enhver anden uformel sammenkomst – men vi overraskes dog alligevel over deres omfavelse, i bogstavelig forstand. Deres manerer sætter tonen for, hvordan vi som besøgende forventer den videre interaktion os og kormedlemmerne imellem. Deres høflighed og imødekommenhed afspejler en opmærksomhed på os, som besøgende, og en vilje til gerne at ville interagere med os udefrakommende. Selvom nogle medlemmer af koret virker

mere indifferente, er den generelle tone præget af venlighed og accept, hvilket medvirker til en vis forventning om, at den videre interaktion vil være præget af ligeværdig karakter. Denne opmærksomhed rettet mod os opleves flere gange under øveren:

Under det meste af øveren sidder Laura ved siden af J, og han er meget engageret i at have øjenkontakt mens vi synger. Han tjekker også ind og siger "it's fun right?", "sing louder" og andet. Generelt er J meget optaget af sangene og musikken, samt den kontakt han har til henholdsvis Louise og Laura under korøveren (Feltnoter).

Denne forbindelse observeres også andre steder i rummet, og beskrives bl.a. da;

Christine sidder bag ved E. Han gør meget ud af at få sin sidemakker med under korøveren. Han er ny og det er første gang, han er med. De sidder alene på første række, og han er klart en af dem, der giver den mest gas. E gør meget ud af, at det skal være en god oplevelse for sin nye sidemand – og det er tydeligt, at han også hygger sig. Han er med på noderne. Jeg får flere gange øjenkontakt med Louise, som både smiler stort, "nikker" og blinker. Jeg oplever, at hun ser at jeg bemærker, hvor glad E og den nye er (Feltnoter).

Både E og J viser en aktiv og engageret interesse ift. at inkludere deres sidemakker. Dette uden at være tilsyneladende påvirket af, om det er en medindsat eller en besøgende. De engagerer sig begge med øjenkontakt, opmuntrer til deltagelse og bidrager til en positiv atmosfære. Vi får her et indtryk af, at der er et ønske om at skabe en følelse af fællesskab og samhørighed inden for koret, hvilket kan sættes i relation til Wengers teori om praksisfællesskaber (Wenger, 2004 s. 16-17).

Samlet set afspejler feltnoterne vigtige aspekter af de sociale interaktioner og engagement, vi observerer og oplever i koret, hvor det er tydeligt at alle deltagere, både os og de indsatte, aktivt arbejder for at inkludere og forbinde hinanden. Det viser hvordan deltagernes handlinger og opmærksomhed på gensidige indtryk, bidrager til at forme det sociale miljø og dynamikken i praksisfællesskabet.

Det frivillige møde

Ud fra temaet, det mellemmenneskelige møde, har vi valgt at belyse, hvad det har af betydning, at besøgende udefra tager del i denne aktivitet i fængslet. For at afdække dette, adspørges

kormedlemmerne i alle interviews om oplevelsen af at have besøgende udefra med i koret. Gennemgående fremhæves det, at de værdsætter at have udefrakommende med til deres øvere. Et kormedlem udtrykker bl.a.;

“Det er så fedt at have gæster herinde. Det giver noget andet til fællesskabet” (Feltnoter).

Dette ”andet” kan ifølge Wenger illustrere behovet for de nye *identifikations-* og *negotabilitetsformer*. Dette henviser, ifølge Wenger, til muligheden for at forhandle meningsfulde former for medlemskab og kvalificerende former for meningsejerskab i fællesskabet. Altså, at det ”andet” antyder en søgen eller ønske om variation og fornyelse i den måde, deltagerne identificerer sig med og forhandler mening om deres deltagelse i koret (Wenger, 2004 s. 305-306). En anden deltager tilslutter sig og udtrykker; *“Vi ser ikke så mange nye ansigter her, så det er et friskt pust”* (Feltnoter). I denne kontekst, hvor fængselskoret er omdrejningspunktet, kan tilstedeværelsen af os, som eksterne besøgende, repræsentere en mulighed for at bryde med en række etablerede dynamikker, der er til stede i koret som praksisfællesskab (Wenger, 2004 s. 305-306). Dette kan sættes i relation til en samtale der finder sted i dobbeltinterviewet:

Asgerbo spørger, om det ville være fedt med frivillige der kom og øvede fast med koret. Hertil svarer T; “Det ville være helt fantastisk (hvis der kom frivillige med ind og sang, red)”. B tilslutter sig med et glimt i øjet; “Hvis ikke de sang for godt, ville det være mega fedt” (Feltnoter).

“De besøgende” som er repræsenteret af hhv. os og frivillige generelt, kan dermed illustrere nye baner for deltagelse hvor vi, som besøgende, bringer nye perspektiver og ressourcer ind i praksisfællesskabet. Dette kan også relateres til Goffmans begreb om *de egne* – som her er de indsatte og deres indbyrdes fællesskab. *De kloge*, kan anskues som os udefra, der giver adgang til et nyt fællesskab, eller tilføjer noget til det eksisterende (Goffman, 2009 s. 60). Dette kræver selvfølgelig, at de kloge (os), er sympatisk indstillet overfor dem. Ikke nødvendigvis deres fortidige handlinger – men overfor dem som mennesker, hos hvem de kan søge moralsk opbakning og støtte.

I lyset af Wenger kan disse egne muligvis inspirere deltagerne til at engagere sig på nye måder, både lige nu og her og på længere sigt gennem *baner*. Wenger beskriver disse baner, som en kontinuerlig vej som er i bevægelse og som hele tiden ændrer sig (Wenger, 2004 s. 305-306). Ved

at betragte os, de eksterne besøgende, som en del af civilsamfundet, kan citatet om "*det friske pust*" ses som et udtryk for, at der er et ønske om, at man i højere grad skaber en bro eller kontakt til det omkringliggende samfund, hvor *banerne* krydses. Også kaldet *grænsebaner* (Wenger, 2004 s. 180).

Når disse *grænsebaner* skabes, som spænder over disse to praksisfællesskaber, os (som repræsentanter for civilsamfundet) og koret, kan det ifølge Wenger være med til at forbinde os på tværs af vores forskellige kontekster og skabe muligheder for gensidig forståelse og samarbejde, både nu og på sigt (Wenger, 2004 s. 180). I vores feltnoter fremgår det tydeligt, at der er konsensus om, at tilstedeværelsen af eksterne besøgende kan være berigende for deltagerne i koret. Denne berigelse er tilsyneladende reciprok. En specifik feltnote fra en øver illustrerer denne følelse af samhørighed og fællesskab, hvor Asgerbo udtrykker;

Jeg følte mig som en del af et fællesskab. Jeg følte vi ræsonnerede gennem sangen (Feltnoter).

Ud fra Wengers perspektiv kan dette forstås som en manifestation af læring i praksisfællesskabet (Wenger, 2004 s. 13-14). Sangen og den måde, hvorpå deltagerne interagerer under øveren, bliver et medium, hvorigennem deltagerne udvikler et dybere tilhørsforhold til fællesskabet. Der udtrykkes altså en følelse af at være en integreret del af fællesskabet og en oplevelse af en kollektiv proces ift. at forstå og give mening til deres deltagelse i koret gennem sangen.

Første delkonklusion

Korets indlejring i fængslet, kan ses som en "institution i totalinstitutionen", hvor fængslet som allestedsnærværende ramme, har indvirkning på deltagernes individuelle handlerum. I en totalinstitutionel ramme, hvor de indsatte afkræves konstant tilpasning til institutionelle krav, fremstår koret som potentielt frirum for sekundære tilpasninger. Det står dog samtidig klart, at dette frirum, som koret udgør, til enhver tid er betinget af, og underlagt, fængselsinstitutionens autoritet. Koret tilbyder en arena, hvor de indsatte har mulighed for at opleve en følelse af normalitet og tilhørsforhold inden for fængselsmurene. Gennem deltagelse i koret kan de indsatte udforske og udvikle alternative aspekter af deres identitet, hvilket kan være med til at kompensere for det negative stigma forbundet med at være indsat. Den backstage arena, som koret i vores optik repræsenterer, faciliterer en mulig forhandling af identiteter, som kan medvirke til at forme nye selvopfattelser og identitetspotentialer for de deltagende medlemmer. Det mellem menneskelige møde i koret er præget af en særlig interaktion og gensidig respekt, der udfordrer etablerede hierarkier og normer. Tilstedeværelsen af eksterne besøgende, herunder os, bringer nye perspektiver og ressourcer ind i praksisfællesskabet. Ud fra analysen anses denne tilstedeværelse som værende berigende for både de indsatte og os som nye deltagere. Denne kontakt mellem os, og koret, som praksisfællesskab, skaber grænsebaner, der muliggør gensidig forståelse og samarbejde på tværs af kontekster, og bidrager til en følelse af fællesskab og læring.

Anden delanalyse

Anden delanalyse tager udgangspunkt i andet arbejdsspørgsmål: *Hvordan kan deltagelse i frivillige aktiviteter, som koret repræsenterer, påvirke den indsattes udvikling ift. identitet, relationer og netværk på lang sigt, især med henblik på tilbagevenden til samfundet?*

Fællesskaber

I første delanalyse undersøgte vi koret som praksisfællesskab. Under afsnittet *Det mellem menneskelige møde* beskrev vi, hvordan vi oplevede at kormedlemmerne interagerede imellem hinanden og os ved eksempelvis øjenkontakt, opmuntring til deltagelse og bidrag til en positiv atmosfære. Gennem vores deltagelse, fik vi et indtryk af, at der eksisterer et ønske om at skabe en samhørighed gennem koret som musikalsk aktivitet. Imidlertid oplevede vi også, at deltagelsen i koret bar præg af et engagement, som udmunder sig på forskellig vis for de individuelle kormedlemmer.

Inden vi ankom til fængslet, havde vi en forudindtaget idé om, at koret per automatik bestod som et engageret fællesskab. Gennem samtale og interaktion med kormedlemmerne, fik vi dog en fornemmelse af fællesskabet, som en mere kompleks størrelse. I dette afsnit undersøger vi nogle af de indvirkninger, som kan have negativ indflydelse på koret som fællesskab. Under vores deltagerobservation spurgte vi forskellige medlemmer om deres opfattelse af koret som netop dette:

Vi spurgte J: "Is the choir a sort of brotherhood?" Hvorledes han svarede: "No, it's not a brotherhood" (Feltnoter).

Dette indikerer en afvisning af koret som en tæt og intim samhørighed, som traditionelt associeres med opfattelsen af et særligt slags broderskab.

En anden kordeltager beskrev det som "super hyggeligt" og nævnte, at det fastholdt noget kreativt, men understregede samtidig, at det ikke var et "rigtigt" fællesskab, men snarere et sted med en hyggelig stemning (Feltnoter).

Der er altså blandt deltagerne forskellige opfattelser af, hvad koret er for en størrelse. Wenger påpeger, at et fællesskab eksisterer på baggrund af gensidigt engagement i en praksis, der har betydning for medlemmerne. Dette engagement er afgørende for at definere tilhørsforholdet til et

fællesskab (Wenger, 2004 s. 91). Det er værd at bemærke, at et praksisfællesskab ikke nødvendigvis er præget af fuldstændig samhørighed eller fortrolighed. Wenger påpeger, at uenighed, udfordringer og endda konkurrence kan være måder at deltage i et fællesskab på. Dette understreger, at fællesskaber ofte er mere komplekse end blot et harmonisk samvær (Wenger, 2004 s. 94). Et harmonisk samvær, som vi i høj grad oplevede gennem nogle af de deltagendes evne til at engagere sig, og inkludere hinanden og os. Samværet var dog ikke gældende for alle medlemmerne.

Vi kan anse deltagerne som medlemmer af et praksisfællesskab, der er forbundet af deres deltagelse i musikalsk udfoldelse. Selvom deres perspektiver på fællesskabet varierer, deltager de alle i den samme praksis, motiveret af forskellige årsager, som også bærer præg af, at koret både fungerer som tidsfordriv, kreativ udfoldelse eller energikilde. Ifølge Wenger er der forskellige måder at deltage på. Han beskriver at oprør ofte viser et større engagement end passiv konformitet (Wenger, 2004 s. 94). Under vores besøg oplevede vi ikke direkte oprør som deltagelsesform, men vi oplevede alligevel en mere udpræget passivitet, ved anden korøver end vi gjorde ved første øver. Asgerbo beskriver:

Jeg må sætte mig ved siden af to kormedlemmer, der ikke interagerer med mig, og heller ikke synger med. De snakker indbyrdes under de fleste af sangene (Feltnoter).

Under anden korøver bemærker vi, at der er en forskel fra første øver, idet nogle af medlemmerne synes mere interesseret i andre aktiviteter end at deltage i sangene. Ligeledes bemærker vi, at anden øver i højere grad bærer præg af grupperinger indenfor praksisfællesskabet. Asgerbo beskriver yderligere:

Imellem sangene klapper de og kommer med, hvad jeg opfatter som en blanding af både ironiske og anerkendende tilråb, som f.eks. "Godt gået" og "du tager den næste solo". Det føles lidt respektløst, og jeg mærker ikke det samme engagement, som ved første korøver. Jeg bliver også selv usikker på hvorvidt jeg selv skal synge med (Feltnoter).

De to medlemmers tilråb og deltagelse i koret, har altså en indvirkning på Asgerbos engagement og overvejelser om fortsat deltagelse i korsangen. Vi kan argumentere for, at der findes potentielle konsekvenser for medlemmernes deltagelse ved oplevelsen af differentierede deltagelsesformer,

herunder passivitet i korets praksis. Disse konsekvenser kan gå ud over følelsen af samhørighed og gensidigt engagement blandt gruppens medlemmer, som igen kan føre til splittelse af den praksis, vi deltager i. Deltagelse kan i så fald reduceres til *ikke-deltagelse*, som ifølge Wenger kan have indvirkning på vores identitet: *”Vi kan kun skabe vores identiteter gennem de praksisser, vi engagerer os i. Vores identiteter er ikke alene konstitueret af, hvad vi er, men også af, hvad vi ikke er”* (Wenger, 2004 s. 191).

Med udgangspunkt i koret som frirum, kan deltagelsen i koret medvirke til udforskning og udvikling af alternative aspekter af medlemmernes identitet (jf. første delanalyse). Dog synes dette kun muligt, hvis det fælles engagement opretholder praksissen som et *fællesskabende* miljø, og ikke et opsplittende. Fællesskabet og de muligheder for identitetspotentialer, det kan bedrive, er altså betinget af det individuelle engagement hos deltagerne. Louise, sætter også ord på fællesskabets kraft og det individuelle engagement som en nødvendighed for at opretholde koret som et alternativt fællesskab:

“Og det gør jo, at en indsat også tænker ”ej, jeg skal med igen en anden gang” - og så er det fællesskabet, som på en eller anden måde løfter dem og hvor de også mærker, jamen her, der er man samlet om noget andet – I mit gamle netværk, der var kun fokus på kriminalitet, men nu er det at synge sammen” (Interview, Louise).

Louise fremhæver fællesskabets transformative kraft og den betydning, individuelt engagement har for at opretholde koret som et positivt alternativt fællesskab. Hvad, der potentielt bedriver det individuelle engagement i korets praksisfællesskab, vil vi undersøge nærmere gennem Durkheims teoretiske begreber om *tro* og *ritualer* (Durkheim, 2012).

Under første korøver er der flere af medlemmerne som, på baggrund af opbakning fra Louise, kaster sig ud i at synge en solo. Louise opmuntrer til solo under sangen ”Halleluja”, ved at spørge om første række er klar. Første række som er repræsenteret af tre kormedlemmer, puffer til hinanden, og én siger;

“Vi er klar – de tre musketerer”. Der er ligeledes, andre gruppemedlemmer som glædeligt stiller op til solo under første korøver, og de bliver efterfølgende hyldet af de andre med jubel, klapsalver og komplimenterende kommentarer (Feltnoter).

Medlemmernes entusiasme for solosang afspejler, at denne øvelse er en betydelig del af deres deltagelse i koret. Durkheim beskriver ritualer som *Specific modes of action*, som refererer til gentagne handlinger, eller praksisser, der har en symbolsk betydning inden for en bestemt gruppe eller et samfund (Durkheim, 2012 s. 36). Solosangen kan anses for at være en etableret praksis i koret, som udspiller sig over gentagne gange. Hver gang en solo udspiller sig, honoreres den af de andre medlemmer. B beskriver ligeså ”*Der er et ritual; når man synger solo, så får man bifald*” (Feltnoter). Dette eksempel viser en praksis inden for koret, hvor solosangen og det efterfølgende bifald udgør et ritual. Durkheim beskriver, at ethvert samfund eller gruppe forudsætter en moralsk autoritet over individet, som udøves med respekt.

Denne generelle respekt, er kilden til det han skildrer som det *hellige*, som sættes i relation til det, der har symbolsk betydning. Det *hellige* adskiller sig fra det *profane*, som Durkheim referer til det, som almindeligvis indgår som en del af hverdagens banaliteter. Dette ritual skildrer en symbolsk betydning for kormedlemmerne. Gennem solosangen og bifaldet viser medlemmerne respekt og anerkendelse for hinandens præstationer, hvilket er en del af den symbolske orden inden for koret. Ritualer som dette, er med til at forme og opretholde gruppens identitet og samhørighed baseret på fælles tro og handling (Durkheim, 2012 s. 37). Desuden er det værd at bemærke, at ritualerne udfolder sig og opretholdes gennem flere mangeartede handlinger ved korets øver. Heriblandt kan starten på korøveren, hvor vi alle sidder rundt om langbordet, og der bliver spist kage og drukket kaffe, anskues som et ritual, der har symbolsk betydning for medlemmernes deltagelse i koret. Solosangen og kaffe-kage situationen er dermed blot to eksemplificerede forsøg på at tydeliggøre den indvirkning ritualerne har på deltagernes samhørighed og tilhørsforhold til hinanden og korets praksis (Durkheim, 2012).

Under anden korøver opmuntrer Louise igen til solosang:

Inden én af sangene spørger Louise hvem der har lyst til at synge solo under sangen. En af de indsatte som sidder bag ved P, peger på ham uden at han kan se det. Louise adspørger, ved at sige hans navn; “P?”. P svarer; “ej ikke i dag” (Feltnoter).

Louises opmuntring til solosang bliver i dette tilfælde ikke taget imod af P. Dette kan afspejle en form for afvigelse fra den ellers forventede deltagelse i rituallet.

Efter øvningen spørger Laura Louise om det for var sjov, at P blev "udpeget" til at synge solo. Louise svarer; "Nej, han plejer egentlig gerne at ville synge solo, og er generelt meget engageret, men det var tydeligt at mærke, at han ikke havde lige så meget energi i dag" (Feltnoter).

Dette kan afspejle en midlertidig opløsning af fællesskabsnormer og afvigelse fra det ritual, som i højere grad udspillede sig under første korøver. Louise forsøger igen at opmuntre til solo under anden korøver, da hun foreslår at vi synger Grease "Summer Nights", hvor kvinderne (Karina, Christine, Laura og Louise) skal synge ét vers og omkvæd og mændene (Asgerbo og kormedlemmerne) synge et andet;

Der er ikke opbakning til forslaget. Selvom Louise insisterer, bliver den ikke modtaget. Louise siger, "Så kunne i jo høre pigerne synge". En af de indsatte siger "ej okay, så lad os prøve". Der fornemmes dog stadig ikke den store opbakning, og vi ender med at synge en anden sang uden solo (Feltnoter).

Ifølge Durkheim refererer *tro* til, hvad enkeltpersoner tænker eller forstår om religiøse praksisser, mens *ritualer* er den handlende praksis, der udføres på baggrund af troens overbevisninger. (Durkheim, 2012 s. 37) Den manglende opbakning til solosang, kan i lyset af Durkheim antyde en anden tro på ritualet end det, der udspillede sig gennem første korøver. Den manglende opbakning og passivitet overfor forslaget om solo, kan afspejle en mindre etableret trosramme for ritualets udførelse. Dette kan sættes i relation til det tidligere beskrevet, omhandlende medlemmernes divergerende deltagelsesformer og vigtigheden af gensidigt engagement. Durkheim beskriver, at ritualer kan være afgørende for at opretholde en samfundsstruktur og social integration i den pågældende gruppe. I Durkheims optik fungerer ritualer som limen, der binder samfundet sammen ved at etablere fælles symboler og praksisser, der er medvirkende til at definere gruppeidentitet og forstærke samhørigheden mellem individuelle medlemmer (Durkheim, 2012 s. xx, introduction).

Desuden oplevede vi, bl.a. på baggrund af den manglende opbakning til solosang, en væsentlig mindre grad af etablerede sociale normer i korfællesskabet under anden øver sammenlignet med første øver. Ved første øver oplevede vi, i højere grad at blive inddraget og indviet i de gældende rituelle normer. Dette udfoldede sig bl.a., da Laura blev opfordret til solo under en af sangene:

Soloen komplimenteres med jubel, klapsalver, og to kormedlemmer kommer efterfølgende op og giver skulderklap (Feltnoter).

Her erfares den anerkendelse og værdsættelse som ritualet indebærer og det bemærkes, hvordan inddragelsen i soloen som symbolsk betydning, medvirker til en stærkere tilknytning til koret som praksis i samspil med de andre medlemmer. Dette kan sættes i relation til T's udsagn: *"Man kommer ligesom i "niveau" med de andre"* (Feltnoter). Der kan argumenteres for, at ritualerne udgør en integreret del af praksissen under den første øvegang i koret. Så meget, at vi som besøgende bliver inddraget på lige vilkår som de øvrige medlemmer. Det medvirkede til et stærkere tilhørsforhold og en forudsætning for at møde hinanden på samme *niveau*. Vi er siden besøget i koret blevet opfordret af Louise til at komme tilbage og synge med igen. Denne opfordring udspillede sig også i slutningen af anden korøver, hvor et kormedlem udfordrer Asgerbo til at komme tilbage og synge solo sammen med ham:

"Hvis du synger solo, så skal jeg nok også synge solo" (Feltnoter).

Der antydes altså en insisteren på opretholdelsen af ritualerne i samspil med os. Vi bliver indviet i, og forventes at bidrage til, de rituelle handlinger, som i denne forbindelse kan oversættes til den lim, der binder os sammen med kormedlemmerne. Ritualerne og troen på ritualerne er altså, i lyset af Durkheim, en nødvendighed for at en gruppe som koret kan bestå (Durkheim, 2012 s. 37). Derudover er det individuelle engagement og respekt for koret som praksis afgørende for korets fortsatte eksistens som et meningsfuldt fællesskab. Lisbeth forebyggelseskoordinator i kriminalforsorgen, beskriver dette på en anden måde, i vores interview med hende:

"(...) Fangekoret kan rumme både fidibus og den store stærke. Og de bliver ikke stemplet som noget af det, for det er der ikke plads til (...) Altså vi er jo nødt til at tro på, at selvom der står den store, stærke og den lille stik-i-rend-dreng, at der ikke sker noget misbrug der, det er vi nødt til at tro på, for ellers så kan det ikke eksistere" (Interview, Lisbeth).

Ritualer udgør, som tidligere beskrevet, ikke blot gentagne handlinger, men også symbolske praksisser, der tjener til at etablere og opretholde en gruppeidentitet og samhørighed indenfor korets

gældende normer. Der kan argumenteres for, at ritualerne og det gensidige engagement er vigtige markører for korets beståen, i og med at de udgør en social orden inden for fængslets korfællesskab. Således, bliver opretholdelsen af disse markører, også udslagsgivende for om koret kan eksistere på et tillidsbærende grundlag, indenfor fængslets mure, hvor tillid ellers ikke anvendes som en anerkendt ressource. Herunder indikerer Lisbeth, netop det potentiale for udvikling, som hun oplever at de indsatte, kan opnå gennem deltagelse i koret:

”Så jeg synes jo helt klart at fængselskoret har sin plads. Og kan noget for de indsatte, som giver dem noget stolthed (...) At lære dem at overskride nogle grænser, uden det faktisk er farligt og lærer dem også, at det er okay at fejle. Altså der er jo ingen af os, der er fejlfri for filan” (Interview, Lisbeth).

Som Lisbeth beskriver det, rummer koret et potentiale for medlemmerne ift. at overskride grænser samt acceptere fejl som en naturlig del af personlig vækst. Dette fører os videre til *tilgivelsen*, som et bærende element af medlemmernes udvikling, som potentielt også afspejler sig i korets praksis.

Tilgivelse

“Forgiving is not forgetting; it’s actually remembering - remembering and not using your right to hit back. It’s a second chance for a new beginning. And the remembering part is particularly important. Especially if you don’t want to repeat what happened” (Tutu, 2001 s. 239).

Desmond Tutus udsagn om, at tilgivelse ikke er det samme som at glemme, men snarere huske og lære af fejltrin samt ikke bruge sin ret til at *“slå tilbage”*, taler ind i tilgivelsens essens, om at slippe fortidens fejltagelser og generere muligheder for fremtiden. Dette er dog lettere sagt end gjort:

“Altså jeg har jo haft mange i koret, som bare kommer og ikke vil synge fordi de ikke har det godt med sig selv. Nogle af de indsatte har en kæmpe skyldfølelse. En havde dræbt sin søster og han elskede hende (...) og han var bare sådan; jeg må aldrig lave noget, der gør mig glad (...) det ændrede sig så med årene, men det kan jo være en følelse, hvor man bare tænker; Jeg skal straffe mig selv, fordi jeg har gjort noget, der er så forfærdeligt” (Interview, Louise).

Denne skyldfølelse over tidligere handlinger illustrerer det, som Braithwaite beskriver som mangel på *shame acknowledgement*, idet den indsatte ved at holde fast i skammen, blokerer for en

fremadrettet levevis, som ikke er bundet af et kriminelt narrativ (Braithwaite, et al., 2005 s. 303). Citatet illustrerer en situation, hvor den indsatte ikke anerkender sin skam på en måde, der fremmer heling.

I stedet holder han fast i skammen som en form for selvafstraffelse, hvilket forhindrer ham i at opnå selvtilgivelse. Braithwaite understreger vigtigheden af selvtilgivelse, som en måde at genvinde personlig integritet og menneskelighed på, især når individet kæmper med følelser som skyld og skam. Når Braithwaite beskriver, shame acknowledgement, så differentierer han ikke mellem skyld og skam, men opererer i stedet med forskellige former for skam. Det vi ser her muligvis udspille sig, er det Braithwaite beskriver som *stigmatising shaming*, som i grove træk hamonerer med Goffmans brug af stigmatiseringsbegrebet (Braithwaite, et al., 2005 s. 306) (Goffman, 1963). Citatet illustrerer altså en situation, hvor han skammer sig på en måde, der ikke fremmer heling og derfor levner ringe mulighed for fremtidig selvtilgivelse.

Også Lisbeth fra Kriminalforsorgen, beskriver den negative effekt af *stigmatizing shaming*;

“Hvis du ikke lægger det der skyld og skam (væk, red.), så bliver det fandme op ad bakke, ikke? At give slip på det og forme (sig, red.) selv anderledes, fordi hvis du hele tiden bærer rundt på din skyld og din skam, så kan du ikke udvikle dig som menneske, så vil det hele tiden holde dig tilbage” (Interview, Lisbeth).

Ved vores besøg i fængslet oplevede vi ikke at kormedlemmerne refererede til en direkte oplevelse af at bære rundt på skyld eller skam, men som præsenteret tidligere, beskriver T den *rene følelse* han oplever ved at være en del af koret. Renhed kan vi forstå som en form for symbolsk renselse fra fortidens fejl og synder (Jf. Afsnittet *Koret - et frirum*). Gennem forståelsen af koret som en symbolsk renselse, kan der antydes et potentiale for tilgivelse af fortidens handlinger, og en frigørelse fra den selvforståelse, der er forbundet med dem.

Meads forståelse af sociale interaktioner og dets betydning, kan medvirke til en anskuelse af koret som et tilgivende miljø, som bliver vækket, opretholdt og udfordret gennem deltagernes interaktion med hinanden. Tilgivelse kan således nærmere forstås som en social proces, fremfor en isoleret individuel udvikling (Mead, 1934 s. 170). Under vores interview med Louise spørger vi hende,

hvorvidt der er indlejret en form for tilståelsesritual ift. tidligere handlinger, som en del af korets praksis. Louise beskriver det således:

“Jeg vil sige, det er sådan udtalt, men der ligger en ærlighed i, at du kan stå foran publikum og stå ved at du har lavet noget lort” (Interview, Louise).

Dette kan sættes i relation til Braithwaites begreb *discharging shame*, som refererer til, at man slipper den identitetsødelæggende skam, og samtidig tager ansvar for handlingens skyld (Braithwaite, et al., 2005 s. 303).

Denne ærlighed kan også anskues antydes som en form for *reflexiveness*. Mead refererer til individets evne til at vende sin egen erfaring tilbage mod sig selv, men samtidig justere og forfine sin tilpasning til sociale processer gennem selvbevidsthed (Mead, 1934 s. 170). Hvis der på baggrund af korets etablerede sociale orden, findes en udtalt erkendelse overfor tidligere handlinger, kan dette potentielt medvirke til et rum, hvor medlemmerne gennem refleksivitet tilpasser sig den sociale orden, der eksisterer inden for korets rammer. En orden, som ikke kun består af erkendelse af forbrydelsen selv, men også en indre erkendelse af, at selvtilgivelse er en nødvendighed for ændring af livsveje.

Asgerbo; ”Hvordan opleves det egentlig, at vi er her?” T; ”Det er rart at tale om noget normalt, med nogle normale mennesker”. T; ”Ja, jeg kom jo til at slå en mand ihjel”. Asgerbo; ”Ja, det kan jo ske” (Feltnoter).

Det er muligt, at det der udspiller sig her, udspringer af konfliktskyhed, fra Asgerbos side. Det kan dog også anskues, som et udtryk for det Braithwaite kalder *reintegrative shaming* (Braithwaite, et al., 2005 s. 306). Asgerbos respons på denne tilståelse, antyder en bevidsthed om, at de begge ved, at det er moralsk forkert, men at der i dette øjeblik, skal fokuseres på nutidens mulighed for fremadrettet potentiale – nemlig at skabe noget meningsfuldt samspil i koret. Det skal tilføjes, at reel tilgivelse som udgangspunkt kræver en dybere relation og længevarende proces. Det skal altså ses som symbol på en forsigtig indledende tilnærmelse, som ved længerevarende relation via koret, kunne danne grobund for *shame acknowledgement* – og derigennem tilgivelse på sigt.

Ud fra Goffmans perspektiv, kunne denne tilståelse også anskues som *frivillig afsløring* (Goffman, 2009. 141). Forståelsen af koret som et potentielt *tilgivende backstage arena*, kan bidrage til en tættere forbindelse, som ikke er præget af fordømmelse og performativ facade. Valget om afsløring,

kan påvirkes af forskellige faktorer, såsom tillid til det sociale miljø, eller ønsket om at ændre andres opfattelse af personen som stigmatiseret (Goffman, 2009 s. 141). Samtalen, kan altså ligeledes tolkes som et udtryk for tillid, som opstår i det øjeblik, hvor Asgerbo og T konverserer. Forståelsen af koret som et potentielt tilgivende miljø, og backstage arena, kan også bidrage til en tættere forbindelse, som ikke er præget af fordømmelse og performativ facade. Der kan ud fra afsløringen antydes et forsøg på at nærme sig en udvikling af en identitet som et medmenneske, som ikke er udelukkende defineret ud fra T's stigmatiserede position. Interaktionen afspejler samtidig en *refleksivitet*, som både kan anskues ud fra selve afsløringen, men også gennem hans forsøg på en forsigtig afsløring; "jeg kom jo *til* at slå en mand ihjel" (Feltnoter). T tager altså på sin vis ansvar for sin handling, og udviser en form for ærlighed og åbenhed, som kan være et vigtigt aspekt af selvtilgivelsesprocessen (Goffman, 2009 s. 141).

Samtalen illustrerer ligeledes en gensidig forhandling om tilgivelse, hvor Asgerbo ud fra den frivillige afsløring, møder T ved at sige "*det kan jo ske*". Denne potentielle tilgivelsesforhandling, kan dog også tolkes som et gensidigt forsøg på *bonding*, som vil blive udfoldet i følgende afsnit.

Brobygning og sammenhold

Da vi under indsamlingen af empirisk materiale taler med Lisbeth, drøftes vigtigheden af at etablere og bevare tætte bånd og netværk og den langvarige betydning heraf. Lisbeth understreger bl.a. at;

"Dem, der klarede sig bedst, det var dem, der enten havde et udmærket eget netværk. Altså man kan jo godt have gode forældre og altså bare være trådt ved siden af (...) eller anden familie eller skolevenner som har tænkt "jamen vi griber bare ikke?" Men hvis der slet ikke er noget ud over dit gamle netværk, så er det virkelig svært. Altså, jeg bliver bare nødt til at sige, så er du dødsdømt fra dag et" (Interview, Lisbeth).

Putnam taler netop om betydningen af tætte bånd og interaktioner inden for en gruppe eller et fællesskab. Dette kan, som beskrevet i analysens første del, relateres til korets funktion som et sted, hvor deltagerne engagerer sig i fælles aktiviteter og opbygger bånd og relationer gennem et særligt samarbejde. Disse tætte bånd inden for koret kan muligvis udgøre en form for *sammenbindende social kapital*, "*bonding social capital*", hvor kormedlemmerne har mulighed for at støtte hinanden og opbygge gensidig tillid og respekt. Dette gælder også os, under vores besøg i fængslet, hvor vi

indgår i felten på lige fod med de øvrige deltagere. Af Putnam beskrives også *bridging social capital*, altså en brobyggende social kapital, hvori den sociale kapital opbygges gennem interaktioner og forbindelser på tværs af forskellige sociale grupper eller netværk, hvilket kan fremme social integration og samarbejde på bredere plan (Putnam, 2000 s. 23). Metaforisk beskriver Putnam bonding social capital som det, der udgør en form for *sociologisk superlim*, mens bridging social capital fungerer som en *sociologisk WD-40* (Putnam, 2000 s. 23). Altså, på samme måde som WD-40 smører en rusten lås og gør den bevægelig, muliggør bridging social capital en interaktion og et samarbejde mellem forskellige sociale grupper, hvilket fremmer social integration og samarbejde på tværs af samfundsmæssige dimensioner. Bonding social capital, som sociologisk superlim, indikerer dens rolle i at styrke sammenhængskraften og samhørigheden inden for en specifik gruppe eller fællesskab. Netop det fællesskabsorienterede aspekt fremhæves af kordeltager B under vores ene dobbeltinterview:

B beskriver (også) at der er et slags fællesskab i koret, "her bakker vi op om hinanden". B fortæller, at han gennem sin koroptræden mødte dem fra koret, som er en del af Café Exit, og "det er allesammen nogle som har valgt nogle andre veje". "Det er også et godt sted at finde nye fællesskaber og et nyt netværk, som ikke er ligesom det gamle" (Feltnoter).

Denne beskrivelse, som kordeltager B giver af koret som et sted, hvor der *bakkes op om hinanden*, og hvor der dannes *nye* fællesskaber og netværk, kan illustrere og indikere en overgang fra bonding social capital til bridging social capital (Putnam, 2000 s. 23). Bs oplevelse af at møde deltagere i koret, der også er en del af Café Exit, og som har valgt nye veje, illustrerer denne overgang. Det nye fællesskab og netværk, som B beskriver at have fundet i koret, repræsenterer altså en form for brobygning mellem forskellige sociale grupper eller livsveje. Denne brobygning kan på sigt, ifølge Putnam, være bidragende til at udvide et individs horisont og potentielt åbne døre for nye muligheder og støttesystemer både indenfor og udenfor korets rammer (Putnam, 2000).

Bonding social capital, kan illustreres gennem eksempler fra praksis ift. Durkheims teoretiske begreb om ritualer. Bonding social capital synes at blive udviklet og dyrket gennem de fællesskabende ritualer, der finder sted i bl.a. kaffe-kage situationen. Et eksempel kan være de uformelle samtaler over en kop kaffe, hvor der skal samles op på løst og fast, siden de sidst har set hinanden til kor. Deltagerne er ikke nødvendigvis fra samme afdeling i fængslet, hvilket her

illustrerer og understreger Putnams antagelse om, at mange grupper og fællesskaber samtidig danner bindinger langs nogle sociale dimensioner og broer over andre (Putnam, 2000 s. 23).

Et andet eksempel på bonding, kan illustreres af den forbindelse, der opstår mellem gamle og nye medlemmer, der tidligere er beskrevet fra deltagerobservationen. Dette på lige fod med den opmuntring og støtte til andre i koret, når de første gang skal kaste sig ud i solosang. Nærmest som en manddomsprøve, der bliver adgangsgivende til et helt særligt fællesskab af musketerer.

Disse eksempler på ritualer illustrerer det, som Putnam forklarer som mekanismer til at fremme en stærk *in-group loyalty* og sammenhængskraft blandt gruppens medlemmer (Putnam, 2000 s. 20).

Disse ritualer kan argumenteres for at være en platform til at opbygge gensidig støtte og solidaritet blandt kormedlemmerne, idet de dyrker fællesskab, støtte og samarbejde.

Imidlertid kan denne forstærkede *in-group* loyalitet, ifølge Putnam, også føre til stærke antagonismer mod andre grupper (*out-group antagonism*), hvor fællesskabet opfattes som adskilt og fjendtligt over for eksterne grupper. Ifølge Putnam kan *out-group* antagonismer, have negative eksterne virkninger, der bidrager med at forstærke eksisterende sociale skel og konflikter (Putnam, 2000). Denne potentielle negative virkning, bliver udfoldet i efterfølgende afsnit *Mulig opposition til Kriminalforsorgen*.

Putnams antagelse om, at mange grupper danner bindinger langs visse sociale dimensioner og broer over andre, kan relateres til vores diskussion om både bonding og bridging social capital i koret.

Mens bonding social capital styrker samhørigheden og støtten inden for koret, repræsenterer bridging social capital forbindelser på tværs af forskellige sociale grupper eller netværk. Disse to former for social capital kan ses som det Wenger beskriver som grænsebaner (Wenger, 2004. 179-180), der både opretholder forbindelser inden for koret og faciliterer forbindelser til det bredere samfund eller nye fællesskaber, hvilket eksemplificeres i følgende udtalelse fra kormedlem B:

"Pga. Koret får jeg snakket med nogle andre mennesker, f.eks. når jeg går ude og laver havearbejde. Så hilser jeg på de udviste" (Feltnoter).

Denne situation, som beskrives af B, kan ses gennem både Wengers og Putnams perspektiver til at forstå og tolke kompleksiteten af sociale relationer og interaktioner inden for fængselsmiljøet, hvor de ellers adskilte grupperinger i fængslet, brydes op af koret. En anden situation, der illustrerer

potentiell forbindelse mellem bonding og bridning, ses af nedenstående dialog – der også kan ses som et eksempel, på nye grænsebaner, hvori Asgerbo over for deltagerne udtrykker, at han egentlig ikke var bange for dem som indsatte, men at;

Asgerbo: ”Jeg var nu nærmere nervøs for at synge foran og sammen med jer, men I har virkelig taget godt imod os, og det var slet ikke så slemt som jeg frygtede”.

Kormedlem: “Så næste gang synger du solo eller hvad?”.

Asgerbo: “Hvis du synger solo, så skal jeg nok også synge solo”.

Kormedlem. “Så synger vi den sammen. Hvis... (retter sig selv) næste gang du kommer. Så synger vi solo sammen” (Feltnoter).

Asgerbos søger tilladelse til at indtræde i det ellers lukkede fællesskab af kor via solosang. Samtidig viser det, hvordan det faste kormedlem søger både at danne bånd til et potentielt nyt medlem – som også i dette tilfælde er en bro til det omkringliggende samfund.

De beskrevne interaktioner, kan ud fra Wenger anskues som en manifestation af praksisfællesskabet inden for koret. B og de udviste, såvel som Asgerbo og kormedlemmet, deltager alle i koret og er derfor en del af det samme praksisfællesskab, hvor de deler en fælles aktivitet og et fælles formål. Vi lukkes altså ind i praksisfællesskabet og opererer på lige fod med de øvrige deltagere - på trods af vores korte karriere i koret. Vi bliver ikke positioneret som anderledes under øveren.

Interaktionen uden for koret, som f.eks. når de hilser på hinanden under havearbejde, viser, hvordan praksisfællesskabet strækker sig ud over de direkte musikalske aktiviteter og skaber forbindelser mellem deltagerne på tværs af forskellige situationer og kontekster (Wenger, 2004 s. 210).

Sammenfattende kan vi sige, at koret fungerer som både et praksisfællesskab, hvor deltagerne samarbejder om musikalsk aktivitet og forhandler om mål og formål, og som et sted med sammenbindende og brobyggende social kapital, hvor tætte relationer og gensidig støtte udvikles. Denne kombination af Wengers praksisfællesskabsbegreb og Putnams bonding social-capital-forståelse kan bidrage til at forstå, hvordan koret ikke kun er et sted for musikalsk udfoldelse, men også et socialt rum, hvor deltagerne kan opbygge meningsfulde relationer og støttesystemer på tværs af de sociale kapitaler (Putnam, 2000 s. 23).

Hvad enten vi analyserer *fællesskaber, tilgivelse eller social bonding og bridging*, bliver det os tydeligt, at jo mere vi dykker ned i koret og dets potentielle betydning, er der én betingende fællesnævner - Louise. Hun italesættes af flere forskellige aktører i det empiriske materiale, som et menneske, der drives af en særlig altruistisk eller etisk funderet drivkraft og som tager de indsatss part. Hun betegnes som en *Ildsjæl*.

Ildsjælen Louise

I bogen *Fangekoret* beskriver forfatteren afslutningsvis; “... jeg kan ikke lade være med at tænke, at sangerne fra Fangekoret ikke har fået en ildsøjle, men en ildsjæl (...)” (Øhrstrøm, 2012 s. 249).

Nu er omtalte bog ikke en objektiv linse, men mere et hyldesskrift til Louise og koret. Men også Lisbeth, bruger denne betegnelse i vores interview med hende; “men altså det kan jo noget, ikke? Fangekort kan bare noget, og så kan man sige altså Louise er jo også en ildsjæl, ikke? På godt og på ondt” (Interview, Lisbeth). Det “onde” vender vi tilbage til. Begrebet ildsjæl er sært upræcist med næsten spirituelle undertoner, men er som udgangspunkt positivt ment. I fagligt regi har Professor, Lars Hulgård, i bl.a. socialt entreprenørskab defineret ildsjæl således; “Ildsjæl er et begreb, der ofte anvendes om personer, som føler et særligt ‘kald’ til, eller en særlig motivation for at bidrage med noget til gavn for andre” (Hulgård, 1995).

Ph.d og forsker i ledelse, Helle Hedegaard Hein, anvender, det i folkemunde lettere negativt ladet, ord “primadonna” om arketyper af ledere, der er “drevet af et kald og en højere sag. Primadonnaens livsfilosofi er, at livsmening skabes ved at gøre en forskel i en højere sags tjeneste. Dermed bliver arbejdet ikke længere blot en kilde til arbejdsglæde, men en kilde til livsmening” (Hedegaard, 2013). Det er altså ikke negativt ladet i denne kontekst, men et forsøg på at beskrive en mennesketype, der ifølge Hein, drives af eksistentielle motivationsfaktorer ift. deres arbejde – en egenskab der skiller sig ud fra andre ledelsestyper (Hedegaard, 2013 s. 65).

I bogen *Fangekoret* beskrives det, hvordan Louise bryder grædende sammen, da en indsat som hun personligt har kæmpet for i månedsvis, skulle have udgang til en fangekorskoncert, får afslag (Øhrstrøm, 2012 s. 14-15). I samme bog, beretter Louise om hvordan hun har brugt 17 år på at “redde deres liv” og at det netop er det “lange seje træk, der giver pote” (Øhrstrøm, 2012 s. 22). Det vidner om, at koret for Louise ikke er et kortsigtet job, men snarere en livsstil båret af visioner.

Dette bakkes op af hendes fortælling i bogen Fangekoret, hvor hun i en drøm, ser for sig, at en selvkomponeret sang, bliver sunget i kirker landet over (Øhrstrøm, 2012 s. 40). Korets betydning for Louise, kommer også indirekte til udtryk under interviewet med hende, da snakken falder på regler og normer i koret. Louise beskriver, at der blandt de indsatte er et uskrevet moralsk standpunkt, om at fysiske konflikter ikke tolereres:

“ ... fordi det, det gør man ikke, når man synger og måske ikke bare når man synger, men for Louises skyld, fordi at så lukker koret og så går det ud over hende ja og... det er synd for Louise, fordi hun har brugt hele sit liv på det her” (Interview, Louise).

Selvom det umiddelbart er prisværdigt, at de indsatte enes om ikke at slås, er pointen her, at også kordeltagerne åbenbart mærker, hvor meget koret betyder for Louise. Samtidig er det påfaldende, at kordeltagerne, ifølge Louise, tilsyneladende alene for hendes skyld, har interesse i at få det projekt, hun har brugt hele sit liv på til at fungere. Ligesom begrebet ildsjæl kan være svært at teoretisere over, er det også svært at konkretisere *hvad* det præcist er Louise gør og kan, der berettiger til betegnelsen ildsjæl og på hvilken måde dette har betydning for de indsattes muligheder for positive processer, som empirien antyder finder sted. Nedenstående udsagn fra Hans, tidligere indsat og nuværende bestyrelsesmedlem i Café Exit, indikerer noget af det, der kendetegner Louises personlige egenskaber og tilgang:

”Hun kan favne (...) jeg tror hun har, på sin telefonliste, hundredvis af kriminelle og eks-kriminelle som stadigvæk, år efter de er blevet løsladt, kontakter hende. Så Louise og hendes mand Erik, som jeg lærte at kende, de blev i virkeligheden ens primære kontakt og ens primære relation. Så da man blev løsladt ... mig og mange andre vi henvendte os til Louise på hendes private adresse, som hun havde været dum nok til at opgive (...)” (Interview, Hans).

Hein beskriver, at denne manglende adskillelse af den private og professionelle sfære, er typisk for primadonnaen. Dermed bliver arbejdet også en uløselig del af primadonnaens væren, og derfor føler primadonnaen ikke et behov for at skelne skarpt mellem arbejde og privatliv eller fritid (Hedegaard, 2013 s. 67). I Louises tilfælde synes hun dog aldrig at holde rigtigt fri. Denne tilsyneladende allestedsnærværende tilstedeværelse, er ulig det vi forventer af en offentlig ansat i Kriminalforsorgen. Tværtimod ligner det mere den dedikation, man forbinder med frivilligt arbejde

– eller måske endda bare frivillig indsats. Altså noget, der ikke drives af økonomisk incitament, men af ønsket om at gøre en særlig indsats for den enkelte;

M fortæller, at han gerne vil lære noder. Fortæller at Louise har lånt ham en guitar, så han kan øve sig. Louise kommer ned med en sangtekst til M, hvorpå der er tegnet noder. “Se, så er der ikke nogen undskyldning for ikke at øve” (Feltnoter).

Dette lyder måske ikke af det store, men M er kun én ud af mange indsatte, Louise påtager sig en særlig og personlig rolle over for. I bogen Fangekoret, anfører Louise, at hun ikke pådutter, hvad de skal, men at hendes job er at; *“lede efter det, de kan - og det de gerne vil (...) lede efter det, som en tingfinder, der leder efter potentialet i den enkelte, de små ting, man kan bygge videre på.”* (Øhrstrøm, 2012 s. 20). Det virker som om, at Louise insisterer på kontinuerligt at facilitere forandringsprocesser og læring.

Som beskrevet under *det mellem menneskelige møde*, hvor hun synger med J, virker det som om han særligt synger til Louise og os. Det lader ikke til, at det er sammenholdet i koret, der er det essentielle for J, men Louise som person, der er attraktionen. Hendes evne til i professionelt regi at danne meningsfulde relationer, der rækker ud over både hendes faglige position, opfattes tilsyneladende af nogle indsatte som personlig ildhu. Noget der kan siges at stå i kontrast til fængslets brug af *programmeret indordning*, hvor de indsatte koordineres til at ensrette fokus og aktiviteter til fængselsinstitutionens struktur. Modsat repræsenterer koret – og dermed Louise – *engagement*. Et praksisfællesskab, der genereres gennem aktiv deltagelse i fælles meningsforhandlingsprocesser (Wenger, 2004 s. 200).

Paradoksalt nok nævner Wenger netop religiøse trosretninger som et felt, hvor indordning, som styringsredskab traditionelt finder sted. Indordning skal i den forbindelse ikke nødvendigvis ses som noget negativt – men hvor socialt betingede handlinger er særligt betinget af tydelige og faste strukturer (Wenger, 2004 s. 208). Selvom Louise ikke er ansat pga. hendes religiøse ståsted, virker det ikke muligt at sætte en parentes om hendes stærke tilknytning til den kristne tro og kirken. Netop religion har historisk spillet en afgørende rolle i humanitært arbejde. Putnam pointerer, at i USA sker halvdelen af alt personligt drevet filantropisk arbejde og frivilligt drevet indsatser i religiøs kontekst. USA har særligt stærke rødder i praktiserende kristendom samt dets indlejrede

position i socialt arbejde (Putnam, 2000 s. 66). Men ligesom den danske kirke, har sat et afgørende præg på fængselsvæsenet generelt og resocialisering i særdeleshed, har den også en lang, og til stadighed, stærk tradition for socialt arbejde (Schmidt, 2002). Under øveren oplever vi ikke det kristne islæt som eksplicit present, ligesom adspurgte kormedlemmer heller ikke giver udtryk herfor. Det er mere et allestedsnærværende bagtæppe, spundet af værdier, der i tråd med hendes kristne ståsted, præger hele hendes væsen og væren. Dette illustreres rammende af Hans, fra Café Exit;

“... De kan ikke sige nej til nogen, så man bliver lukket ind i hendes familie og de havde ikke en skid andet at lave fordi de havde kun 5 børn selv (griner), så deres middagsbord - det var sådan en blanding af børn og at børnenes venner og bekendte og så en samling kriminelle, så det var ligesom at se et eller andet billede af Jesus og disciple ” (Interview, Hans).

Det bliver næsten ikke mere symbolsk. Louise bliver sammenlignet med Jesus – noget som synes langt fra stillingen som ordinær korleder som ansat i Kriminalforsorgen. Det bærer mere præg af en motivation drevet af humanistiske eller kristne værdier. Erkendelse, bekendelse og tilgivelse er værdier associeret med den kristne tro og som har indflydelse på de ritualer, der operationaliseres i koret, som beskrevet i tidligere afsnit. Det interessante er, at Café Exit – som Louise er én af ophavsmændene til - på trods af de indsattes tilkendegivelser af det modsatte, grundlæggende deler tilgang med Kriminalforsorgen på en række væsentlige punkter. Dette antydes af Hans under interviewet om Café Exit;

“(...) mange afdelinger bør så laves om til en form for altså uddannelsesafdelinger, kontraktafdelinger og flere behandlingsafdeling, som der i øvrigt er nogle af der også, som også fungerer rigtig godt i Kriminalforsorgen, men kontraktafdelinger, hvor du faktisk håndgribelig skriver under på jamen, når jeg, hvis jeg bliver placeret på den her kontraktafdeling, så skriver jeg under på at jeg opfører mig (..) ordentligt agtigt” (Interview, Hans).

Tanken om kontrakter, hvor de indsatte forpligter sig til god opførsel, er ikke bare på linje med Kriminalforsorgens principper – det leder mere tanker hen på de gamle moralske opdragelsesanstalter. Vi har som udgangspunkt ikke en holdning til denne mening – vi pointerer bare, at Louise som symbol på den menneskelige tilgang, ikke nødvendigvis står i

modsnævningsforhold til Kriminalforsorgen. Så længe Louise formår at balancere mellem den kontraktlige loyalitet til Kriminalforsorgen på den ene side og de indsatte tiltro og tillid på den anden, er hun måske indbegrebet af den perfekte ildsjæl. Hende der både tilføjer resocialiseringen et relationelt aspekt samt binder de nødvendige bånd mellem indsatser og indsatte. Louise får dog også rosende ord med på vejen, af stort set alle vi har snakket med – og det er svært ikke at blive forblændet af hendes passionerede engagement og vindende personlighed. Men ikke en rosenkrans uden torne. De åbenbarede fordele ved den personbårede indsats kommer nemlig med en række udfordringer.

Mulig opposition til Kriminalforsorgen

”Men altså det kan jo noget, ikke? Fangekoret kan bare noget, og så kan man sige altså Louise er jo også en ildsjæl, ikke? På godt og på ondt” (Interview, Lisbeth).

Adspurg om hvad det “onde” er, svarer Lisbeth lidt vagt. Men det handler åbenbart om, at Louise til tider lover de indsatte friheder, der ikke kan tilgodeses af Kriminalforsorgen – f.eks. at hun lover dem udgang til en fangekorskoncert. Louises position i spændingsfeltet mellem professionel og frivillig, kan altså måske kompromittere den professionelle afstand til de indsatte, der åbenbart kræves i visse situationer. Det er også værd at bemærke, at Louise trods alt er ansat af Kriminalforsorgen og dermed kan afskediges. Dette vil i sagens natur sætte en stopper for hele den indsats Louise har bygget op de sidste 30 år. Det er muligt at Café Exit består, men koret som rekrutteringsplads vil i så fald ophøre. Også Louise selv, virker klar over, at hendes (selv)valgte rolle som de indsatte talsperson rummer en mulig latent konflikt, der kan kompromittere det sociale arbejde:

”Men man kan sige - spændingsfeltet ligger i, at jeg er populær (hos de indsatte, red) og har en relation til dem, og de kan lide mig. (...) Det er de indsatte, jeg er der for – men jeg vil gerne have større kontakt med personalet, men rent tidsmæssigt kan det ikke lade sig gøre. Så jeg bruger min tid sammen med de indsatte – og det har så også en pris på den måde, ikke?” (Interview, Louise).

Louise anerkender det spændingsfelt, der opstår, når hendes tætte forbindelse med de indsatte prioriteres over relationen til personalet, hvilket kan understrege betydningen af det tidligere nævnte *in-group loyalty* i korets praksisfællesskab på bekostning af det bredere samarbejde i

fængselsinstitutionen. Som beskrevet i problemfeltet understreger Scharff vigtigheden af at opretholde balancen mellem sikkerhed og relationsarbejde i fængslerne, hvor gode relationer mellem ansatte og indsatte er afgørende for en vellykket resocialisering og et trygt miljø.

Louise er ansat af Kriminalforsorgen – ikke som forebyggelseskoordinator eller relationsmedarbejder, men som fængslets korleder. Det er derfor naturligt, at hun prioriterer tiden med de indsatte. Men at Louise selv betegner det som et spændingsfelt er interessant. Med tiden har hun ekspanderet sit virke til at omfatte et landsoptrædende fangekor samt den selvstændige civilsamfundslige organisation Cafe Exit. Samtidig dannes gennem den samlede empiri et billede af, at Louise har redefineret sin institutionelle rolle fra neutral ansat til ildsjæl, der går gennem ild og vand for de indsatte. Både Louise og Lisbeth (jf. forrige citat) ser sin nuværende position potentielt værende i opposition til fængselsinstitutionen.

De indsatte opfatter hellere ikke længere Louise, som en del af fængselsinstitutionen, men som en uafhængig person, der tager deres parti, og som *“altid er der for os”* (Feltnoter). Dette kommer til udtryk, da vi under et interview med to kormedlemmer, kommer ind på Louises position i koret:

Asgerbo spørger om Louise har en særlig autoritet. T vrænger let og siger, “Autoritet? (...) Det er det jeg mener med karisma – det er takket være Louise” (Feltnoter).

T reagerer stærkt og negativt på ordet autoritet. Vi ved det ikke, men det er muligt, at T forbinder det autoritære med fængselssystemet og han på ingen måde betragter Louise som en del af dét. Det er til gengæld sikkert, at T ser Louise som helt essentiel for korets eksistens.

Dette bringer os frem til, den måske mest paradoksale udfordring ved korets potentiale for at byde ind med distance-fremmende mekanismer – nemlig Louise selv. Eller rettere fraværet af Louise. Under samtale med to kordeltagere, kommer det frem; *at Louise i en periode er sygemeldt, hvorfor nogle af de indsatte først forsøger at drive koret selv. Det er ikke det samme og de fleste falder fra. Der findes så en afløser – ifølge T bare ”værkfører” og det fungerer ikke helt. Asgerbo spørger om det er pga. Louise, hvortil T svarer; ”man har brug for en eller anden, der kan synge og spille – og som har karisma. Louise er en nødvendighed for koret.”* (Feltnoter).

Det antydes altså, at det netop ikke er hvem som helst, der kan overtage ledelsen af koret. Dette har indflydelse på to planer. Det ene er selve koret som fællessang, der tilsyneladende i sig selv kræver

en person med særlige relationelle kompetencer. Derudover kræver det mere vidtrækkende arbejde af resocialiserende karakter, en person – en ildsjæl - der engagerer sig ud over almen forventning og som alene via sin personlige involvering, tilbyder noget af det som fængslets resocialiserende indsats tilsyneladende mangler (Hedegaard, 2013).

“ (...) når jeg har været så længe i Kriminalforsorgen, så danner der sig jo de relationer, jeg har til hver enkelt. Så dem der har siddet rigtig længe, de glæder sig bare til at vi skal opleve noget sammen - altså Louise og Peter eller hvem det nu er, sådan; ”jeg kan snart komme med ud med Louise og sådan noget”, at de ved jeg har noget... noget som gør det nemmere i den sidste ende i deres afsoning ” (Interview, Louise).

Korets eksistens i det hele taget samt den relationelle sammenhængskraft, synes altså betinget af Louise personligt. Fængslet er ifølge Goffman i sin natur kontaktnedbrydende - et paradoks, når relationelle netværk af en vis kvalitet, er anerkendt af alle relevante aktører, som en essentiel del af vende tilbage til samfundet uden kriminalitet. Louise gør noget andet (Goffman, 1959 s. 6)

“Når du sidder i fængsel, så søger du nogle andre relationer og den relation blev Louise for mit og mange andre menneskers vedkommende, fordi ja, jeg ved i kender hende jo lidt. Hun er (..) Et virkeligt godt gemyt .. hun kan favne” (Interview, Hans).

Louise fremstår altså som personificeringen af betydningen af den relationelle sociale indsats. Det favnende aspekt i modsætning til totalinstitutionens programpolitik. Der er indikationer på, at netop denne personligt engagerede tilgang er medvirkende til – og måske en nødvendighed for – at støtte op om indsattes muligheder for afståelse fra kriminalitet over en substantiel periode. For nuværende er dette aspekt ikke særligt fremtrædende i Kriminalforsorgens resocialiseringspolitik, hvorfor Louise bliver symbolet på denne mangel. Da Louise er det bærende element, er koret altså baseret på et skrøbeligt grundlag.

Anden delkonklusion

Gennem anden delanalyse omhandlende koret som et fællesskab, fremhæves betydningen af individuelt engagement, fælles-skabende ritualer og respekt for fællesskabets normer ift. at facilitere identitetsudvikling og fremme tilhørsforhold. Tilsvarende fremhæves tilgivelse som en

central del af medlemmernes personlige vækst og udvikling - og her i ses koret som et støttende miljø, hvor medlemmerne kan frigøre sig selv fra negative følelser, som skyld og skam kan bære med sig.

Analysen peger derudover på den betydning, som bridging og bonding social capital har for de indsatte og de øvrige deltagere i koret. Gennem deltagelse i korets fællesskab opbygger medlemmerne tilsyneladende stærke sociale bånd og muligheder for at skabe nye relationer, som kan være af betydelig karakter for de indsattes resocialiseringsproces og tilbagevenden til samfundet. Louises rolle som korleder og mentor anskuer vi endvidere som afgørende for korets eksistens og sammenhængskraft – dette gennem hendes personbårne engagement og evne til at skabe en positiv og tryk atmosfære for deltagerne. Denne synes at have en dyb indvirkning og betydning for de indsatte ift. deres selvudvikling samt tilgivelsesproces, idet hun formår at *favne* og *rumme* selv komplekse problemstillinger.

Dette afspejler i vores optik en udfordring i traditionelle tilgange til resocialisering inden for Kriminalforsorgen, hvor personbårne tilgange til indsatser ikke er forventelige, men potentielt afgørende for langsigtede positive forandringer hos de indsatte og dermed en mere hensigtsmæssig resocialisering og tilbagevenden til samfundet. Modsat adresserer det dog også et særligt fokus på, at sådanne indsatser er af meget skrøbelig karakter.

Tredje delanalyse

Selvom koret ikke officielt har et resocialiserende formål, ser vi et potentiale i, at det spiller en underspillet men bemærkelsesværdig rolle indenfor dette felt, både i sin egen ret og gennem samarbejdet med Café Exit. For at udforske dette potentiale vil vi i den kommende diskuterende analyse fokusere på *Risk-Need-Responsivity* modellen (RNR) (Bonta, 2010) og *The Good Life Model (GLM)* (Ward, et al., 2007), som er udfoldet i afsnittet *Teoretisk udgangspunkt*.

Med udgangspunkt i tidligere analyserede empiri vil vi undersøge, hvordan GLMs tilgang til resocialisering, kan anskues gennem det potentiale, vi ser i koret. Vi vil derfor henvise til tidligere anvendte argumenter, citater og feltnoter fra vores første og anden delanalyse, hvor vi har identificeret centrale parametre som *relationer*, *tilhørsforhold*, *identitet*, *mening* og *selvbestemmelse*. Disse parametre harmonerer med nogle af de aspekter, der indgår i GLM og synes relevante for det resocialiserende arbejde. Da RNR er et centralt redskab i det resocialiserende

arbejde i fængslet, hvor koret er, vil vi undersøge de overordnede værdier i begge modeller samt analysere og diskutere, hvordan de adskiller sig fra hinanden og potentielt kan supplere hinanden. For at kunne anskue de to modeller ud fra et fælles grundlag, vil vi konsekvent referere til *resocialisering* både ved henvisning til GLM og RNR, selvom GLM anvender *rehabilitering* som deres forståelsesramme.

Vi vil altså i den følgende diskuterende analyse undersøge RNR og GLMs forskelle og ikke mindst samspil, mhp. koret, samt afslutningsvis forsøge at anskue de potentielle udfordringer i, at samme institution både har ansvaret for eksekvering af straf og resocialisering. Dette med udgangspunkt i det tredje arbejdsspørgsmål:

På hvilke måder kan koret relateres til The Good Lives Model, hvordan adskiller dette sig fra Kriminalforsorgens tilgang til resocialisering og hvilke perspektiver åbner dette for resocialiseringsarbejdet generelt?

Relationer og tilhørsforhold

Ifølge Ward og Marunas beskrivelse af GLM, er vi mennesker multifacetterede skabninger, hvis individuelle kerne hele tiden er i samspil med, og påvirkes af, relationelle interaktioner. Manglen på disse positive personlige netværk, har væsentlig betydning for risikoen for udviklingen en kriminel løbebane. Modsvarende har meningsfulde, relationelle tilhørsforhold en indflydelse, der trækker i en positiv retning for individet (Ward, et al., 2007 s. 117-118).

Koret fungerer for mange af medlemmerne som et frirum og holdepunkt, med en udpræget backstage-karakter, som kan fremme tilknytningen til hinanden på tværs af grupperinger i fængslet. Som beskrevet, fremstår Louise som et særligt stærkt relationelt *gode*, fordi hun tilsyneladende både formår at skabe et rum og en atmosfære af støtte, sammenhold og tilhørsforhold for deltagerne samt formår at danne meningsfulde relationer til det enkelte kormedlem. Også Kriminalforsorgen påpeger vigtigheden af det relationelle arbejde, hvori fængselsbetjente skal; “*uddannes bl.a. til at kunne arbejde relationelt med de indsatte og motivere og støtte dem til et liv uden kriminalitet (...)*” (Justitsministeriet, 2021). Vigtigheden af gode relationer ræsonnerer altså tilsyneladende med alle involverede parter. For nuværende betyder personale- og ressourcemangel dog, at det relationelle arbejde ikke er mulig i tilfredsstillende omfang (Justitsministeriet, 2021).

Selv hvis de nødvendige ressourcer var til stede, er det dog uklart, hvordan man i praksis vil tilgå det relationelle arbejde. RNR-modellen tager nemlig ikke eksplicit stilling til relationel tilknytning, selvom det heri antydes, at *manglen* på tilfredsstillende relationer og tilhørsforhold kan øge risikoen for kriminelle handlinger (Ward, et al., 2007 s. 48) (Bonta, 2010 s. 282).

Dette fokus på *mangler* og risici i RNR-modellen rejser spørgsmålet om, hvordan personalet i fængslet skal arbejde med fravær af noget, uden at det er defineret, *hvad* der skal tilføjes i stedet. Det er her korets relationelle kvaliteter, med Louise i spidsen, måske kan spille en supplerende rolle ift. resocialisering. Dette rejser spørgsmålet, om hvorvidt Louise blot symboliserer den meningsfulde relation, hvis natur per definition mistrives inden for fængselsinstitutionens rammer. Goffman fremhæver, at de indsatte skal tillære sig rollen som integreret medlem af den totale institution og acceptere, at de i en vis grad mister selvbestemmelse i totalinstitutionen (Goffman, 2001 s. 20). Ved sådanne ”krænkelser” af personligheden og påtvungen tilpasning til en institution man ikke selv har valgt, kan det synes som en udfordrende opgave også at tilstræbe en relationel forbindelse mellem den indsatte og den ansatte.

Totalinstitutionen er struktureret omkring rutinemæssige forhold, med udgangspunkt i kontrol og forudsigelighed. Daglige rutiner, som inkluderer måltider, aktiviteter og sovetider, er nøje skemalagt og håndhæves oppefra i overensstemmelse med systemets formelle regler. Desuden udføres hvert aspekt af den indsattes daglige gøremål i nærværelse af en stor gruppe andre indsatte, som alle behandles ens og udfører de samme opgaver i fællesskab (Goffman, 2001 s. 13).

Totalinstitutionens rituelle handlinger opretholdes og forstærkes således gennem sociale roller og hierarkier, mens korets ritualer forstærkes gennem en fælles tro på ritualet, hvilket bidrager til samhørighed og tilhørsforhold. Koret skaber dermed noget *fællesskabende*, som står i kontrast til fængslet, hvori der også eksisterer et fællesskab, blot af ufrivillig institutionel karakter. Derfor kan man overveje, om det overhovedet er muligt at skabe et tilhørsforhold til fængslet, og hvilken betydning dette har for den relation, de indsatte og ansatte gerne skulle have, som et led i at kunne medvirke til *motivation, støtte og et liv uden kriminalitet* for den indsatte. Lisbeth, beskriver fængslets indbyggede paradoks ved at beskrive hvordan fængslet byder en institutionel ramme, der *ikke* er hensigtsmæssig ift. de normer, man ønsker at socialisere de indsatte ind i:

”Vi er nødt til at lade dem (de indsatte, red.) lande her, men vi skal jo ikke socialisere dem ind i det her rådne samfund (i fængslet, red.) fordi det er jo et lille samfund i samfundet ikke? Og der er et

hierarki, og der er alt muligt, selvom vi prøver at gøre alt, hvad vi kan for at undgå det” (Interview, Lisbeth).

Ud fra Lisbeths udsagn, stiller vi spørgsmålstegn ved, om det overhovedet er hensigtsmæssigt, at de indsatte skaber et tilhørsforhold til fængslet, som *det rådne samfund*, og bygge relationer indlejret i dette. GLM påpeger netop, at *“desistance from crime may be facilitated when the individual finds an alternative, intrinsically rewarding source of agency and affiliation”* (Ward, et al., 2007 s. 156).

Kriminalforsorgen skal altså med den ene hånd bekæmpe fængslets indbyggede asocialitet og med den anden hånd forsøge at facilitere normer, der stemmer overens med det omkringliggende samfunds værdier. Spørgsmålet er, om denne indlejrede dobbeltrolle i fængselsinstitutionen kan løses af totalinstitutionen alene. Eller om det kræver udefrakommende kræfter, som Louise, at skabe et relationelt meningsfuldt tilhørsforhold, som koret kan repræsentere via andre normer og fremtidige frivillige, for at vi kan tale om fordrende, meningsfuldt tilhørsforhold.

Identitet

En central antagelse i GLMs tilgang er, at resocialisering kræver en holistisk rekonstruktion af *selvet* og ikke kun en fokusering på isolerede faktorer. Gennem selvforståelse og meningsfulde handlinger, opnås en følelse af, hvem man er og hvad der virkelig betyder noget. Det betyder, at det ikke er tilstrækkeligt blot at udstyre individer med færdigheder til at kontrollere eller reducere deres risikofaktorer. De skal også gives mulighed for at erhverve en mere adaptiv personlig identitet, der giver dem en følelse af mening og fuldbyrdelse (fulfillment) (Ward, et al., 2007 s. 117). Under vores besøg i koret observerede vi, og blev gjort opmærksomme på, hvad deltagelse i koret kan betyde. Eksempelvis oplevelsen af *ikke kun at være kriminel, men også at være en der spiller musik og skriver sange* (Feltnoter).

I GLMs forståelse er; *“selfidentity not constructed in a social vacuum”* (Ward, et al., 2007 s. 121). Koret tilbyder altså en social konstruktion, hvor selvudvikling muliggøres. Dette er i tråd med GLMs overbevisning om, at man tager afstand fra fortidig kriminel adfærd, men fralægger det betydning for fremtidig adfærd uden kriminalitet. RNR fokuserer derimod på risikoen for at falde tilbage til fortidens *uhensigtsmæssige adfærd*, som tager udgangspunkt i en såkaldt *prosocial identity*, der ved at identificere sig med samfundets normer, skal gavne andre (Andrews, et al., 2008

s. 6). Der arbejdes på at transformere individer ved at styrke deres tilknytning til positive sociale netværk og aktiviteter, som primært er gennem eksterne faktorer som uddannelse, beskæftigelse og boligsituation (Clausen, 2017).

Hvorom disse parametre selvfølgelig er vigtige for den indsatte livssituation, stiller vi spørgsmålstegn ved om dette reelt kan sættes i forbindelse med de ændringsprocesser, som GLM i særdeles grad påpeger som essentielle for selvudvikling.

Ifølge Ward og Maruna tolkes identitet gennem RNRs tilgang desuden som den indsatte respons (*responsivity*) på den behandling og de programmer, som institutionen identificerer som risikofaktorer (Ward, et al., 2007 s. 72). RNRs princip om risikovurdering af fremtidige kriminalitet baserer sig altså på tidligere handlinger og mønstre i personens adfærd. Dette kan ses som en forståelse af at den *kriminelle vej* bliver identitetsskabende i sig selv og som kan være svær at ændre, medmindre omgivelserne tillader handlinger, hvori man kan udforske og udfolde et andet personligt narrativ.

Ifølge Lisbeth, forebyggelseskoordinator i Kriminalforsorgen er der alligevel, blandt socialrådgivere i fængslet, også opmærksomhed på, at de indsatte skal slippe skyld og skam for at kunne skabe et nyt narrativ;

” (...) så kan du ikke udvikle dig som menneske, så vil det hele tiden holde dig tilbage (...) det synes jeg også vores socialrådgivere hernede er rigtig gode til at snakke med dem om, når vi laver handleplan, samtaler og sådan nogle ting, det der med at give slip (på sin skyld og skam, red.)”
(Interview, Lisbeth).

Lisbeth nævner dog ikke, hvordan dette arbejde gøres i praksis og spørgsmålet er, om sagsbehandlerne trods gode intentioner, har tid til fordybende samtaler af den karakter og om det er op til den enkelte socialrådgiver at vælge at italesætte f.eks. *skyld* og *skam*. Den vigtigste pointe her er dog nok, at en samtale om skyld og skam, ikke i sig selv rummer det transcenderende element, *tilgivelse*. Spørgsmålet er også, om en samtale i form af tilgivelse, faciliteret af en ansat af “systemet”, vil blive opfattet som ægte tilgivelse eller som bare endnu et middel til at opfylde de fastlagte mål. Under alle omstændigheder rummer fængslet, ifølge Lisbeth, paradoksalt nok, uhørt mange uskyldigt dømte:

”Altså vi er jo nok et af de fængsler, der rummer flest uskyldigt dømte. Hvis du spørger de indsatte, så er de i hvert fald uskyldigt dømt; det er pisse ærgerligt og et dårligt retssystem” (siger Lisbeth ironisk) (Interview, Lisbeth).

Vi kender ikke årsagerne til denne manglende erkendelse – men en mulighed kunne være, at der på trods af gode intentioner blandt fængslets sagsbehandlere, ikke skelnes mellem *skyld* og *skam*. Dette kan opfattes som ordkløveri, men ifølge psykologerne June Tangney og Ronda Dearing, er forskellen afgørende. Skyld er relateret til en specifik *handling* eller *adfærd*, mens skamfølelsen forbindes med devaluering af selvets kerne (Dearing, et al., 2003). Hvis man i fængslet ikke er opmærksom på at adskille den indsattes forbrydelse, med den indsatte som person, bliver det svært at indrømme sine fejltrin, da man skal acceptere, at man er grundlæggende forkert (Dearing, et al., 2003). Pointen er, at hvis man har den opfattelse, at man skal *gøre vold på sig selv* for at ændre sig, er det billedligt talt mere tiltrækkende at øve vold mod andre eller skyde skylden på systemet – symboliseret ved Kriminalforsorgen. Dette harmonerer med Braithwaites begreb *displacement*, hvor dem, der havde tendens til at skyde skylden på andre, også har størst risiko for forsat uacceptabel adfærd (Braithwaite, et al., 2005 s. 307)

Vi har ikke belæg for at sige, at deltagelse i koret, er garant for bekendelse af sine synder med efterfølgende mulig soning. Koret har som sådan ikke adgangskrav, men ifølge Louise, er det alligevel en uskreven regel blandt de indsatte, at man erkender, hvad man har gjort.

Dette er til gengæld en betingelse, hvis man vil deltage i Fangekorets koncerter - ofte omsat til lyrik i de opførte sange. Louise fortæller i interviewet omkring en specifik indsat, som netop ikke ville erkende det han havde gjort, hvilket, de andre anså for problematisk i henhold til fangekorets koncerter;

“det må du tage på dig og lade være med at stå foran publikum, hvis du ikke altså erkender at du gjorde noget forkert ift. samfundets regler (...) det er sådan uudtalt, men der ligger en ærlighed i, at du kan stå foran publikum og stå ved at du har lavet noget lort” (Interview, Louise).

Der er altså indikationer på, at der er skabt en kultur i koret, hvor det anerkendes at erkende og bekende, i al fald hvorfor man sidder inde. Som tidligere beskrevet, var en af de oplevelser, som

stod frem under vores besøg i fængslet, da T afslørede for Asgerbo; ”Ja, jeg kom jo til at slå en mand ihjel” (Feltnoter). Vi tillader os at udlægge det som et forsøg på relationel tilgivelse.

Vi antyder altså, at der er et hvis sammenfald mellem korets tilgivende rummelighed og GLMs tro på tilgivelse som bidragende til at fremme et liv uden kriminalitet – noget der tilsyneladende ikke er fokus på i hverken RNR eller i fængslet.

Autonomi – retten til mening og behov

Som tidligere beskrevet strækker koret, som praksisfællesskab, sig udover de musikalske aktiviteter og skaber mening og forbindelse mellem deltagerne på tværs af situationer og kontekster. Italesat af nogle af medlemmerne, bliver f.eks. *de tre musketerer*, billedet på et særligt socialt og meningsfuldt bånd, blandt dem som vover sig ud i solosang. Praksisfællesskabet bliver således både en facilitator for relationer deltagerne imellem, og giver anledning til nye identitetspotentialer i kraft af korets indbyrdes meningsforhandling. Ifølge resocialiseringstilgangen bag GLM, mindskes risikoen for kriminelle handlinger, hvis man forbedrer sin evne til at være medskaber af et meningsfuldt liv (Ward, et al., 2007 s. 111). Der er med andre ord, ifølge GLM, behov for meningsskabelse i lyset af resocialisering – og behovet for at man ikke i denne proces udelukkende fokuserer på *crimonogenic needs*, som vi forstår som kriminogene tilbøjeligheder. Kriminogene tilbøjeligheder og dynamiske risikofaktorer relaterer sig til det, der er direkte forbundet til den kriminelle adfærd; *asociale adfærdsmønstre, misbrug, uhensigtsmæssige familiære og relationelle forhold samt manglende deltagelse i sociale fællesskaber* (Andrews, et al., 2008 s. 6).

De ikke-kriminogene tilbøjeligheder dækker modsat over det, der bl.a. relaterer sig til *psykisk og fysisk helbred, selvværd samt forståelse for personligt ubehag*, herunder *skyldfølelse og skam* (Andrews, et al., 2008 s. 5 og 13).

Når der gennem RNR-modellen skal vurderes hvilke behov, der skønnes nødvendige for resocialiseringsprocessen, kan der argumenteres for at disse ikke bliver vurderet, ud fra den enkeltes behov for selverkendelse og mening, men ud fra normative forståelser af, hvad der anses som værende nødvendigt for ikke at begå ny kriminalitet (Andrews, et al., 2008 s. 5).

Der bliver altså på baggrund af tidligere handlinger, vurderet hvilke tiltag og programmer, der fremadrettet er brug for ift. de identificerede kriminogene risikofaktorer (Andrews, et al., 2008 s. 5). Men spørgsmålet er, om denne allerede kategoriserede definition af tilbøjeligheder egentlig

bidrager til det der er hensigten. Louise anfægtet, at RNR bliver brugt som et standardiseret kategoriseringsværktøj uden mulighed for individuelle forbehold;

“ (...) de der skemaer og jeg ved ikke om det hedder RNR eller hvad det hedder (...) De bliver jo bare sådan kigget igennem og sådan 'nå okay ham kan vi hjælpe' eller 'hvor scorer han i det her' og så sker der faktisk ikke rigtig mere (...) Det bliver ikke brugt, som det altså var tiltænkt (...) men jeg tror også det er vigtigt, at 'rummet' ikke er defineret fordi, at der netop ikke er en forventning om, at man skal agere på en bestemt måde i det 'rum', men at der er plads til måske at have forbehold” (Interview, Louise).

Forbehold skal ses i ovenstående kontekst, hvor disse kan betyde, at de indsatte har mere frihed og autonomi til at udtrykke deres egne tanker, behov, følelser og meninger. Dette spørgsmål kredser endvidere i høj grad om de midler, der er til rådighed ift. eksekvering af indsatser og tilbud, der relaterer sig til den indsatstes resocialiseringproces:

“De indsatstes behov sætter vi jo ind i en afsoningsplan og det er det, vi tager afsæt i. Og vi kan ikke opfylde alle behovene. Det er vi godt klar over, men vi gør det bedste, vi kan. Med de midler, der nu er sat af til det” (Interview, Lisbeth).

Lisbeth understreger altså i vores interview, at hun vil gå langt for at adressere de enkeltes både såkaldte kriminogene og ikke-kriminogene tilbøjeligheder – men at det i sidste ende er de indsatstes personlige behov, der er styret af programmerne og de midler, der er sat af til det. På baggrund af RNR-modellens fokus på at reducere kriminogen adfærd og risici, vil disse altid være i fokus og prioriteret over den indsatstes egne definerede behov, som det beskrives;

”Bare fordi en indsat siger, 'jeg kunne godt tænke mig det' (...) det er rigtig godt, du tænker sådan her, men det kan vi ikke tilbyde - fordi der kun er en enkel indsat (der vil det, red.)” (Interview, Lisbeth).

Uanset Lisbeths mening ift. dette udtryk for et specifikt personligt behov, er der altså rent praktiske begrænsninger i form af ressourcer til at adressere de sekundære behov, der relaterer sig til de ikke-kriminogene tilbøjeligheder hos de indsatte. Dette kan skabe en situation, hvor sekundære behov ikke får tilstrækkelig opmærksomhed, selvom det adresseres at være af betydelig karakter for den indsatte. Bonta og Andrews adresserer selv, at der kan være argumenter imod denne tilgang: *“We also recognize that some may object to our emphasis on criminogenic needs at the expense of non-*

criminogenic needs that may be particularly important to the individual's happiness" (Andrews, et al., 2008 s. 15).

Andrews og Bonta erkender også, at RNR ikke hverken kan stå, eller er ment, som det eneste værktøj i den komplekse opgave ift. resocialisering. Det er heller ikke sikkert, at RNR er brugbart eller virkningsfuldt overfor alle indsatte;

"We do not mean to paint a rosy picture where all offenders can be perfectly assessed and successfully treated. We do not think that prediction will ever be perfect and that each and every offender can be treated and never offend again. Human behaviour is far too complex for our assessment instruments and treatment programs" (Andrews, et al., 2008 s. 15).

Denne erkendelse fra Andrews og Bonta rejser altså spørgsmålet om nødvendigheden af et supplement til RNR-modellen, hvor også de tidligere beskrevet, ikke-kriminogene tilbøjeligheder vægtes i resocialiseringsprocessen. GLM, med dens fokus på at fremme positive mål og personlige styrker, kunne potentielt udfylde nogle af de huller, som RNR-modellen efterlader. Dette ved at adressere bredere aspekter af den indsatte liv og behov og derigennem bidrage til øget autonomi i meningsskabelse (Andrews, et al., 2008 s. 12-15).

Selvom RNR giver en struktureret ramme for behandling baseret på prædefinerede risici og behov, kan inddragelsen af ikke-kriminogene tilbøjeligheder bidrage til en mere helhedsorienteret tilgang. Dette tager højde for den enkeltes personlige tilfredshed og livskvalitet inden for de ressourcemæssige begrænsninger og rammer, som behandlingsprogrammerne opererer indenfor.

Autonomi anerkendes som en væsentlig faktor i GLMs resocialiseringspraksis, da det anses for at være *"essential for ongoing psychological growth, integrity and well-being"* (Ward, et al., 2007 s. 48). Autonomi er altså nødvendig for at kunne træffe beslutninger, i overensstemmelse med egne værdier og meninger (Ward, et al., 2007 s. 119). Hvad der fremmer effektive og retfærdige resocialiseringsresultater, kan være genstand for mange diskussioner. Dog synes en udtalelse fra et kormedlem under fokusgruppeinterviewet at understrege en særlig pointe: *"det er det eneste resocialisering der er tilbage; koret"* (Feltnoter). Mens den nøjagtige betydning af denne udtalelse forblev uklar, vækker den tanken om, hvorvidt korrummet, i sig selv, som indebærer alt fra *"fejl er ligegyldige"*, *"det er et frirum"*, *"kaffe og kage"*, *"her er der ikke noget facade"*, *"vi mærker os selv"*, spiller en rolle i at give individet mulighed for frit at kunne definere sig selv som en del af resocialiseringsprocessen.

Resocialisering – dualisme eller samspil?

Gennem denne diskuterende analysedel har vi stillet os nysgerrige på, hvorvidt de foregående identificerede aspekter i koret, kan anes i elementer, der harmonerer med GLMs tilgang til resocialisering. Vi har også forsøgt at tydeliggøre, at de aspekter koret potentielt bidrager med, kan ses som et supplement til den nuværende RNR-model. Vi er dog løbende blevet opmærksomme på de udfordringer og paradokser, der kan ligge i, at straffeffektivering og resocialisering er underlagt samme institution - særligt med tanke på Kriminalforsorgens manglende ressourcer til at udføre det resocialiserende arbejde. Dette rejser for os en række spørgsmål af mere principiel karakter, som vi afslutningsvis vil diskutere her.

Første spørgsmål er, hvorvidt kriminalforsorgen – i al fald i sin nuværende forfatning rent ressourcemæssigt, er i stand til at varetage det genopbyggende arbejde med indsatte i selve fængslet på tilfredsstillende vis? Som tidligere beskrevet er der for nuværende en uligevægtig balance mellem Kriminalforsorgens to bærende opgaver - *den sikkerhedsmæssige opbevaring* og *det resocialiserende arbejde*. Korleder Louise udtrykker sin anskuelse af fordelingen således; ”(de har en, red.) sikkerhedsmæssig rolle som ansat og ikke (som, red.) relationsarbejder, og heller ikke det resocialiserende(...) Altså de (fængselsbetjentene, red.) bliver bare sådan nogle nøglesvingere” (Interview, Louise).

Spørgsmålet er, hvordan vægten i så fald skal fordeles mellem de to opgaver. Hvis Kriminalforsorgen kun har ressourcerne til førstnævnte, hvem skal så varetage sidstnævnte? En mulighed kunne være i højere grad at inddrage civilsamfundet.

I det politiske udspil for Kriminalforsorgens Økonomi (2022-2025), er der netop fokus på at øge inddragelsen af civile ressourcer. Det beskrives heri, at Kriminalforsorgens samarbejde med civilsamfundsorganisationer er et vigtigt supplement til det kriminalitetsforebyggende arbejde, som Kriminalforsorgen udfører. Udspillet har til hensigt at kortlægge en strategi for samarbejdet med civilsamfundet (Justitsministeriet, 2021):

“Med samarbejdet åbner Kriminalforsorgen sig mod omverdenen, og der bygges bro mellem livet inden for og uden for murene” (Justitsministeriets Forskningskontor, 2021 s. 28).

At det politiske system ønsker at pålægge civile organisationer et større ansvar for arbejdet med indsattes mulighed for tilbagevenden til samfundet, bakkes op af Annette Olesen, PhD og lektor ved Aalborg Universitet. I Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab "*Samarbejdet mellem den danske kriminalforsorg og den frivillige sektor*" beskriver hun, at der er øget politisk vilje, til at udvide og systematisk integrere civilsamfundet i Kriminalforsorgens fremtidige samarbejdsstrategi ift. den resocialiserende indsats (Olesen., 2022). Der er altså tegn på, at civilsamfundet opfordres til at tage en endnu større bid af det resocialiserende marked.

En af disse frivillige aktører er, som bekendt, Café Exit. Hans, beskriver Café Exits indtog og indsats på den resocialiserende scene således: "*Jeg vil sige, det har været en hård kamp, men det har været en lang kamp, hvor vi har udviklet os hele tiden. Men vi har fået positioneret os til der, hvor vi betragter os selv som den mest centrale civilsamfundsorganisation, der arbejder med dømte og i fængslerne*" (Interview, Hans).

Dette kan indikere, at fængslets ressourcer er så knappe, at det er for krævende i det hele taget at inddrage civilsamfundet. Men også de økonomiske ressourcer i det civile arbejde er mangelfulde. Derudover er konkurrencen om opmærksomhed og finansiell støtte stor blandt de frivillige organisationer. Denne kamp om retten til resocialisering rummer i sig selv en udfordring. Annette Olesen stiller sig kritisk overfor, hvorvidt økonomisk støtte bliver tildelt de organisationer, der f.eks. er villige til at tilpasse sig straffesystemets prioriteringer (Olesen., 2022 s. 292).

Det er dog værd at bemærke, at Hans ikke selv mener, at de er opposition til Kriminalforsorgens generelle indsats;

"Men det gør vi så meget ud af og hele tiden italesætte det her og tale Kriminalforsorgen op og se om vi kan udvikle nogle af de her ting sammen med Kriminalforsorgen, fordi det gør jo også hele projektet bæredygtigt" (Interview, Hans).

Konteksten er her, at Hans fortæller, at de forsøger at påvirke de indsatte til at følge de læringsprogrammer, som også er en del af RNRs tilbud. Hans påpeger gennem hele interviewet, at Café Exit i virkeligheden, på mange måder, agerer talerør for f.eks. fængslets uddannelsesprogrammer. Selvom Hans ikke ser Café Exits systemstøttende rolle som problematisk, påpeger Anders la Cour, lektor på Copenhagen Business School og forfatter til bogen *Frivillighedens logik*, at den frivillige sociale indsats:

“(...) let kan forfalde til at blive et reduceret vedhæng, eller et supplement til en allerede formaliseret omsorgsstruktur, uden længere at repræsentere sin egen uforudsigelige dynamik” (La Cour, 2014 s. 87).

Der ligger altså en fare for, at korets indirekte alliance med Kriminalforsorgen på sigt medvirker til at kompromittere dets uafhængige position og på den måde kan miste de indsattes ellers vundne tillid. Det interessante er dog, at både Koret og Café Exit, i de indsattes optik fremstår som uafhængige aktører, der er på de indsattes side - modsat fængselsinstitutionen (jf. vores interviews og deltagerobservation).

“Det er den myndighedsrolle, de skal udføre i kommunen, og som KIF (Kriminalforsorgen Friheden) skal udføre fra Kriminalforsorgen. Den har vi ikke. Vi kan møde dem i øjenhøjde, og dermed er vi brobyggere” (Interview, Hans).

Hans er generelt gennem interviewet særlig opmærksom på dette aspekt. Det er for os uklart, om Hans mener, at denne modsathed mellem øjenhøjde og myndighed, bare er en konstatering, et problem eller formålstjenestelig. De frivillige organisationer bliver netop betragtet som særligt kompetente til at løfte den sociale indsats, fordi de fremstår – også som et modstykke til det etablerede velfærdssystems bureaukrati og formaliserede omsorg (Olesen., 2022 s. 292). Lars Skov Henriksen, professor i sociologi ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde ved Aalborg Universitet og Peter Bundesen lektor i samfundsfag ved den Sociale Højskole formulerer det således; *“Voluntary action represents particular values different from that of government, such as flexibility, autonomy, honesty and pluralism (...)”* (Henriksen, et al., 2004 s. 606).

Frivillighed repræsenterer på den måde en autentisk medmenneskelighed, som f.eks. nogle af kormedlemmerne under vores deltagelse italesatte som en mangelvare i fængselsvæsnets institution og på sin vis også i det resocialiserende arbejde. Samspillet mellem fængslets RNR-rettede indsats og korets GLM-fordrende bidrag, kan tilsammen med korets bro til den resocialiserende gren, Café Exit, siges at rumme et positivt eksempel på velfungerende samspil mellem to potentielle modsætninger.

Udlisering af socialt arbejde til civile organisationer, rummer dog også et dilemma af mere

eksistentiel karakter. Ideologiske og religiøse organisationer har altid spillet en afgørende rolle i det sociale arbejde. Olesen påpeger, at frivillige organisationers involvering i straffesystemet i overvejende grad bliver betragtet som bidragsydende af fagfolk i Kriminalforsorgen (Olesen., 2022 s. 289). Forskningen på området viser dog også, at frivillige organisationers tilsyneladende altruistiske indsats, historisk har budt på skjulte dogmatiske dagsordner af straffende og moralsk, opdragende karakter. Ironisk nok, har f.eks. kirken også i Danmark, stået for både undertrykkende straffeforanstaltninger, borgerlig moralsk opdragelse og humanitære almennyttige indsatser (Schmidt, 2002). Både koret og Café exit er indlejret i et kristent fællesskab og kirkelig ramme. Samtidig er de fysisk placeret i fængslet og underlagt regulativer, der på visse områder virker kontraproduktive på de ellers, i undersøgelsen, anslåede parametre, der potentielt ville kunne supplere de mere standardiserede tilbud som RNR-tilgangen tilbyder. Det er altså et komplekst og modsatrettet felt, som koret skal navigere og operere i, hvis det udover at være en rekreativ fritidsforøjelse, også skal kunne siges at fungere som samfundsbidragende element i fængslet.

Konklusion

Formålet med specialet var at undersøge følgende problemformulering:

Hvordan kan deltagelse i Fængselskoret, påvirke de indsattes identitet, tilhørsforhold og udvikling og hvilken betydning kan dette have for resocialiseringsprocessen?

Det er vigtigt at understrege, at der ikke kan udledes en definitiv sandhed på baggrund af undersøgelsen. Ud fra analysens fund udleder vi dog, at deltagelse i koret kan have en positiv indvirkning på de indsattes identitet, tilhørsforhold og personlige udvikling, med potentiale til en mere hensigtsmæssig tilbagevenden til samfundet.

I første delanalyse blev det tydeliggjort, at koret fungerer som en institution i totalinstitutionen, hvor fængslets strukturelle rammer og autoritet påvirker deltagernes handlefrihed. I denne kontekst, udfordrer koret institutionens krav om primær tilpasning i fængslet og faciliterer dermed en sekundær tilpasning, der i højere grad fokuserer på at frigøre sig fra det stigma, der er forbundet med at være kriminel. Koret giver ifølge de indsatte en følelse af normalitet og tilhørsforhold, hvilket medvirker til udviklingen af alternative forståelser og aspekter af deres identitet samt forhandling af en ny selvopfattelse. Koret som praksisfællesskab muliggør ligeledes udvikling, læring og meningsdannelse, som gennem vores interaktioner og involvering i korets praksis også skabte grænsebaner for deltagelse, med os som repræsentanter for det civile samfund.

Dette mellem menneskelige møde, os og deltagerne imellem, udfordrede endvidere de etablerede hierarkier og normer, der af de indsatte beskrives som dominerende for livet bag murene i fængslet.

Gennem anden delanalyse omhandlende deltagelse i koret som et fællesskab, fremhæves betydningen af individuelt engagement, fællesskabende ritualer og respekt for fællesskabets normer ift. at facilitere både identitetsudvikling og til at fremme tilhørsforhold. Tilsvarende fremhæves selvtilgivelse som en central del af medlemmernes personlige vækst og udvikling - og heri ses koret som et støttende miljø, hvor medlemmerne kan frigøre sig fra den skam, skylden bærer med sig og derved tage ansvar for den kriminelle handling. Ved at deltage i korets fællesskab synes medlemmerne at opbygge stærke sociale bånd og skabe nye relationer, hvilket kan spille en væsentlig rolle i de indsattes resocialiseringsproces. Louises rolle, som korleder og ildsjæl, anskuer vi endvidere som afgørende for korets eksistens og sammenhængskraft. Hendes involverende karakter og engagement synes at have en dyb indvirkning og betydning for faciliteringen af korets

fællesskab, samt de individuelle kormedlemmers selvudvikling. Der ligger dog en eksplicit skrøbelighed i både Louises rolle og i fællesskabet, da det netop er relationelt betinget.

Ud fra vores analytiske fund harmonerer det, som koret repræsenterer, med The Good Lives Models grundtanke om betydningen af relationer, mening, tilhørsforhold og identitet. Dette ift. individets mulighed for at udvikle sig i en positiv retning. Koret fremmer disse positive relationer blandt de indsatte, hvilket står i kontrast til fængslets strukturelle kontrol, der muligvis kan være af hæmmende karakter herfor. Koret tilbyder en platform for erkendelse, tilgivelse og udforskning af nye identitetspotentialer, hvilket repræsenterer GLMs principper. Derudover angiver analysen behovet for en holistisk tilgang til resocialiseringsprocessen, hvor GLM som supplement til RNR, muligvis kan tilbyde en mere helhedsorienteret tilgang ved at fokusere på individets meningsfulde mål og styrker – sideløbende med RNRs principper og fremgangsmåder. Koret og lignende civilsamfundstiltag anses altså som betydelige og meningsfulde i det resocialiserende arbejde med indsatte. Koret som en del af det civile sociale arbejde illustrerer dog også en dobbelthed, idet civile organisationer ikke opererer på et neutralt grundlag. Det giver anledning til en mere eksistentiel diskussion ift. hvilket omfang og under hvilke rammer det civile samfund og herunder koret fremadrettet skal bidrage med til det sociale arbejde.

Perspektivering

Specialets undersøgelse og dertilhørende analyse, efterlader os med en række ubesvarede spørgsmål, der med fordel kan undersøges nærmere;

Ville det være mere hensigtsmæssigt, ift. udnyttelse af korets potentiale, at koret ikke var en del af totalinstitutionen hverken lokalitetsmæssigt eller ift. ansættelser og autoritet? Når nu koret og Café Exit, har vist sig at harmonere med de generelle samfundsværdier, kunne man så forestille sig koret som en slags autonom ambassade uden indblanding fra totalinstitutionens involverende autoritet. På den måde kunne man måske udnytte korets position, som både talerør for de indsatte og kollaborerende med Kriminalforsorgen, til fulde.

En anden værdig diskussion er af mere principiel karakter. Hvem skal i fremtiden stå for det resocialiserende arbejde og hvilke tilgange tror vi på virker? Trods politisk bekenden sig til brugen af ensrettede systemer med en særlig tilgang, med Kriminalforsorgen som ansvarshavende myndighed, er der modsatrettet et ønske om øget inddragelse af frivillige organisationer. Organisationer, der som udgangspunkt alle, i mere eller mindre grad, har ideologiske eller religiøse ståsteder, som ikke nødvendigvis er i tråd med alment accepterede demokratiske værdier.

Uanset hvordan ressourcerne bliver brugt i resocialiseringen, er vi gennem undersøgelsen blevet overbevist om, at koret i sin enkelhed, både er givende for medlemmerne samt potentielt bidragende med værdifulde elementer, der berettiger til yderligere undersøgelser, af dette særlige fænomen i socialt arbejde. Som et kormedlem, så rammende siger;

“Det er det eneste resocialisering der er tilbage; koret” (Feltnoter).

Referenceliste

Adrian Louise Mit liv med fangekoret [Bog]. - København : Forlaget Indefra, 2020.

Ahmed Eliza og Braithwaite John Forgiveness, Shaming, Shame and Bullying [Artikel] // THE AUSTRALIAN AND NEW ZEALAND JOURNAL OF CRIMINOLOGY. - [s.l.] : Australian National University, Australia, 2005. - 3 : Årg. 38.

Andersen Lars Højsgaard og Jensen Bent Hvad vi ved om de dømte og deres kriminalitet [Online] // Hvad vi ved om de dømte og deres kriminalitet. - Gyldendal, 2023. - april 2024. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://rockwoolfonden.s3.eu-central-1.amazonaws.com/wp-content/uploads/2023/03/Hvad-vi-ved-om-de-domte-og-deres-kriminalitet-opdateret-januar-2024.pdf?download=true&fbclid=IwAR3ke7rbw5cyWASQgih0B28XqW9L.

Andrews D. A. og Bonta James Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation [Online]. - Carleton University , juni 2008. - maj 2024. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/rsk-nd-rspnsvty/rsk-nd-rspnsvty-eng.pdf.

Becker Howard S. Outsidere; Studier i afvigelsessociologi [Bog]. - København : Hans Reitzels Forlag, 2005.

Bonta James Understanding What Works: Lessons for the Nordic Countries [Artikel] // Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab. - 2010.

Boolsen Merete Watt Kapitel 13: Grounded Theory [Afsnit i bogen] // Kvalitative metoder - en grundbog / forfatter Brinkmann Svend og Tanggaard Lene. - København : Hans Reitzels Forlag, 2020.

Braithwaite John og Ahmed Eliza Informit [Artikel] // Forgiveness, Shaming, Shame and Bullying. - Australien : Australian National University, 01. December 2005. - s. 26.

Brinkmann Svend og Tanggaard Lene Kvalitative metoder, tilgange og perspektiver: en introduktion [Afsnit i bogen] // Kvalitative Metoder - En grundbog. - København : Hans Reitzels Forlag, 2020.

Cafe Exit - Det gør vi [Online] // Cafe Exit - Fra Indsat Til Værdsat. - maj 2024. - <https://cafeexit.dk/det-goer-vi/>.

Café Exit Café Exits kirkeligt sociale profil [Online] // Café Exit. - maj 2024. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://cafeexit.dk/wp-content/uploads/pdf/cafe-exits-kirkelige-profil.pdf.

Cafe Exit Café Exits Strategi 2024-2026 [Online] // Vedtægter og Strategiplan. - 2024. - marts 2024. - chrome-extension://efaidnbmninnibpcapjpcglclefindmkaj/https://cafeexit.dk/wp-content/uploads/pdf/caf-exits-strategi-2024-2026.pdf.

Café Exit Kort om Café Exit [Online] // Cafe Exit. - maj 2024. - <https://cafeexit.dk/om-os/kort-om-cafe-exit/>.

Clausen Susanne 28 Indførelsen af RNR-principperne i den danske kriminalforsorg [Artikel] // Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab. - 2017.

Cohen Mary L. Choral singing in prisons [Artikel] // Evidence-based activities to support returning citizens. - 9 2019.

Cohen Mary Explorations of inmate and volunteer [Artikel] // Choral experiences in a prison-based choir. - [s.l.] : Australian Joournal of music education, 01. Januar 2007.

Cohen Mary harmony within the walls [Artikel] // Perceptions of worthiness and competence in a community prison choir. - [s.l.] : International journal os music educatioon, 02. Februar 2012.

Danmarks Statistik Tilbagefald til kriminalitet 2019-2021 [Online] // Danmarks Statistik. - 4. oktober 2023. - april 2024. - chrome-extension://efaidnbmninnibpcapjpcglclefindmkaj/https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/nyt/GetPdf.aspx?cid=47252.

Danneris Sophie og Monrad Merete Kapitel 2: Litteraturgennemgang [Afsnit i bogen] // Forskningsmetode i socialt arbejde / forfatter Olesen Søren Peter og Monrad Merete. - København : Hans Reitzels Forlag, 2018.

Dansk Socialrådgiverforening IFSW – International federation of Social Workers [Online] // Dansk Socialrådgiverforening. - 2014. - Marts 2024. - <https://socialraadgiverne.dk/om-dansk-socialraadgiverforening/internationalt-samarbejde/ifsw-international-federation-of-social-workers/>.

Datatilsynet Lovgivning; Databeskyttelsesforordningen [Online] // Datatilsynet. - 27. april 2016. - april 2023. - <https://www.datatilsynet.dk/hvad-siger-reglerne/lovgivning>.

Dearing Ronda L og Tangney June Price Shame and guilt [Bog]. - New York : Guilford Press, 2003.

Det Kriminalpræventive Råd Vi kan bruge pengene bedre [Online] // Det Kriminalpræventive Råd. - 24. marts 2017. - april 2024. - <https://dkr.dk/nyheder/2017/mar/vi-kan-bruge-pengene-bedre>.

DIGNITY DIGNITY: Brug af isolation som straf i danske fængsler er stærkt bekymrende [Online] // Dansk Institut mod Tortur og Institut for Menneskerettigheder. - 5. maj 2020. - maj

2024. - <https://dignity.dk/nyheder/dignity-brug-af-isolation-som-straef-i-danske-faengsler-er-staerkt-bekymrende/>.

Durkheim Émile The Division of Labour Society [Bog] / red. Giddens Anthony. - Hampshire : Simon & Schuster, 1984.

Durkheim Émile The elementary forms of the religious life [Bog] / red. Swain Joseph Ward. - London : Oxford University Press, 2012.

Engen Mie Kapitel 5 - Hvordan undersøger man mening i interaktion mellem mennesker [Afsnit i bogen] // Videnskabsteori og socialt arbejde - en grundbog / forfatter Christensen Michael [et al.]. - København : Samfundslitteratur, 2022.

Fængselsforbundet Professor; "Man risikerer at ødelægge væsentlige dele af dansk fængselspraksis" [Online] // Fængselsforbundet. - 19. oktober 2017. - Marts 2024. - <https://faengselsforbundet.dk/professor-man-risikerer-oedelaegge-vaesentlige-dele-dansk-faengselspraksis/>.

Gilje Nils 6. Hermeneutik - Teori og Metode [Afsnit i bogen] // Kvalitativ Analyse syv traditioner / forfatter Järvinen Margaretha og Mik-Meyer Nanna. - København : Hans Reitzels Forlag, 2017.

Goffman E. Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity [Bog]. - London : Penguin Books, 1963.

Goffman Erving Afvigernes sociale identitet [Bog]. - København : Samfundslitteratur, 2009. - Årg. 2.

Goffman Erving Anstalt og menneske [Bog] / red. Eilskov Knud. - København : Jørgen Paludans Forlag, 2001.

Goffman Erving Hverdagslivets rollespil [Bog] / red. Jørgensen Stig W.. - Frederiksberg C : Samfundslitteratur, 2015. - Årg. 1.

Goffman Erving Stigma - Afvigernes sociale identitet [Bog]. - København : Samfundslitteratur, 2009. - Årg. 2.

Goffman Erving, the presentation of self in everyday life [Bog]. - Edinburg : University of Edinburgh Social Sciences Research Centre, 1959.

Gotaas Nora Rocka Stabilitet - En evaluering av prosjektet Musikk i fengsel og frihet. Et tilbud for kvinner i Oslo [Rapport] = Rocka Stabilitet. - Oslo : NIBR - Norsk Institut for By- og Regionsforskning, 2006.

Hansen Tom Om Fangekoret [Online] // Fangekoret.dk. - u.d.. - maj 2024. - <https://fangekoret.dk/om-fangekoret/>.

- Harboe Thomas** Indføring i samfundsvidenskabelig metode [Bog]. - Frederiksberg C : Samfundslitteratur, 2008.
- Hastrup Kirsten** Kapitel 2: Feltarbejde [Afsnit i bogen] // Kvalitative Metoder - En grundbog / forfatter Brinkmann Svend og Hastrup Kirsten. - København : Hans Reitzels Forlag, 2020.
- Højlund Holger Meyer [et al.]** Det frivillige kirkelige arbejde - Nordisk samhørighed, samskabelse og motivation blandt frivillige i Danmark, Norge og Sverige [Rapport] = Det frivillige kirkelige arbejde / VIA University College. - København : Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, 2023.
- Hårbøl Karl, Schack Jørgen og Spang-Hanssen Henning** Dansk Fremmedordbog, 2. udgave [Bog]. - København : Gyldendal, 1999.
- Hedegaard Helle Hein** Primadonnaledelse [Bog]. - København : Gyldendal Business, 2013.
- Henricson Maria og Bilhult Annika** Kapitel 6: Kvalitativt design [Afsnit i bogen] // Videnskabelig teori og metode fra ide til eksamination / forfatter Henricson Maria. - København : Munksgaard, 2019.
- Henriksen Lars Skov og Bundesen Peter** The moving frontier in Denmark: Voluntary-state relationship since 1850 [Artikel] // Journal of Social Policy. - [s.l.] : Cambridge University Press, 19. november 2004.
- Hulgård Lars** Den lokale ildsjæl og det polycentrerede samfund [Online]. - 1. 1 1995. - maj 2024. - <https://tidsskrift.dk/politica/article/view/67902/98313>.
- Hutchinson Gunn Strand og Oltedal Siv** Teoretiske perspektiver i socialt arbejde [Bog] / red. Juul Henrik. - København : Hans Retizels Forlag, 2019.
- Institut for menneskerettigheder** FN's Konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder [Online] // Menneskeret.dk. - 29. marts 1976. - <https://menneskeret.dk/monitorering-0/internationale-rapporter/menneskerettighedskonventioner/fns-konvention-borgerlige#AFSNIT%20III>.
- Jacobsen Bo og Brinkmann Svend** Kapitel 12: Fænomenologi [Afsnit i bogen] // Kvalitative Metoder - en grundbog / forfatter Tanggaard Lene og Brinkmann Svend. - København : Hans Reitzels Forlag, 2020.
- Järvinen Margaretha** Interview i en interaktionistisk begrebsRAMME [Afsnit i bogen] // Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv - Interview, observationer og dokumenter / forfatter Järvinen Margaretha og Mik-Meyer Nanna. - København : Hans Reitzels Forlag, 2005.

Justitsministeriet Aftale om kriminalforsorgens økonomi 2022-2025 [Online] //

Justitsministeriet. - 15. december 2021. - Marts 2024. - chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2021/12/Aftale-om-kriminalforsorgens-oekonomi-2022-2025-2.pdf.

Justitsministeriet Aftale om kriminalforsorgens økonomi i 2013-2016 [Online] // ufm.dk. - 7.

november 2012. - maj 2024. - chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2012/Aftaletekst-KRF.pdf.

Justitsministeriets Forskningskontor Økonomiske konsekvenser af indsatser over for indsatte

[Online] // Justitsministeriet. - 3. september 2021. - april 2024. - chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2021/09/Oekonomiske-konsekvenser-af-indsatser-over-for-indsatte-Den-Socialoekonomiske-Investeringsmodel-1.-delrapport-2.pdf.

Kougiali Zetta, Einat Tomer og Liebling Alison 9 CrossRef citations to date 6 Altmetric Articles

Rhizomatic affective spaces and the therapeutic potential of music in prison: a qualitative meta-synthesis [Online] // Taylor & Francis Online. - 16. august 2017. - maj 2024. -

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14780887.2017.1359710.

Kriminalforsorgen Kriminalforsorgens Statistik 2022 [Online] // Kriminalforsorgen. - 2022. - april

2024. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://kriminalforsorgen.dk/wp-content/uploads/2024/01/kriminalforsorgens-statistik-2022-a.pdf.

Kriminalforsorgen Sammen om at gøre en forskel Kriminalforsorgens strategi for styrket

samarbejde med civilsamfundet [Online] // Kriminalforsorgen. - 2022. - maj 2024. - chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://kriminalforsorgen.dk/wp-content/uploads/2023/12/kriminalforsorgens-civilsamfundsstrategi-2022.pdf.

Kriminalforsorgen Ud af kriminalitet [Online] // Kriminalforsorgen. - u.d.. - Marts 2024. -

(https://kriminalforsorgen.dk/straf/faengsel/ud-af-kriminalitet/).

Kristiansen S. 7. Fortolkning, for forståelse og den hermeneutiske cirkel [Afsnit i bogen] //

Kvalitativ Analyse syv traditioner / forfatter Järvinen Margaretha og Mik-Meyer Nanna. -

København : Hans Reitzels, 2017.

Kristiansen Søren Kapitel 24: Kvalitative analyseredskaber [Afsnit i bogen] // Kvalitative metoder

- en grundbog / forfatter Tanggaard Lene og Brinkmann Svend. - København : Hans Reitzels

Forlag, 2020.

Kvale Steinar og Brinkmann Svend 4. Ethiske spørgsmål i forbindelse med interview [Afsnit i bogen] // Interview - Det kvalitative forskningsinterview som håndværk / forfatter interview 4. Ethiske spørgsmål i forbindelse med. - København : Hans Reitzels Forlag, 2015.

La Cour Anders Kapitel 4: Frivillighedens Logik Og Dens Politik [Bog]. - Frederiksberg : Nyt Fra Samfundsvidenskaberne, 2014.

Larsen Bo Nygaard Louise Adrian - den sympatiske kværlant [Online] // Kristeligt Dagblad. - 12. maj 2010. - marts 2024. - <https://www.kristeligt-dagblad.dk/mennesker/louise-adrian-den-sympatiske-kværlant>.

Levin Irene og Trost Jan Hverdagslivets samhandling [Afsnit i bogen] // Hverdagslivet - socioloier om det upåtagede / forfatter Jacobsen Michael Hviid og Kristiansen Søren. - København : Hans Reitzels Forlag, 2005.

Maruna Shadd og Farrall Stephen Desistance from crime [Artikel] // A theoretical reformulation. - Januar 2004.

Mead George Herbert Mind, self and society [Bog]. - Chicago : University of Chicago Press, 1934.

Meeuwisse Anna og Swärd Hans Perspektiver på sociale problemer [Bog]. - København : Hans Reitzels Forlag, 2014.

Monrad Merete Kapitel 4: Tilvirkning af data [Afsnit i bogen] // Forskningsmetode i Socialt Arbejde / forfatter Olesen Søren Peter og Monrad Merete. - København : Hans Reitzels Forlag, 2018.

Mortensen Nils, Kristiansen Søren og Jacobsen Michael Hviid Erving Goffman : sociologien om det elementære livs sociale former [Bog]. - København : Hans Reitzels Forlag, 2002.

Olesen Annette og Rosenholm Anders Brinck Frivillige organisationers resocialiserende arbejde i Kriminalforsorgens institutioner [Artikel] // Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab. - 2021. - 1.

Olesen Søren Peter og Monrad Merete Forskningsmetode i socialt arbejde [Bog]. - København : Hans Reitzels Forlag, 2018.

Olesen Søren Peter og Monrad Merete Indledning [Afsnit i bogen] // Forskningsmetode i Socialt Arbejde. - København : Hans Reitzels Forlag, 2018.

Olesen. Annette Samarbejdet mellem den danske kriminalforsorg og den frivillige sektor– fra ikke-formaliseret samarbejde til strategiske samarbejdspartnere [Artikel] // Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab. - [s.l.] : Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 2022. - 2.

Putnam Robert D. Thinking about Social Change in America [Afsnit i bogen] // Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. - New York : Simon & Schuster Paperbacks, 2000.

Roma Catherine Re-sounding: Refuge and reprise in a prison choral community [Online] // Intellect Discover. - 1. marts 2010. - maj 2024. -

<https://intellectdiscover.com/content/journals/10.1386/ijcm.3.1.91/1>.

Sørensen Ann Skov [et al.] Exit - fra indsat til værdsat [Online] // cafeexit.dk. - april 2012. - maj 2024. - <chrome-extension://efaidnbmninnibpcapjcgclclefindmkaj/https://cafeexit.dk/wp-content/uploads/pdf/historien-om-caf-exit-beretning-2012.pdf>.

Schmidt Peter Scharff Frihedsstraf og indespærring - Hensyn, formål og principper i et idehistorisk perspektiv [Artikel] // Slagmark. - [s.l.] : Slagmark, 2009. - 55.

Schmidt Peter Scharff. Det moderne fængselsvæsens gennembrud i Danmark Opdragelse, moral og Fængselskommisionen af 1840 [Artikel] // Fortid og Nutid. - [s.l.] : Fortid og Nutid, juni 2002.

Sculevicz Thomas Kapitel 3: Deltagerobservation [Afsnit i bogen] // Kvalitative metoder - en grundbog / forfatter Tanggaard Lene og Brinkmann Svend. - København : Hans Retizels Forlag, 2020.

Silber Laya Bars behind bars: the impact of a women's prison choir on social harmony [Online] // Taylor & Francis Online. - 23. januar 2007. - maj 2024. -

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14613800500169811>.

Sindberg Mathias Fangekoret er et frirum, og man fucking glæder sig til at synge om søndagen [Online] // Information. - 7. juni 2017. - maj 2024. -

<https://www.information.dk/indland/2017/06/fangekoret-frirum-fucking-glaeder-synge-soendagen>.

Skytte Marianne 1 Socialt arbejde [Afsnit i bogen] // Socialt arbejde / forfatter Guldager Jens og Skytte Marianne. - København : Akademisk Forlag, 2017.

Social-, Bolig- og Ældreministeriet Partier fordeler permanente midler til sociale organisationer [Online] // sm.dk. - 28. februar 2020. - maj 2024. -

<https://www.sm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2020/feb/partier-fordeler-permanente-midler-til-sociale-organisationer>.

Thagaard Tove Systematik og indlevelse: en indføring i kvalitativ metode [Bog]. - København : Akademisk Forlag, 2004.

Tutu Desmond Mpilo Ingen fremtid uden tilgivelse [Bog] / red. Henriksen Ole Lindegård. - København : Gyldendals Bogklubber, 2001.

Ward Tony og Maruna Shadd Rehabilitation - Beyond the risk paradigm [Bog]. - New York : Taylor & Francis Group, 2007.

Wenger Etienne Praksisfællesskaber - Læring, mening og identitet [Bog]. - København : Hans Reitzels Forlag, 2004.

Øhrstrøm Daniel Fangekoret [Bog]. - [s.l.] : Kristeligt Dagblads Forlag, 2012.